

# דידן נצח שלושים שנה

לִקְטַת סְקִירוֹת וּכְתוּבוֹת  
בְּקֶשֶׁר עִם יוֹם הַבְּהִיר ה' טַבַּת  
"דידן (דהספרים) נצח"  
(מארכיון בטאון בית משיח)



30  
דידן  
נצח

וְיִהְיֶה | בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה בְּרַבִּיעֵי בְּחֻמְשָׁה לַחֲדָשׁ וְאַנְי  
בְּתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבֹד  
נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאַרְאָה מְרֵאוֹת אֱ-לֹהִים:

(יחזקאל א, א)



יוצא לאור ע"י איגוד אברכים - קראון הייטס  
שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושבע לבריאה

# מפתח כללי

ג  
ה  
ח  
יג

פתח דבר  
דבר מלכות  
מפתח  
דין נצח – שלושים שנה

## Didan Notazch – Shloshim Shana



Published and Copyright ©

Igud Avrachim - Crown Heights

igudch@gmail.com



נסדר והוכן לדפוס ע"י הת' יוסף יצחק בן רא"ם שי'

נדפס ע"י

The Print House • 718-628-6700

## פתח דבר

לרגל "דידן נצח - שלושים שנה" שמחים אנו להגיש תשורה למשתתפי התוועדות חסידים המרכזית בבית הכנסת בית מדרש ובית מעשים טובים, 770 - בית משיח.

תשורה זו היא בקשר עם 'דידן - דהספרים - נצח', לקט סדרות וכתבות שונות מתוך הבטאון להפצת בשורת הגאולה - "בית משיח" בקשר עם ענין הספרים בכלל, וספריית רבותינו נשאינו במיוחד, וכן על דבר הדפסת הספרים של הרבי שליט"א שבהם "אנא נפשית כתבית יהבית".

תודתנו נתונה לבטאון "בית משיח", ולעומדים בראשו הרב מנחם מענדל הכהן הענדל, הרב שלום יעקב חזן והרב אברהם ישעי' רייניץ שיחיו שמסרו לנו את הכתבות לפרסום כתשורה למשתתפי ההתוועדות.

ובסיומו לקט מהוראות הרבי - "המעשה הוא העיקר" - בקשר ל-ה' טבת, בעריכת הרב לוי סטאליק שיחי'.

ואנו תפלה שחפץ ה' בידינו יצליח לפעול על הקוראים להתחזק בכל עניני נשיא הדור, וכלשונו הקדוש בשיחת ט"ו תמוז תשמ"ה:

"שידעו שיש עסק עם נשיא דורנו ש"הנשיא הוא הכל", ככה אומר רש"י לבן חמש למקרא, ו"הנשיא הוא הכל" נהי' עתה - כמו שהוזכר בהתוועדות הקודמת - שמידי שנה בשנה ישנה בגרות, ונהי' גדול בשנה, וציוה לאחרים שיאמרו הקאפיטל תהילים המתאים למספר שנותיו, ועאכו"כ שהוא עצמו אומר הקאפיטל תהילים המתאים למספר שנותיו, וציוה להדפיס בנוגע לאביו כנדפס".

ובקרוב ממש נזכה לראותו מלך ביופיו לעיני כל בשר, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי מלכנו משיחנו ויוליכנו יחד עם כל בני ישראל שליט"א לארצנו הקדושה, ושם גופא לירושלים עיר הקודש, ושם גופא לבית המקדש השלישי בקרוב ממש!

## איגוד אברכים - קראון הייטס

זאת חנוכה, ג' טבת, תשע"ז  
מאה וחמישים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק זי"ע  
ברוקלין, נ.י.



הרבי יוצא מבנין הספרי"ה.

# בספרים אור וחיים נצחיים מן המדרגה הכי עליונה

בשנת תשל"ט, כתב הרבי שליט"א אגרת תודה מיוחדת לעורך-דין המפורסם מר יוסף שוסטק, שסייע במושא ומתן עם הפולנים (לימים ייצג אגודת חסידי חב"ד, יחד עם מר נתן לוין, במשפט הספרים). האגרת נכתבה באנגלית, וניתנת בזה (בחלקה) בתרגום חופשי

מכתבי זה בא באיחור. ביחוד בהתחשב בנושא הנידון. ואולם, הנושא גופא, או ליתר דיוק ההיבט הרגשי שלו, הוא הינו הסיבה העיקרית לדחיית כתיבת המכתב, מכיוון שאין זה דבר קל להביע במילים, ועוד פחות קל, להביע בכתיבה, רגשות אישיים עמוקים. זו הסיבה שבגללה דחיתי את כתיבת המכתב שוב ושוב. עד שאמצא את מנוחת הנפש הדרושה לכך. מכל מקום, מכיוון שרגשותי אלה לא נרגעו אין טעם לדחייה נוספת.

כוונתי, כמובן, ליוזמה בעלת ערך יהודי מובהק, בענין החזרת כתבי היד והספרים השייכים לספרייתו של מו"ח אדמו"ר נ"ע, אשר יזמת בעזרת ידידך, ואשר כבר נשאה פרי במידה ניכרת, לגבי חלק גדול של הספרים, אשר הוחזרו למקומם הנכון ול"ביתם".

כפי שידוע לך, ספריית שניאורסאהן זו, כוללת לא רק את האוסף שמו"ח אדמו"ר נ"ע רכש בעצמו בימי חייו. אלא גם ובעיקר את כתבי היד והספרים שבאו לו בירושה מאבותיו הקדושים בדורות הקודמים וכמה מהם נשתיירו עוד מימי האדמו"ר הזקן, מייסד שיטת חב"ד.

בוודאי אין צורך להאריך אודות המשמעות העמוקה שהיתה לכתבים אלה לגבי מו"ח אדמו"ר נ"ע, כמו לגבי כל שאר אדמו"רי

חב"ד שקדמו לו. היה לו אליהם קשר נפשי עמוק מעל ומעבר לקשר אל ספרים וכתבי יד בלי תוכן מקודש דומה. רבים מן הכתבים האלה הם הינם לבה ונשמתה של ספרות חב"ד המקודשת.

משום כך, תוכל להבין היטב עד כמה נרגש עמוקות הייתי, ואהיה תמיד, וכן תוכל להבין את רגשותיהם של כל ידידי ליובאוויטש, לגבי פועלך הגדול והאצילי בנדבך את זמנך, מאמצייך והמוניטין שלך, כדי להשיב "הביתה" כתבי יד וספרים מקודשים אלה. מעשה זה הוא "פדיון שבויים" אמיתי, מכיוון שרק בהיותם בבית, יכולים אוצרות רוחניים אלה למצות את מלוא חיוניותם, לא רק לתועלתם של אלה הקשורים ישירות עם תנועת חב"ד-ליובאוויטש, אלא גם לתועלתו של כל עם ישראל, כי בכך מתאפשרת הפצת תורת חסידות חב"ד ופנימיות התורה.

מכיוון ש"שכר מצוה, מצווה", הרי שהמצווה אינה צריכה "לתודה רבה" של "בשר ודם", ופעלך האצילי הינו בוודאי מעל ומעבר לכל ביטוי של הכרת תודה. בכל זאת, אני חייב להביע, ולו במקצת - בשמי ובשם התנועה שזכיתי לעמוד בראשה, וכן בשם כל מי שיפיק תועלת בפועל או בכוח מן העניין הזה - את קורת רוחנו ותודתנו מקרב לב.

ברשותך, על ידי התבוננות מעמיקה בנושא שלפנינו, אוסיף עוד נקודה, שאף היא מבוססת על תורת חסידות חב"ד, אשר שיטתה והשקפותיה הם חלק מתורתנו, תורת אמת ותורת חיים. ואקדים בקצרה:

אחד מעיקרי היסוד של חסידות חב"ד שהאדמו"ר הזקן דן בו ב"שער היחוד והאמונה" שבספרו החשוב "ספר התניא" (וכן בשאר מקומות), הוא העובדה שלכל דבר, אפילו לחפץ חמרי דומם יש "נפש", או במילים אחרות, גרעין רוחני המחיה אותו - כמובא בפרק הראשון של "שער היחוד והאמונה" הנ"ל: "גם בדומם ממש, כמו אבנים ועפר ומים, יש בחינת נפש וחיות רוחנית".

כמובן, שיש דרגות בנפש רוחנית זו. ישנו, קודם כל, חפץ חומרי פשוט, שרק משום שהוא נברא הוא מכיל "ניצוץ" של הכוח

הבורא האלוקי המהווה ומחיה אותנו; בדרגה גבוהה יותר, ישנו חפץ חומרי אשר השתמשו בו לתכלית טובה; ובדרגה גבוהה עוד יותר ישנו חפץ שהשתמשו בו לקיום מצוות. מבואר בתורת חב"ד, שכאשר משתמשים בחפץ חומרי סתמי למטרה טובה, ובמיוחד לקיום מצווה, הוא עובר בירור וזיכוך עד שהוא מתעלה להיות דבר שבקדושה (כגון, תפילין הנעשים מעור וקלף).

הבה ניישם את הרעיון הנ"ל במקרה שלפנינו בו מדובר בכתבי-יד וספרים בעלי תוכן חשוב ביותר, אשר נכתבו בידי מי שהקדישו את כל חייהם לתורה ולעם ישראל ולמדו את התורה בכל לבם ונפשם, ובכך העשירו והאירו את חיי עם ישראל. במקרה זה, בוודאי ובוודאי שהצד ה"חומרי" וה"דומם" של הכתבים הנ"ל חדור באור וחיים נצחיים מן המדרגה הכי עליונה. אך כאשר כתבים אלה נלקחים מסביבתם הטבעית, מ"ביתם", הם בגלות ובשביה, יהא הטיפול בהם טוב ככל שיהיה, הם כשבויים במלוא מובן המלה, אשר לעולם לא יוכלו להיות מאושרים באמת, גם אם יספקו להם את כל צרכיהם החומריים ואפילו הרוחניים – כיוון שהם נכספים לשוב לביתם, להתאחד עם משפחתם וידידיהם ועם כל הסביבה שאליה הם שייכים. מסיבה זו, מצוות פדיון שבויים, במובנה הרגיל, היא מצווה כה גדולה. משום כך, אין לשער את גודל הזכות שיש לך ולשותפיך במבצע זה של "פדיון שבויים" של כתבים אלה.

הנני ער לעובדה, כי ייתכן שיהיו כאלה שיטענו כי הרעיונות הנ"ל הם מיסטיים ואין להביאם בחשבון. אין צורך לומר שאינני כולל אותך ואת ידידיך בין אלה. אולם ייתכן שאתם תתקלו באדם או בכמה בני אדם אשר ינסו לטעון באוזניכם דברים ברוח זו, למרות שהם, בתוך עצמם, אינם כל-כך משוכנעים בהם. יהיה אשר יהיה, לאור נסיונותיו של עם ישראל בתקופתנו זו, שהיא גדושת מאורעות השונים באופיים מן הקצה אל הקצה – לעיתים מזהירים ביותר ולעיתים רחוקים מאוד מלהיות כך, מסופקני אם מישהו יכול להכחיש בכנות את האמת בדברים שנאמרו לעיל, בטענה שהם בלתי-ממשיים ומיסטיים...



# תוכן ענינים

דבר מלכות

## ה בספרים אור וחיים נצחיים מן המדרגה הכי עליונה .....

בשנת תשל"ט, כתב הרבי שליט"א אגרת תודה מיוחדת לעורך-דין המפורסם מר יוסף שוסטק, שסייע במשא ומתן עם הפולנים (לימים ייצג אגודת חסידי תב"ד, יחד עם מר נתן לוי, במשפט הספרים)

פרק ראשון

## ט ספרים, סופרים וסיפורים .....

לרגל יום הבהיר ה' טבת, בו "דידן – דהספרים – נצח", מוגש בזה ציור סיפורים חסידיים על ספרים ועל סופרים

פרק שני

## כא ספריית ליובאוויטש .....

הרפתקאות רבות עברו על ספריית ליובאוויטש עד הגיעה אל המנוחה והנחלה • המאבק האחרון על הספרייה שהתנהל לפני עשור, הוביל בסיומו לניצחון הפלאי בה' טבת, שהפך ל"יום הבהיר" – 'דידן נצח' • מביאים אנו בזה סקירה קצרה על גלגוליה והרפתקאותיה של הספרייה המפורסמת

פרק שלישי

## ל מעודי הנני מאסף ספרים .....

כזה היה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, שעמל וטרח להרחבת ספרייתו, והצליח להגדילה באלפי אחוזים בהמשך לסקירה בגליון הקודם, מביאים אנו בזה סקירה על ספרייתו של הרבי מוהרי"צ, ועל ההתפתחויות השונות שהביאו לפתיחתה של "ספריית ליובאוויטש"

פרק רביעי

## לט פדיית אוסף כתבי היד .....

על השבת הספרי' מפולין בתשרי תשל"ח

פרק חמישי

## מג ספרייה בשבי .....

מאז תרפ"א ניסה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע להחזיר את אוסף ספרי אביו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ה נסיונות כאלו ואחרים נמשכו ונמשכים שנים רבות, ועדיין לא הוחזרו הספרים ה שבוע, בכ' טבת ימלאו עשור שנים לנסיעתה החשאית של משלחת חב"דית מיוחדת להצלת הספרים ה "ספריית לנין" – הסיפור המלא של האוסף הליובאוויטשי החבוי בספרייה הרוסית



פרק ששי  
**ספריית המל"ח**..... נג

על ספרייתו הפרטית של הרבי עד לאיחודה עם ספריית אגו"ח

פרק שביעי  
**ארכיון הצבא – תשנ"ז**..... סא

כתבי רבותנו נשאינו שיתגלו בהשגחה פרטית מופלאה, בארכיון הצבא האדום בשנת תשנ"ז, וזכה הרב שלום יעקב חזן להביאם לאור עולם

פרק שמיני  
**החשיפה באייר תשע"ד**..... פד

באייר תשע"ד נחשף כתבי יד קודש של הרביים באתר של ספריית לנין, להלן הכתובת שליוו את החשיפה

פרק תשיעי  
**לקוטי שיחות**..... צג

הלקוטי-שיחות עוסקים בנושא מסויים, ולא מקיפים את כל תוכן ההתוועדויות, אולם מאידך, הנושא הנידון מוצה בצורה מלאה. הייתרון הגדול הוא בכך שהשיחות הוגהו על-ידי הרבי, שהוסיף להן ציוני מקורות והערות מאלפות וגדושות. חוברות אלו, הן, איפוא, שיחות רשמיות של הרבי שנחתמו בטבעת המלך, והן למעשה מאושרות כיוצאות מפיו, בדיוק המלא. סקירה וראיון עם חברי וועד להפצת שיחות

פרק עשירי  
**באש ובמים**..... קיג

הסיפור המעניין אירע בחורף תשמ"ג ב'שכונה דליובאוויטש' • הוראה מפתיעה ל'ועד להפצת שיחות' – להוציא לאור את כרך כ של לקוטי-שיחות באופן שילמדו בו עוד בימי הקריאה של ספר בראשית • כמה ימים לאחר סיום ההדפסה עלה בלהבות בית הדפוס של הוועד • בשבת הבאה התברר פשר המאורעות: הרבי ניהל כל החורף מערכה שמיימית 'להצלת הבניין' של 770 • חשיפה ראשונה של כל פרטי הסיפור

פרק אחד עשרה  
**הנני נזכר עליך כל הזמן**..... קכב

על 'חסו המיוחד של הרבי לתורמים להדפסת הלקוטי שיחות, ועל השתתפות של הרבי בעצמו בהדפסה

פרק שנים עשרה  
**לקוטי שיחות גאולה ומשיח**..... קכט

הדרך הישרה, הקלה והמהירה מכל דרכי התורה, שיבור לו 'אדם' זה – היא לימוד התורה בעניני מלך המשיח ובעניני הגאולה

פרק שלוש עשרה

**אגרות קודש** ..... **קלז**

מותי הורה הרבי להתחיל להדפיס את הכרך הראשון בסדרת ה"אגרות קודש" ומה היו הוראותיו של הרבי מלך המשיח לעוסקים בעבודת העריכה? מה הקשר בין ה'דין נצח' במשפט הספרים להדפסת האגרות קודש? הוראות הרבי וההנחיות הקפדניות בעריכת הסדרה

פרק ארבעה עשרה

**המעשה הוא העיקר** ..... **קנג**

לקט מהוראות מהשיחות משנת תשמ"ח ואילך



נמצאים אנו בזמן אשר "זרעו בחיים"  
ו"הוא בחיים", ואדרבה, מידי שנה בשנה  
הרי "מעלין בקודש", הנה זרעו נתעלה  
ומוסיף בהחיים, ע"י לימוד התורה  
וקיום המצוות, בכח של "מדרכיו אשר  
הורגו", הרי זה מוסיף עוד יותר בגלוי  
אשר "הוא בחיים"!

... אומרים רק דבר אחד; היות ויש לך  
השגה להתעסק רק בדבר שיכול הנך  
לראות בעיני בשר, וצו אנטאפן בידי  
בשר, הנה תדע שכאן ב-770 נמצא [כ"ק  
מו"ח אדמו"ר] באותו מקום... כל  
אחד מהחפצים הוא חלק מחייו של  
כ"ק מו"ח אדמו"ר.

... "אהל יוסף יצחק ליובאוויטש",  
ובדיוק נכתב אהל ולא בית, היות ודעם  
"רבי'ס בית" זהו התורה והתפילה  
ומצוותיו, וכל שאר הדברים הם ארעי  
בערך לתורתו ותפילתו וכו' ומצוותיו.



(מדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א  
ט"ו תמוז תשמ"ה)



די יידן נצח  
על וועלטן שנה



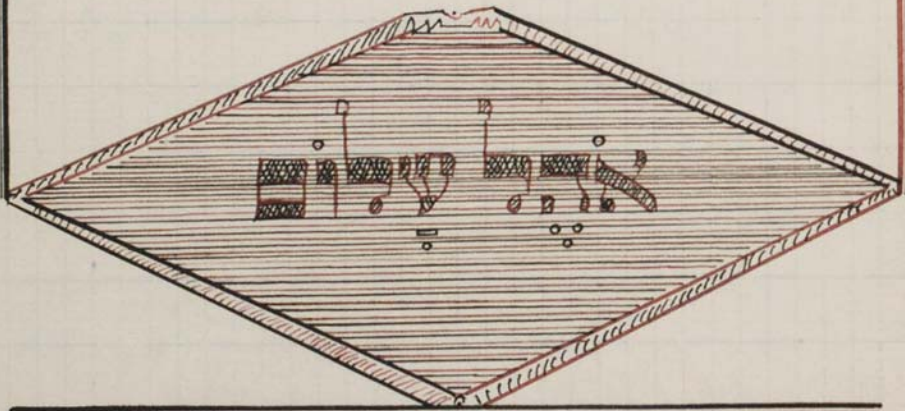
רשימת ספרי

כתבי-יד

הנמלאים בבית עקד הכפרים, אשר אסף וקיבץ

כבוד קדושת

אדוני אבי מורי ורבי הרב אית' לארן ימים ט"א



נערך ונקדד על ידי בנו יוסף - יצחק. למאפת אניאורסקהן :

פה

ליוצא וויטא

אנת חמאת אלפים אף מאות אצעים ול ליזרה

# ספרים, סופרים וסיפורים

לרגל יום הבהיר ה' טבת, בו "דין - הספרים - נצח", מוגש בזה צרור סיפורים חסידיים על ספרים ועל סופרים



## זכויותיו של נגר

בעיירה רודניא התגורר יהודי ששם משפחתו היה דבורקין (אחר כך התגורר בלנינגרד), והוא היה האומן שעשה את ארונות הספרים בהם היו מונחים כתבי יד קודש של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בליובאוויטש. פעם אמר לו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ: "מאחר שזכית לגרום נחת רוח לצדיק - זכית שבנך ילך בדרך היהדות".

(לשמע אוזן עמי קלו)

## הרבי ביקש, הזקן שרף...

בשמיני עצרת שנת תר"פ התוועד הרבי הריי"צ עם תלמידי הישיבה המבוגרים, כנהוג בשנים קדמוניות. בין הדברים סיפר שפעם נסע עם אביו לאשכנז, וביקש ממנו אביו שיתלווה אליו בנסיעתו לבקר תלמיד חכם זקן שהיה חולה. כשהגיעו למקום, קיבלו משרתים את פניהם ולאחר שקיבלו רשות מבעל הבית, הכניסו אותם להקומה העליונה בבית, שם שכב האיש המכובד במיטתו.

הלה שמח מאוד על ביקורו של הרבי, והתפתחה שיחה ערה ביניהם. בתוך הדברים סיפר הזקן לרבי על ספר שכתב והוא עומד להוציא לאור בדפוס, והרבי ביקש ממנו לראות את הספר. לאחר שהרבי עיין בספר שעה ארוכה ודיפדף בו מתחילתו לסופו, הניח את הספר על השולחן. לפני שנפרדו, ביקש הרבי מהזקן בקשה אחת,

ואמר שיאמר לו הבקשה בתנאי שיבטיח לו שימלא את הבקשה, ואז אמר לו הרבי את בקשתו – שישרוף את כתב היד בפניו. הזקן שרף את הספר באש, על האח שהיה בחדרו. הרבי הודה לו ונפרד ממנו לשלום.

(שמועות וסיפורים חלק ב' עמ' 35)

## ניסים באסיפת הרבנים

סיפר המשפיע הרה"ח ר' שמואל ע"ה לויטין: בעת אסיפת הרבנים בפטרבורג בשנת תר"ג, בה השתתף כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", נכח כידוע גם הגאון ר' יצחק מוולוז'ין. בסיום האסיפה אמר הגאון ל"צמח צדק" שהוא התפעל מאוד ממאורע מסויים שאירע במהלך האסיפה. ומעשה שהיה כך היה:

נציגי הממשלה שאלו אותם מה פשרם של דברי חז"ל "טוב שבגוים הרוג"? והם התבקשו להשיב על כך. ביקש ה"צמח צדק" מהגאון שישיב על כך. אמר הגאון שהגירסה המקורית היא "טוב שבגוים קטול", במונח שמשמעו שהגוים הטובים ביותר הם הקתולים... אלא שהבחור המדפיס טעה וחשב ש'קטול' הוא במונח של הריגה, ולכן כתב 'הרוג' ומאז השתבשה הגירסא בספרים. מובן שלמענה כזה לא פיללו כלל אנשי הממשלה, והם ביקשו הוכחה שזה הפירוש. אמר ה"צמח צדק" שיביאו גמרא ישנה מדפוס פלוני, ושם ימצא כדבריו. ואכן, כך היה.

"כעת", אמר הגאון, "הבה נתבונן מאין נפל כזה תירוץ במחשבת. בהכרח שה"צמח צדק" עצמו הפילו ברעיוני, ומאחר שלא רצה להיות בגדר 'מגלה פנים בתורה שלא כהלכה', לא אבה לומר תירוץ שכזה בעצמו. מה גם שלאחר חיפוש מדוקדק בהרבה דפוסים ישנים, לא נמצאה בשום ספר הגירסה 'קטול' – וודאי שנס אירע לנו באותה שעה..."

(ליקוטי סיפורים עמ' קד)

## ספר עם קבלה

סיפר החסיד ר' בצלאל ע"ה ווילשאנסקי: פעם ביקש כ"ק



אדמו"ר מהר"ש מהחסיד ר' דן תומרקין ז"ל מרוגצ'וב שאם יראה ספר קבלה מסויים שמוצע למכירה, יקנה אותו עבורו. כשחזר ר' דן לעירו, הגיע לבית הכנסת מוכר ספרים והציג ספרים למכירה על השולחן. ניגש ר' דן לשולחן וראה את הספר שביקש ממנו הרבי לקנות עבורו. אולם, כשהתברר לו שהמחיר המבוקש הוא שלושה רובלים – מחיר יקר יחסית לגודל הספר – החל לשכנע את המוכר למכור לו בפחות, אולם המוכר התעקש. ר' דן סבר שלאחר שיחלפו ימים אחדים והספר יעמוד ללא קונה, יתרצה המוכר להוריד את המחיר.

חלפו ימים אחדים, וכשהגיע ר' דן אל המוכר ראה שהספר נעלם. כששאל למי נמכר הספר, השיב המוכר: "לשואב מים פלוני". הלך ר' דן ומצא אותו וביקש ממנו לקנות את הספר במחירו הנקוב – שלשה רובלים. השיב לו הלה: "קניתי את הספר מפני שהוא דרוש לי. ומדוע אמכור לך אותו?" אמר לו ר' דן: "הספר דרוש לי כדי למסור אותו לרבי, ואני מוכן להוסיף על המחיר". אמר לו הלה: "אם כן, מדוע לא קניתי את הספר מראש? – כעת אני קניתי את הספר והוא דרוש לי".

בפעם הבאה שביקר ר' דן אצל אדמו"ר המהר"ש, שאל אותו הרבי האם הזדמן לו הספר האמור. סיפר ר' דן את כל מה שאירע. חייך הרבי ואמר: "הספר נמצא כעת אצלי"...

(ליקוטי סיפורים עמ' קפ)

## הכתבים שהצילו

הרה"ח רפאל נחמן ע"ה כהן סיפר: "בתחילת שנת תרע"ו, כשהרבי (הרשב"ב) נ"ע עזב את ליובאוויטש, הוא השאיר ארגז מלא כתבי-יד בביתו של החסיד ר' זלקא פרסיץ' במוסקוה. בארגז היו כתבי קודש מהבעל שם טוב, מאדמו"ר הזקן, מאדמו"ר האמצעי, מאדמו"ר ה"צמח צדק", מאדמו"ר מהר"ש ומגדולי ישראל נוספים. היו שם גם ענינים בתורת הקבלה, ספר 'בית שמואל' עם הגהותיו של כ"ק אדמו"ר הזקן בשולי הגיליון, כתב-יד של שו"ת ה"צמח-

צדק", ספר של אדמו"ר האמצעי בנגלה, ועוד הרבה כתבי יד יקרים וחשובים ביותר.

"כשהייתי אצל ר' זלקא פרסיץ בנאות דשא, התגוררתי אצלו בחדר. אני ואחדים מהתמימים פתחנו את הארגז כדי לראות מה הוא מכיל. ראינו בארגז כתב יד מסויים שכותרתו היתה "איגרת הויכוח והשלום", שלדעתי נכתב ע"י ה"צמח צדק"; והעתקתי את תוכנו".

אגב, ר' זלקא פרסיץ סיפר, שכמה פעמים נערכו בביתו חיפושים אך מעולם לא פתחו השלטונות את הארגז. והוסיף: "ארגז זה הציל אותי כמה פעמים". כשהתבקש לשלוח את הארגז לרבי, אמר: "מי ישמור עלי בביתי מעתה?".

(שמועות וסיפורים חלק א' עמ' 161)

## בסוף תבין

סיפר הרה"ח הרב שאול דב ע"ה זיסלין: יום אחד הגיע אל כ"ק אדמו"ר האמצעי אברך צעיר, בשם ר' לייב מדננבורג. היתה זו לו הפעם הראשונה שהגיע אל הרבי, ואמר לו הרבי ללמוד 'תניא' וגם 'אמרי בינה'. עשה החסיד כהוראת הרבי ולמד במשך שנה את שני הספרים. במשך הזמן התעוררו אצלו שאלות ב'אמרי בינה' והוא הגיע אל הרבי עם שאלותיו. אמר לו כ"ק אדמו"ר האמצעי: "כשאבא כתב את ה'תניא', דייק בכל ו' החיבור, ואילו אני לא כך ערכתי את ה'אמרי בינה'. למד את הספר פעם, פעמיים, שלוש, ארבע וחמש – ואז תבין".

(שמועות וסיפורים חלק א' עמ' 94)

## ספרים כגאולה

סיפר הרה"ח ר' חיים מרדכי ע"ה פרלוב: פעם ראיתי מאמר דא"ח מכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" בעניין קץ הגאולה. היה זה מאמר ארוך והרבי מביא בו פסוקים ומאמרי רז"ל שמהם עולה שהקץ יהיה בשנת תרס"ו, וסימנך – "ותסר בגדי אלמנותה". ונראה

שכשם שידוע הסיפור על הקץ שהיה בשנת תר"ח ואמר ה"צמח צדק" על כך: "הרי אז נדפס ה"ליקוטי תורה", הנה גם בשנת תרס"ו, התחיל כ"ק אדמו"ר נ"ע לומר את 'המשך תרס"ו'...

(ליקוטי סיפורים עמ' קיג)

## הזהרו בגחלתן

בלנינגרד היה חסיד קנאי, שביקר פעם בספרייתו של כ"ק הרבי (הרש"ב) נ"ע, וראה בספרייה ספר שלדעתו לא היה שייך לשם. מאחר שידע שבכגון דא אין טעם לשאול שאלות, כי לדעתו היה זה מהדברים שעליהם נאמר "הלכה ואין מורין כן" – החליט להתנהג כמו פינחס, באופן של "בקנאו את קנאתי", ושרף את הספר. מאוחר יותר קיבל החסיד 'חלק' הגון – הוכיחו אותו על כך 'ונתנו לו על הראש' – בדברים; לא כפשוטו...

(משיחת ש"פ פינחס ה'תשמ"ה)

## על מה יש לחשוב?

סיפר המשפיע ר' גרונום ע"ה: החסיד ר' אברהם ז"ל מז'עמבין היה סוחר גדול. הוא היה שולח רפסודות של עצים לעיר דנציג שבגרמניה ומכך התפרנס. פעם שלח רפסודות בשווי של שישים אלף רובל, וכולן טבעו. בנוסף לכך שהפסיד את כל הונו, נקלע לחובות עצומים והדבר הפריע לו להתרכז בלימוד התורה. בסופו של דבר החליט שלא טוב תוך כדי הלימוד לחשוב אודות החובות, אלא צריך להקדיש זמן מיוחד לכך.

היה ר' אברהם סוגר את הספר לזמן מה, מהרהר בחובות שנחתו עליו, ובסיכומו של דבר היה אומר לעצמו: "לשם מה עלי לחשוב על כך? – הרי כסף לא נשאר לי, ואת הנכסים שנותרו כבר מכרתי, ועל מה יש לחשוב עוד?", ואז היה פותח את הספר ומתחיל שוב ללמוד.

(ליקוטי סיפורים עמ' שכג)

## חיבור טוב

החסיד ר' מיכל מאופוצק שאל פעם את כ"ק אדמו"ר הזקן האם לרבנו עובדיא מברטנורא, מחבר פירוש הרע"ב על המשניות, היתה רוח הקודש. שאלו אדמו"ר הזקן: 'ומה איכפת לך?' ענה ר' מיכל: אם לא היתה לו רוח הקודש, אינני צריך ללמוד את הפירוש שלו. אמר לו הרבי: אתה יכול ללמוד את הפירוש שלו.

(ליקוטי סיפורים עמ' נוט)

## כיצד בודקין

פעם נזקקו בני העיירה הסמוכה לז'עמבין לרב חדש. הגיע אליהם מועמד שדרש לפנייהם והם חשבו לקבל אותו כרב, אבל הפריעה להם העובדה שנשמעו מפיו כמה דיבורים שהיה נראה מהם שחסרה לו מעט יראת שמים. פנו בני העיירה אל החסיד ר' אברהם מז'עמבין שיורה להם מה לעשות. אמר להם ר' אברהם: "עליכם לבדוק בארון הספרים שבביתו. אם נמצא בביתו ספר הזוהר, קחו אותו לרב, ואם לא - לא". ואכן, לא נמצא בביתו ספר הזוהר, ויהי הדבר לפלא...

(ליקוטי סיפורים עמ' שכח)

## החזיר עטרה ליושנה

באחת מההתוועדויות, סיפר כ"ק אד"ש את הסיפור הבא:

פעם הגיע לרב מסויים מחבר ספר וביקש הסכמה לפירושו. כתב לו הרב בתוך ההסכמה, שמכיון שהמחבר 'החזיר עטרה ליושנה' - מגיע לו 'יישר כח'. הלה, במהלך נידודיו, הגיע לעיר אחרת, וביקש את הסכמתו של הרב לספרו. תהה הרב על קנקנו, ומצא שעומד לפניו עם הארץ גמור...

שאל הרב את עמיתו שנתן את הסכמתו על הספר: הכיצד?

ענהו הרב: הרי את הנייר עושים מסמרטוטים, וכאשר כתב הלה את חיבורו על הנייר - הרי החזיר עטרה ליושנה...



פרק שני

# ספריית ליובאוויטש

הרפתקאות רבות עברו על ספריית ליובאוויטש עד הגיעה אל המנוחה והנחלה \* המאבק האחרון על הספרייה, הוביל בסיומו לניצחון הפלאי בה' טבת, שהפך ליום הבהיר' - 'ידן נצח' \* מביאים אנו בזה סקירה קצרה על גלגוליה והרפתקאותיה של הספרייה המפורסמת



## קצת רקע

קיומו של אוסף ספרים וכתבי-יד היה מאז ומתמיד חלק בלתי נפרד מהחצר החב"דית. הראשון שהחל לבנות את אוסף הספרים, היה כמובן האדמו"ר הזקן. ברשותו היו כמה מאות ספרים, שבימים ההם נחשבו לאוסף מכובד, אולם עדיין לא היה מדובר בקנה מידה של 'ספרייה'.

רק בימיו של האדמו"ר הצמח-צדק החל האוסף לשגשג. מיני אז הלך האוסף וגדל, עד שכיום הוא מונה למעלה ממאתיים אלף ספרים, עתיקים וחדשים; ויותר מאלפיים כרכים של כתבי יד נדירים. זאת לבד מאלפי המכתבים של רבותינו נשיאינו ששרדו לפליטה.

גלגולים רבים עברו על האוסף: בשריפות שפרצו בליובאוויטש נשרף חלק חשוב ממנו; חלק מהספרים עברו לרשות יורשי כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק, ויורשי כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע - אחר הסתלקותם; במלחמת העולם הראשונה הוחרם כל אוסף הספרים על-ידי הממשל הקומוניסטי, עד שכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ הוכרח להתחיל מחדש בכניית האוסף; בזמן כיבוש פולין עזב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ את פולין הבוערת תחת השלטון הנאצי, והותיר אחריו

(1) מלוקט בעיקר מהספר "ספריית ליובאוויטש" בעריכת הרשד"ב לוין, עם הוספות.

את כל האוסף היקר הזה, כולל גם אוסף כתבי היד; ומשפט ארוך ומפורסם נגד נכדו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ שטען לבעלות על חלק מהספרייה.

ועל כך, ועוד - בסקירה שלפנינו.

## אוסף האדמו"ר הזקן

על האוסף הראשון של בית נשיאות חב"ד, זה שהיה אצל מייסד תנועת חב"ד, כ"ק אדמו"ר הזקן - אין בידינו ידיעות מפורטות. למרבה האבסורד, גם מעט המידע שנותר, הוא 'בזכות' מאסרו של רבינו, הראשון והשני, במהלכם ערכו פקידי הממשל חיפוש בספריו, ובחיפוש השני אף רשמו את שמותיהם של יותר ממאה מספריו.

סביר להניח שלאחר תום המשפט הוחזרו כל הספרים וכתבי היד לרשותו של רבינו הזקן, אולם כעבור תשע שנים היו למאכולת אש, בשריפה הגדולה שפרצה בביתו בשלהי חורף תק"ע, בעת נסיעתו הידועה לפלכי וואהלין.

חודשים ספורים אחר כך, באביב תק"ע, חזר כ"ק אדמו"ר הזקן לליאדי וחי בה יותר משנתיים, עד שלהי קיץ תקע"ב. הסברה אומרת שבזמן זה רכש רבינו כמה ספרים ללמוד בהם, אולם נראה שגם הם לא נשתמרו, שהרי כשעזב רבינו הזקן את ליאדי - הוא ברח יחד עם כל משפחתו מפני צבא נפוליון, בחפזון וללא הכנות יתירות, וייתכן שבמהלך בריחתם נאבדו הספרים.

כיום ידוע לנו על חמשה ספרים בלבד ששרדו מהאוסף. על ספרים אלו רשם רבינו הזקן את הגהותיו, והם השתמרו באוסף כתבי היד של נשיאי חב"ד. אולם, בתקופת מלחמת העולם השנייה, נלקחו ספרים אלו מאוסף כתבי היד, וגם לאחר שכל האוסף הוחזר לספריית ליובאוויטש (בשנת תשל"ח) - ספרים אלו לא חזרו. רק לפני 12 שנה נקנה אחד הספרים מיד גוי פולני, על-ידי אחד מחסידי חב"ד, והוחזר לספריית חב"ד. ארבעת הכרכים האחרים עדיין לא

נמצאו, ודבר קיומם ידוע לנו מתוך שו"ת הצמח-צדק שמזכיר את הגהות רבינו הזקן על ספרים אלו.

רבינו הזקן מיעט בכתיבת דרושיו ומאמריו. ומלבד התניא, השו"ע, תשובות ואגרות – לא כתב הרבי בעצמו. לאידך, היה מרבה באמירת דרושים, וטובי השומעים היו מעלים אותם על הכתב. רשימות אלו נקראו בשם 'הנחות'.

כיום נשארו בידינו כמאה כרכים, הכוללים מאמרי אדמו"ר הזקן, מהם נדפס הסט "מאמרי אדמו"ר הזקן" המונה 25 כרכים.

## אוסף כ"ק אדמו"ר האמצעי

יותר מחצי שנה לאחר הסתלקות רבינו הזקן, קבע כ"ק אדמו"ר האמצעי את משכנו בעיירה ליובאוויטש. משם החל לבנות שוב את האוסף. הוא פנה אל החסיד ר' שלמה פריידעס, שהיה אצלו אוסף גדול של כתבי יד, וביקש ממנו לשלוח לו "שנים שלשה ביכלך כתובים באר היטב, ובתוכם פירוש המילות אשר רבים צריכים אליו".

המידע הראשוני על גודל האוסף של האדמו"ר האמצעי נמצא בספר "מאסר וגאולת האדמו"ר האמצעי" (עמוד סד), בו מפורש שבחורף תקפ"ו היו אצל האדמו"ר האמצעי 611 ספרים, מסודרים בארבעה ארונות. בהתחשב ברקע ההיסטורי – תקופה קשה ביותר בתולדות ישראל ברוסיה – הרי אוסף בסדר גודל כזה נחשב לאוסף יהודי מכובד ביותר.

עוד נכתב בספר הנ"ל, שהתלמידים שלמדו בליובאוויטש השתמשו בספרייתו של האדמו"ר האמצעי. [ואכן, מאז ומתמיד הייתה ספריית הרביים שייכת לכלל החסידים, אלא שהוחזקה ברשותם של רבותינו נשיאינו לדורותם].

עם חלוף השנים הלך וגדל האוסף, בעיקר בתחום כתבי-היד. הוא קיבל מאנ"ש העתקות מ'הנחות' רבות מדרושי רבינו הזקן, שהצטרפו יחד לכרכים רבים של כתבי-יד. בולטת במיוחד היא

סדרה של העתקות מאותן הנחות שנעשו על-ידי הרה"ח ר' לייב מוהיליבער, מעובדות ומוגהות על-ידו. כמו כן קיימים היו כמה כרכי כתבי-יד מהנחות רבינו הזקן שנרשמו על ידי כ"ק אדמו"ר האמצעי בעצמו.

ראויה לציון היא העובדה, שהאדמו"ר האמצעי השתדל מאוד בהדפסת הספרים – החל במאמרי רבינו הזקן [סידור עם דא"ח וביאורי הזוהר], וכלה בספריו הוא, שיצאו לאור הדפוס כמעט מידי שנה. בנוסף לכך ישנן העתקות מדרושי האדמו"ר האמצעי, שהיה אומרם וגם רושמים בעצמו, במשך חמש-עשרה שנות נשיאותו. את כתביו אלו היה מוסר להעתקה, ומהם נדפסה סדרת "מאמרי אדמו"ר האמצעי" המונה קרוב לעשרים כרכים.

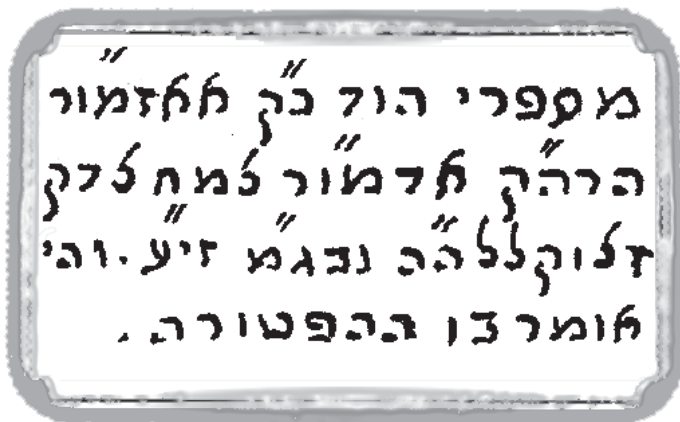
### אוסף כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק

כאמור, אוסף חסידות ליובאוויטש החל לשגשג בימיו של האדמו"ר הצמח-צדק, ועד היום נותרו ממנו חלקים גדולים. ניתן לומר שבתקופה זו למעשה הוקמה הספרייה הגדולה של חסידות חב"ד.

את בניית האוסף החל הצמח-צדק בליקוט ועריכת ספריו של רבינו הזקן, והוא מתאר זאת בספרו שו"ת הצ"צ: "מעשה שהיה כך היה: אחר הסתלקותו [של אדמו"ר הזקן] נ"ע, לא נמצאו כלל הכתבים אצל היורשים ולא נודע מהם, כי-אם אחד מיוצאי חלציו [הכוונה לכותב – כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק] טרח והשיגם מיד התלמידים השומעים. . והגיהם, ועשה מהם ספר להדפיס. ". מתוך אלפיים מאמרים בחר בהם הצמח-צדק וערכם לדפוס. כיום הם ידועים כספרים "תורה אור", ו"לקוטי תורה".

סביר להניח שלא הייתה כאן כוונה לבנות ספרייה, אלא רק ללקט את מאמרי רבינו הזקן ולהדפיסם, אולם לצורך הכנת הספרים אסף הצמח-צדק, כנראה, מאות כרכים של כתבי-יד, בהם העתקות מדרושי רבינו הזקן. מספרם המדויק לא ידוע לנו, אולם אם לאחר כל השריפות ושאר ההרפתקאות שעברו על האוסף הזה, נשאר





כתי"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע.

כיום עשר כרכי כתב-יד מדרושי רבינו הזקן שעליהם הגהות כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

בתקופת נשיאות כ"ק אדמו"ר הצ"צ נוספו עוד מאות כרכים של כתבי-יד ממאמרי חסידות, שו"ת וחידושים בנגלה, שהוא עצמו כתב. כיום נותרו בספרייה רק שמונים כרכי כתב-יד בכתי"ק, או בכתי"י של סופרו האישי, שהיה מעתיק עבורו את כתביו, ואחר כך היה מגיהם.

גם אוסף ספרי הדפוס החל לפרוח בעיקר בימיו של האדמו"ר הצמח-צדק. מספר אחד מחסידיו, ר' פנחס דובער גולדנשטיין: "שני קירות מחדרו של הרבי עטורים היו בספרים. ליד הקיר השלישי עמדה מיטה ותיבה גדולה לצידה, ולקיר הרביעי היה סמוך כסאו של הרבי, משהו שבקושי אפשר לכנותו שולחן, ועוד שני כסאות קטנים". תיאור נוסף, ברשימת זכרונותיו של אחד מזקני אנ"ש: "אופן ציור החדר שלו – עמידת המיטה שלו אצל החלון, והשולחן וארון הספרים אחד אחר הקרעסלע [=כורסה] שלו, וארון אחד לנגד השולחן, והתנור והמים והכלי שעמד שם, ומנגד עמד אלמער [=ארון] אחד".

בסביבות שנת תרח"י השתוללה השריפה הגדולה בליובאוויטש שכילתה חלק גדול מהאוסף של הצמח-צדק. למרבה המזל, נמצאו

חלק גדול מהספרים וכתבי היד בהשאלה אצל חסידיו של הצמח-צדק, וכך ניצל חלק מהאוסף. גם מבית הצמח-צדק הצליחו להציל חלק מהספרים, זאת לזכותם של אותם חסידים שמסרו את נפשם, חדרו לבית הבוער והצילו חלק מהספרים.

בדורנו נדפסו למעלה מארבעים כרכים ממאמרי הצמח-צדק בסדרת "אור התורה", זאת, בנוסף לספריו בנגלה (במסגרת שו"ת צ"צ) שנדפסו לאחר הסתלקותו.

## אוסף כ"ק אדמו"ר מוהר"ש

לאחר השריפה הגדולה נותרו עדיין עשרות ספרים וכרכי כתב-יד בעזבונו של רבינו הצמח-צדק, והם היו אמורים להתחלק בין האדמו"ר מוהר"ש ואחיו לבית קאפוסט, לאדי ועוד. למעשה, קיבל כ"ק אדמו"ר מוהר"ש את רוב הספרים וכתבי היד, ורק חלק קטן מהם הגיע לאחיו, וגם חלק קטן זה חזר ברבות הימים לספריית ליובאוויטש.

לאחר שהגיעו כרכי הכתב-יד-קודש אל האדמו"ר מוהר"ש, סדרם וכרכם, ואף הדביק על כל אחד מהם מדבקה מיוחדת, עליה רשם בכתב ידו הק' את שם הכרך ותוכנו. מדבקות אלו נשארו על רוב כתבי היד עד היום.

לאוסף זה שעבר אליו בירושה, נוסף אוספו הפרטי של האדמו"ר מוהר"ש, שכלל כרכי כתב-יד-קודש שרכש בצעירותו, וגם הנחות מדרושי אביו הצמח-צדק שהוא עצמו היה רושם.

במשך שנות נשיאותו נוספו לאוסף כתבי היד עוד כעשרים כרכים בכת"ק אדמו"ר מוהר"ש, והם דרושים שאמר וכתב במשך השנים תרכ"ו-תרמ"ב. נדפסו בסדרת "תורת שמואל".

כשם שהיה אוסף כתי"ק בצעירותו, כן היה אוסף ספרי דפוס. על כך מספר נכדו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: "נוהג היה אדמו"ר הצמח-צדק לבחון פעם בחודש אותו ואת חבריו ב'חדר', אשר רובם היו מבני המשפחה, ואחר הבחינה היה נותן להם מתנות כסף. אדמו"ר מהר"ש היה מצרף סכומים אלו למה שהיה מקבל בכל יום שישי ובל אחד אסיגנאציע וקונה ספרים...

"בחודש אלול תר"ה בא מוכר ספרים לליובאוויטש. הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש חפץ לקנות ספרים, ובהיות כי רוב מעותיו המקובצים אצלו היו אצל כ"ק אביו הרה"ק, בא אליו ויבקש ליתן לו מכספו סך שלושים רובל כסף. וישאלהו למה דרוש לך סכום גדול כזה. ויענה כי חפץ הוא לקנות ספרים. ויאמר לו הוד כ"ק אביו: ווער קלאר פריער די ספרים וואס דו האסט [=קודם היה בקי בספרים שיש לך כבר...] סוף דבר נתן לו כ"ק אביו הרה"ק את הסכום אשר ביקש הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש מכספו, והוסיף לו עוד עשרה רובל-כסף במתנה, וקנה אז הרבה ספרים".

אל כל האוסף הפרטי הזה נוספו לאחר הסתלקות אביו הצמח-צדק גם הספרים שקיבל בחלקו מעזבון הספרים, כמסופר לעיל. ועליהם נוספו עוד ספרים רבים שקנה במשך שנות נשיאותו – תרכ"ו-תרמ"ג.

על גודלה של ספריית כ"ק אדמו"ר מוהר"ש כותב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ:

"בחדרו הגדול של הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש עמדו מסביב לכתלים ארונות גבוהים עם ספרים. שני ארונות היו מלאים בכתבי-יד-קודש". ובאגרת משנת תרפ"ז כותב: "בבית עקד הספרים של מהר"ש נ"ע היו אלף ושלוש עשרה נומערין [=מספרים]. "וכ"ק אד"ש כותב: "כן היה בהספריה שלו כמה ספרים בחכמת הרפואה, ומהם גם שלא בלה"ק".

בקיץ תרכ"ח השתוללה שוב שריפה, שכילתה בלהבותיה את כל בתי כ"ק אדמו"ר מהר"ש, אבל, שלא כבשריפות הקודמות – הפעם הצליחו להציל את הספרים.

## אוסף כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב

כשם שבעזבון כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק, התחלקו הבנים בספרי הדפוס, ואילו כתבי-היד עברו לממלא מקומו – כך גם בעזבון בנו, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, התחלקו הבנים בספרי הדפוס, ואילו כתבי היד עברו לנשיא ממלא מקומו – הוא כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

על חלוקה זו כתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: "לא טוב אני מכ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נ"ע זיע"א שלקח הכתבי-קודש של אאזמו"ר זצוקלה"ה נ"ע זיע"א רובם ככולם . . . הכתבי-קודש והכתב-יד-קודש הם חיי נפשי ממש".

ואכן, מאמצים מיוחדים הקדיש הרבי הרש"ב למציאת כתבי יד נוספים של רבותינו נשיאינו שלפניו, והפעיל לשם כך כמה מחסידיו שהיו קונים עבורו כל כתי"ק של דא"ח שהיו מוצאים. אחד מאנשיו הידועים לנו, הוא בן דודו הרה"ח ר' שניאור זלמן סלונים, שערך מסעות רבים על מנת למצוא כתבי יד מסויימים, ואף הצליח במידה רבה.

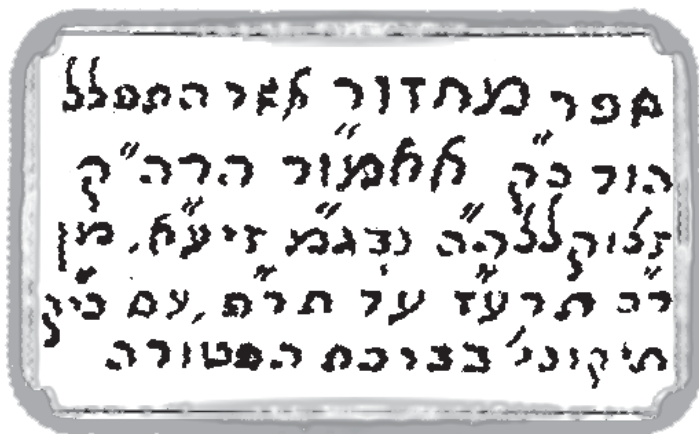
מלבד כתבי היד של דא"ח, שזה היה עיקר מבוקשו של אדמו"ר הרש"ב, השקיע מאונו והונו גם בקניית כת"י עתיקים בקבלה שעדיין לא נדפסו.

על הכתבים שמר הרבי הרש"ב כבבת עינו. כאשר היה נוסע למקומות רחוקים היה ממנה את בנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לשמור על הספרים, וכאשר היה נוסע אל נאות דשא – היה לוקח עמו את הכתבים, וכשהעגלון היה מטעין את הארגזים עם כתבי היד – היה הרבי עומד כל הזמן בחצר ומשגיח...

בנוסף לאוסף כתבי היד, נוספו באוסף גם כתבי הדרושים שהיה אומר ורושים בקביעות במשך כל שנות נשיאותו. אוסף זה היה מסודר לפי שנים, כשדרושי כל שנה נמצאים בקובץ לעצמם. את האוסף הזה סידר בנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ וערך לו מפתחות בשנת תר"פ, ומהם נדפסו 25 כרכים בסדרת "ספר המאמרים" (תרמ"ג-תר"פ).

אלפי אגרות כתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב במשך ימי נשיאותו. חלקם נכתבו לבנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, ונשמרו כמובן באוסף כתבי היד; אולם גם את האגרות שנכתבו לחסידים – רגיל היה בנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, להשיג מאת מקבלי האגרות או יורשיהם, וכך גדל האוסף הזה, ממנו נדפסו ששה הכרכים שבסדרת אגרות-קודש אדמו"ר מוהרש"ב.

גם אוסף ספרי הדפוס המשיך לפרוח בימיו של הרבי הרש"ב.



כתי"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ז"ע.

יחד עם בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, השקיע עשרות אלפי רובלים בקניית ספרים בודדים, אוספים ועזבונות. מלבד ההשקעה הכספית, השקיע בזה גם זמן רב, כמו למשל בהעתקת מחירי הספרים מתוך קטלוגים, כדי לדעת מה מחירו האמיתי של כל ספר...

מספר ספריו, לפי קטלוג שערך בשנת תרע"ה: 5642 מספרים, שהם כשנים עשר אלף כרכים.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, עזב הרבי הרש"ב את ליובאוויטש והתיישב ברוסיה הפנימית, בעיר רוסטוב. ההחלטה על הנסיעה נפלה בחודש תשרי, והטרדה הראשונה הייתה כיצד להעביר את אוצר הספרים למקום החדש. לאחר דיונים, הוחלט להשאיר את הספרים באחת הערים הגדולות, במחסן חסין מאש. אבל, את כתבי היד לא הסכים הרבי להוציא מרשותו, ולקחם עמו לרוסטוב.

שעה קלה לפני הסתלקותו, אמר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: "איך גיי אין הימעל, די כתבים לאז איך פאר אייך". מדבריו האחרונים ניתן ללמוד שהוא ראה בספרים את אוצרה של התנועה כולה, השמור ברשות נשיאה – האדמו"ר.



פרק שלישי

# מעודי הנני מאסף ספרים

כזה היה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, שעמל וטרח להרחבת ספרייתו, והצליח להגדילה באלפי אחוזים מביאים אנו בזה סקירה על ספרייתו של הרבי הרי"צ, ועל ההתפתחויות השונות שהביאו לפתיחתה של "ספריית ליובאוויטש"



## אוסף כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

"מעודי הנני מאסף ספרים", כך מעיד על עצמו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ באחד ממכתביו. ואכן, כבר בצעירותו, בה בשעה שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בנה והרחיב את ספרייתו בליובאוויטש – עסק בנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע באיסוף ספרים לספרייתו הפרטית.

ברוסיה עצמה לא היה קל למצוא מוכרי ספרים המחזיקים ברשותם ספרים רבים ובמחירים סבירים, ובפרט יקרי ערך, והאספנים הרציניים היו פונים למוכרי ספרים שמחוץ לגבולות רוסיה, כמו באירופה, אפריקה הצפונית או בארץ הקודש. גם אדמו"ר מוהרי"צ נהג כך, והוא סיכם עם הרה"ח ר' יעקב יוסף סלונים שיתעניין בקניית ספרים יקרי ערך עבורו בארה"ק.

בחורף תרד"ע, כאשר עסקו בסידור ספרי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בארונות – רצה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ להשלים את הספרים החסרים בספריית אביו, מתוך אוספו הפרטי. אולם כ"ק אדמו"ר נ"ע, ששהה באותה שעה במענטאן שבצרפת, לא קיבל את הרעיון.

כך הלכה ונבנתה הספרייה על שתי מחלקותיה, של האב ושל הבן, זו לצד זו. זאת, עד להסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שאז עברו גם ספריו לידי בנו יחידו – כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע; לבד מספרים בודדים, אותם הועיד בצוואתו לנכדו, בנות

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, על מנת שלאחר נישואיהן יתנו אותן לבעליהן ללמוד.

גם אוסף כתבי היד טופח כבר בתקופה שלפני קבלת הנשיאות: בספריית ליובאוויטש יש כיום כרך של כתבי יד הכולל מאמרי אדה"ז והצ"צ, ועליו חותמת של הרשב"צ והחותם של אדמו"ר מוהריי"צ: "יוסף יצחק שניאורסאהן", וברוסית (בנוסף לשמו): "ליובאוויטש פלך מאהליב"; וברשימת המאסר מסופר על חבילת כתבי יד של הצ"צ שכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע קיבל במתנה מאביו בהיותו ילד בן 11 שנה.

אדמו"ר מוהרש"ב היה נוהג לפרסם את רוב מאמריו לציבור, ויש לשער כי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע קיבל העתקה מהנחות אלו. בנוסף, מזמן לזמן היה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע נותן לו מאמר בכת"ק. אחד המאמרים הוא המאמר המפורסם ד"ה "ת"ר נר חנוכה – תרמ"ג", שעליו רשם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע: "מאמר זה קיבלתי במתנה חנוכה תרנ"ג, ולמדו עמי שלשה פעמים".

מאמר אחד, מפורסם פחות, אך סיפורו מוכר לכולם, הוא מאמר ד"ה "מה רבו מעשיך". וכך היה סיפורו של המאמר (ראה "תורת מנחם – ה'שי"ת" עמ' 4):

כשהיה הרבי ילד, בשנת תרמ"ד, דר אביו, הרבי (מהורש"ב נ"ע), בדירה בת שני חדרים, חדר אחד שימש כחדר השינה, ובחדר השני ישב ולמד יחד עם הרה"ג והרה"ח רי"מ בעזפאלאו. שם גם עמדה עריסתו של הרבי. הרבי היה יפה תואר ופניו האירו. פעם, תוך כדי הלימוד, מאוחר בלילה, ראה הרי"מ את הרבי ישן, והחל מדבר עם הרבי נ"ע על-כך שמראה וזיו הפנים מוכיח על טהרת המחשבה וכו'. נתעורר אז רצון חזק אצל הרבי נ"ע להעניק נשיקה לרבי. חלף במוחו רעיון, שבבית המקדש הביאו – נוסף על קרבנות – גם כסף וזהב וכו' לבדק הבית, והחליט להחליף את הנשיקה במאמר חסידות. אז כתב את מאמר החסידות ד"ה "מה רבו מעשיך". בשנת תרנ"ב נתן את הכתב לרבי במתנה, באמרו: זו נשיקה חסידית, ובמשך הזמן אספר לך. בשנת תרנ"ו – סיפר לו את כל המעשה.

גם בעת שהיה האב או הבן בחו"ל – בשנת תרס"ה, תרס"ו

תרס"ט, ותרע"א – היה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע שולח לו את מאמריו, וכמה ממכתביהם של האב והבן דנים בנושא שליחת המאמרים מהכא להתם.

בשנת האבלות על אביו, הוד כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, עסק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בסידור כתי"ק, ועריכות רשימות לכתבי אביו. בנוסף, ערך מפתח מפורט למאמרים. בתקופה זו גם ערך קיצורים לספר שערי אורה ולעוד ספרים של אדמו"ר האמצעי.

שבע שנים אחר-כך, בעת המאסר בשנת תרפ"ז, היה חשש להחרמת הספרים, מאחר ובחיפושים הקודמים (תרפ"א ותרפ"ד) החרימו השלטונות כו"כ כתבי-יד. את הדאגה הזאת ביטא כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ברשימת מאסרו: "דמעות חמות מאד התגלגלו על פני, לבי מתרגש וכל כולי רועד: מי יודע, פון ואולי ח"ו לוקחו הכתבים".

באותה שעה דאג גם כ"ק אד"ש מה"מ את אותה הדאגה. הוא מיהר וחילק את הכתבים לכמה מאנ"ש על-מנת שיחביאום, ואחר חג הגאולה ב"ב תמוז הוחזרו כל הכתבים. בתשמ"ח התבטא כ"ק אד"ש מה"מ בקשר למאורע זה, ואמר, שכל הכתבים הוחזרו מיד לאחר הגאולה.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ידוע כמי שכתב הרבה מאמרים, שיחות וסיפורים, עוד בשחר ילדותו. את הכתבים הללו שמר באוסף מיוחד. באוסף זה נמצא יומנו המפורסם, בו נהג לרשום מאורעות שונים ודברים ששמע מפי כ"ק אביו ומפי זקני החסידים. בנוסף לזה היה רושם בעצמו ביאורים רבים בחסידות. יומן זה לא הגיע לידינו בשלימותו, אלא רק חלקים ממנו; חלקם נעתק בשיחותיו ואגרותיו, וחלקם התפרסם בספרים שונים, וחלקם עדיין בכתובים.

הוא היה גם רושם "הנחות" מדרושו ושיחותיו של כ"ק אביו, ולפעמים היה רושם עליהם ביאורים משלו.

במשך שנות נשיאותו, הרבה כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לאמר דרושים ושיחות, ואף היה רושם אותם, או שהשומעים היו רושמים "הנחות", והוא היה מגיהם ומוסרם לדפוס.



## ספריית ליובאוויטש

בשנים הראשונות שלאחר קבלת הנשיאות של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, הלך והתרקם ברעיונו יסוד "ספריית ליובאוויטש". הגרעין והיסוד לתוכנית זו הייתה רכישת ספרייתו של האספן והביבליוגרף ר' שמואל וינער (מח"ס קהלת משה) בשנת תרפ"ה. הלה רצה לעזוב את רוסיה, אולם השלטונות לא הרשו לו לקחת את ספרייתו עמו. הוא החליט איפוא לפנות אל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע והציע לו לקנות את ספרייתו הגדולה במחיר טוב ובתנאי תשלום נוחים במיוחד.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע נענה להצעה, מכיון שבאותה תקופה נודע שספרייתו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע שניתנה למשמרת במחסנים במוסקבה – הוחרמה על-ידי השלטונות [סקירה בנושא זה מובארת להלן]; ובחודש כסלו תרפ"ה נרכשה הספרייה.

ליתר דיוק, עוד לפני-כן, בחשון תרפ"ב, פנה כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ אל שאר-בשרו הרה"ח ר' יעקב יוסף סלונים, וביקשו לקנות עבורו ספרים כדי למלאות את החלל שנוצר לאחר החרמת הספרייה. התכתבות מסועפת בעניין זה נתגלתה לאחרונה, ובין השאר כותב לו הרבי: "בדעתי להביא הספרים שלנו לפה [רוסטוב], ורצוני היה באם שיעזירני השי"ת להרחיבה ולהאדירה, וכאשר הוא היה היחידי אשר עשה למעני דבר זה בהשגת ספרים יקרים – על-כן חפצי לדעת (כאשר יתן השי"ת ויהיה ביכולתי) אם אפשר יהיה להשיג מהנדפסים וכתבי יד, רצוני רק בספרים ישנים ועתיקים מדפוסים הראשונים, שלמים ויפים, וגודל בקשתי בזה להודיעיני".

[יש לציין שבתקופה זו החרמו השלטונות את כל רכושו (בגדים וכו') ולמרות שלא היה בידו מספיק כסף עבור הבגדים הנחוצים – המשיך להשתדל בקניית הספרים והכתבים – עובדה המורה על חשיבות וחביבות הספרייה בעיניו].

ספרייה זו היוותה את הפתח לבניית ספרייה של ממש, באשר בספרייה זו היו קבוצות ביבליאגרפיות, כמו ארבע מאות דפוסים של 'הגדות'; מאה וארבעים 'קינות' ומאה וארבעים 'סליחות'; כשישים

סידורי תפלה בנוסחאות שונות; מחזורים; כמה חוברות של תחינות באידיש, וסיפורי מעשיות. ובעיקר – ספרי מדע וספרות.

ספרייה זו לא הייתה רכישתו היחידה של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע. היו עוד כמה רכישות, גדולות וקטנות שהעשירו את אוספו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע במידה כזאת שהוא החל לחשוב על פתיחתה של "ספריית ליובאוויטש".

בעת רכישת האוסף בשנת תרפ"ה, עדיין לא היו המקום והזמן מתאימים לדון בפרטי תוכנית בניית הספרייה. דבר זה התאפשר רק בקיץ תרפ"ח, קרוב לשנה לאחר צאת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מרוסיה. אז קרא אליו את מזכירו הרח"ל, ופירט לפניו את עיקרי תוכנית בניית הספרייה:

הוחלט להקים ספרייה ציבורית של חסידות חב"ד, שתהיה פתוחה לחוקרים שיבואו להשתמש בספרייה זו, בדוגמת המוזיאון הבריטי הפתוח לחוקרים בלבד.

ספרייה כזאת, ידע הרבי, צריך שיהיו בה לפחות כמה אלפי ספרים, ובנוסף, צריכה היא קטלוג מיוחד עבור החוקרים, דבר שלעצמו מצריך עבודה של אדם מנוסה בתחום במשך לפחות שנה. לבד מזאת, ספרייה כזאת לא יכולה להישאר בבית פרטי, כפי שהייתה עד כה. היא חייבת להיות בבניין נפרד, עם חדרי קריאה לחוקרים; ובעיקר – הרבה כסף...

העלות הגבוהה של הפרוייקט לא הרתיע את כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, והוא החליט להתחיל בפרוייקט. אם כי הוחלט לפרוס את התוכנית כולה על פני כחמש-עשרה שנה, שבסיומם יערכו קטלוג מפורט של כל הספרים, ואולי ימצאו עד אז תורם שיסכים לממן את הקמת הבניין עבור הספרייה.

באותה שעה, וגם לפני כן, פנה כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לכמה מחסידיו בבקשה לאתר עבורו ולשלוח לו ספרים לספרייה להגדלת הספרייה. הוא פנה גם למוכרי ספרים בבקשה שישלחו לו את הקטלוג שלהם כדי לבחור מהם את הדרוש לו.

בד בבד עם רכישת הספרים, רכש הרבי כתבי יד של רבותינו נשיאינו שהיו ברשות צאצאי הצ"צ, ואף ביקש מחסידים רבים שהתגוררו מחוץ לגבולות רוסיה, לקנות לו כתבי יד כאלה ולהחזיקם למשמרת עד שיהיה ניתן להעבירם אליו. ואכן, לאחר צאתו מרוסיה פנה (במכתב משנת תרפ"ח) אל אחד החסידים שהתגורר בארה"ק שישלח את הכתבים שרכש עבורו.

בתקופה זו קנה הרבי גם את "סידור הבעש"ט" במחיר גדול ובתשלומים נוחים.

באגרת משנת תרצ"א מסכם הרבי הריי"צ את מספר כרכי כתבי היד שברשותו: בנוסף על "כשני מאות כרכים כתבים מלאדי וקאפוסט", "שלוש מאות בערך כתבים שבאו לידי בירושה מסניף ליובאוויטש".

היות והייתה כעת תוכנית קונקרטיית לפתיחת ספרייה גדולה לחוקרים – ביקש הרבי לשלוח לספרייה לא רק ספרי קודש, אלא גם ספרי חול. ובלשונו של הרבי: "מאסף הנביאים, ומעניינים אותי כל הנדפס באותיות עבריות בלי הבדל מקצוע".

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע פנה גם למחברי ספרים בבקשה לשלוח עותק מספרם ל"ספריית ליובאוויטש". על מכתבים אלו לא חתם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בשמו, היות ומדובר היה כבר בספרייה ציבורית של חסידות חב"ד. גם בעיתונות היהודית פורסמו מודעות מטעם ספריית ליובאוויטש, בהם קוראת הספרייה למחברים למיניהם לשלוח את חיבוריהם לספרייה.

בשנים אלו לא הייתה עדיין ספרייה מסודרת עם ספרים מקוטלגים, אולם כבר אז היו כמה חוקרים שהורשו להיכנס לספרייה. אחד מהם, סופר ה"אידישע שטימע" הביא את רשמיו מהביקור בידיעה קטנה בעיתון "העולם" (לונדון, תרפ"ח): "ספרייה זו היא אוצר בלום של עתיקות יהודיות. . . הספרים כולם השחירו מרוב הזמן, אך הם נמצאים עדיין במצב טוב ויכולים לשמש מקור חשוב לחקירת היהדות בגולה. בביתו של הרבי מליובאוויטש נמצאים גם כתבי-יד של הבעל-שם-טוב, של המגיד ממזריץ ועוד –

אלא שאי-אפשר לראותם בלי טבילה מקודמת...".

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חיבב מאוד את הספרים, וניכר היה שהוא קשור לספרייה קשר נפשי ממש. ויעיד על כך הסיפור הבא:

בקיץ תרצ"ג גברה מחלתו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, והרופאים הורו לו לנסוע בדחיפות לעיירות מרפא. המצב הכלכלי של בית הרב היה באותה תקופה בכי רע, וכמעט שלא היה כסף לנסיעות ממקום למקום. ובה בשעה, יושב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע וכותב מכתב ארוך אל הספרן, בו הוא מפציר בו לקנות עוד ועוד ספרים...

באותם ימים העתיק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע את דירתו מריגא לורשה, וממקום מושבו, במעיינות המרפא מאריענבאד, כתב לפני ביתו ומזכיריו בקשר לפרטי ההגירה, ובפרט בקשר לאריזת ומשלוח הספרייה. כמו כן הודיע משם לאנ"ש בורשה להכין דירה עבורו ועבור הספרייה.

מיד עם העברת הספרייה לורשה המשיך כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע להרבות בכתיבת מכתבים למחברים ומו"לים ברחבי העולם, שישלחו ספרים בתור מתנה עבור הספרייה. הוא אף הורה למזכירו להכניס מודעה בנידון ל"הפרדס", ולעדכן את הכתובת החדשה למשלוח הספרים.

בעוד שבריגא לא היו הרבה ספרים, והמעט שהיה עלה ביוקר – הרי בורשה הוצעו ספרים רבים למכירה, במחירים מוזלים מאוד, וכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ניצל את ההזדמנות והעשיר את ספרייתו במאות ספרים.

בשנים הבאות הלכה הספרייה והתפתחה, כשכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מעורב אישית בכל הפרטים של קניית הספרים, והספרן היה דואג לעדכנו כמעט על כל ספר שנכנס לספרייה.

קרוב לשנתיים ישב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בורשה, ואז עבר – יחד עם הספרייה כמובן – לאטוואצק הסמוכה. שם ישב כארבע שנים עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה בתרצ"ט.

## ספריית אגודת חסידי חב"ד

בשנת תרפ"ד נוסדה "אגודת חסידי חב"ד בארה"ב". אגודה זו הייתה התומכת העיקרית בכל פעולות חב"ד ברוסיה, ריגא ופולין, כולל גם הפעלתה והרחבתה של "ספריית ליובאוויטש". בשנת תרח"ץ עלה הרעיון לרשום את רכושה של תנועת חב"ד בפולין על-שם "אגודת חסידי חב"ד בארה"ב", היות ובאותה שעה כבר לא היה מצבם של היהודים ורכושם בטוח.

לאחר מגעים נמרצים שהתנהלו בנידון, רכשה "אגודת חסידי חב"ד בארה"ב" את כל רכושה של תנועת חב"ד בפולין. מהלך זה התברר מאוחר יותר כפתח ההצלה שבזכותו ניצל חלק גדול מהספרייה:

כשפרצה המלחמה בפולין חזר הרבי לורשה, מתוך מטרה להמשיך משם לריגא, אולם לפועל נשארו במצור בורשה במשך ארבעה חודשים, עד שלאחר מבצע הצלה אדיר שאורגן על-ידי אגודת חב"ד בארצות הברית, הצליחו לקבל אישור יציאה מורשה, ובה' טבת הגיעו לריגא, שם שהו כחודשיים וחצי, ואז יצאו לדרכום לארה"ב, ובט' אדר שני הגיע הרבי עם בני ביתו ומזכיריו לניו-יורק.

הראשון שעזב את ורשה היה הספרן הרח"ל, שנסע לריגא כבר בחודש תשרי. משם דיווח למנהל אגודת חסידי חב"ד בארה"ב, הר"י דזייקאבסאן, על הצלת הרבי ובני ביתו, ועל הצלת הספרייה. מאגרותיו עולה, כי כתבי היד נלקחו לוורשא, ואילו הספרייה עצמה נשארה באטוואצק, בדירתו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ. [חוץ מתיבת כתבי הקודש של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, אותה לקח עמו תמיד (גם כשנשלח לגלות בקאסטרמה), גם בעת המנוסה מהלהבות בורשה הבווערת, ואיתה הגיע לבסוף לארה"ב].

כעבור כמה חודשים פרצה שריפה במקום בו אוחסנו כתבי היד, ורק בנס ניצלו הארגזים עם הכתבים; וכ"ק אד"ש מה"מ מתאר זאת: "בשריפה נאבדו כל חפציהם. . . היה להם אומץ הלב להציל את הכתבים".

ובעוד כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מיטלטל בדרכים, מנסה להבקיע את המצור הנאצי ולהגיע לארצות הברית – לא נח ולא שקט לרגע מדאגתו לגורל הספרייה וכתבי היד. הדרך היחידה להצלת הספרייה, הייתה, לערב את הממשל האמריקאי בעניין, שיודיע לקונסול בורשה שיקח את הספרייה תחת חסותו, שהרי, כאמור, ספרייה זו היא רכושה של תנועת חב"ד בארצות הברית.

כתוצאה מהמגעים שהתנהלו בנידון, הועברו שלוש התיבות של כתבי היד לבניין השגרירות האמריקאית בורשה, והונחו שם למשמרת. תיבות אלו נשארו שם עד שארה"ב נכנסה למלחמה נגד גרמניה, ואז הוחרם בניין השגרירות וכל אשר בו על-ידי השלטון הגרמני. על נסיונות הצלתם של כתבי יד אלו, ועל החזרתם בשנים האחרונות – בהמשך.

עוד לפני צאתו מורשה, חתם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע על הסכם עם העו"ד אהרון בלום, לפיו הוא מתחייב להמשיך בסידורי הצלת הספרייה, תמורת סכום של 1,000 דולר.

הספרים היו ארוזים במאה ושבע-עשרה ארגזים, והתוכנית הייתה לשלוח אותם מאטוואצק, דרך איטליה, לארה"ב. אולם עיכובים בלתי צפויים שינו את מסלול הנסיעה, והותוותה תוכנית למשלוח הארגזים דרך ריגא. אמצעי הקשר בין הרבי לאנשיו שבאטוואצק היה ר' מרדכי חפץ הי"ד. הוא היה זה שהציע להעביר את המשלוח דרך שטוקהולם שבשוודיה. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע הסכים לשינוי במסלול, וכעבור ימים אחדים סיפחה רוסיה את לטביה לברית המועצות. התברר בדיעבד, ששינוי המסלול הציל את הספרייה מהחרמה הקולקטיבית שביצע הממשל הקומוניסטי בכל אוצרות הרוח במדינה...

בקץ ת"ש הגיעו מאה ארגזים לשטוקהולם, ונשלחו משם לניו-יורק כעבור שנה. ואילו 17 התיבות הנותרות נשארו בורשה, שם נעלמו עקבותיהן, ועד עתה לא ידוע מה קרה להן.<sup>2</sup>



(2) יתכן שאלו הספרים שנמצאו בשנים האחרונות ברוסיה, ראה להלן.

פרק רביעי

# פדיית אוסף כתבי היד

על השבת הספרי' מפולין בתשרי תשל"ח



## פדיית אוסף כתבי היד

במשך זמן המלחמה, לא היה ניתן להמשיך במאמצים לאיתור הספרים והכתבים שנשלחו לורשה. בתום המלחמה פנה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אל גדולי הספרנים בני-יורק באיגרת בקשה מיוחדת, בה הוא מגולל את סיפור תלאותיה של הספרייה, מתאר את ייחודיותה וערכה, ומבקש שיפנו לממשלת ארצות הברית במכתבי הערכה על הספרייה, בהם יבקשו מהממשל לפעול במלוא המרץ למען השבת האוצר לבעליו החוקיים, אגודת חסידי חב"ד בארה"ב.

במשך השנים תש"ו-תש"ח הגיעו כמה ספרים בודדים לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, אולם אין וודאות כי ספרים אלו הם מאותם 17 ארגזי ספרים שנעלמו בורשה.

השתדלותו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע להחזרת אוסף כתבי-היד, שכאמור הוחרם על-ידי הגרמנים, לא ניתנת לתיאור. הוא הפעיל צוות של עורכי-דין בוואשינגטון שבשיתוף עם אנשי ממשל ניסו לאתר את הספרים, אולם ללא הועיל.

הידיעה הראשונה על המצאותו של אוסף כתבי היד ב"ידישער היסטארישער אינסטיטוט" בורשה, התקבלה באביב תשי"ז באגרת שקבל הרה"ח ר' פנחס אלטהויז ממר בערל מארק, מנהל הספרייה הנ"ל. הודעה על כך נמסרה לכ"ק אדמו"ר שליט"א, והרבי ביקש מהרה"ח ר' בנימין גורודצקי לנסוע לספרייה בפולין ולבדוק האמנם מדובר בכתבי יד של רבותינו נשיאינו, והדרך להשגתם.

לא ידוע מה בדיוק אירע, אולם בפועל לא הושבו הספרים. בשנת תשכ"ו נעשתה פריצת דרך קטנה: חבילת אגרות קודש של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הובאה לאה"ק, ונמסרה על-ידי מר שז"ר לכ"ק אדמו"ר שליט"א, כשנכנס אליו ליחידות במוצש"ק פרי' נחמו תשכ"ו, בעת ביקורו בניו-יורק. כמו כן הגיעו בשנים הבאות כמה כרכי כתבי יד בודדים של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (מאמרי תרפ"ו-תרפ"ז, ומאמרים בודדים).

למשך תקופה ארוכה ירד הנושא מהפרק, עד שבשנת תשל"ב עלה שוב לכותרות, שבסיומן הוחזרו רוב כתבי היד לספריית ליובאוויטש בחודש תשרי תשל"ח. ומעשה שהיה כך היה:

בשנת תשל"ב קיבלה הספרייה הציבורית באוטובה מיקרופילמים מכל כתבי היד שבספריית ה"ידישער היסטארישער אינסטיטוט" בורשה, וביניהם גם כתבי יד רבים השייכים לחב"ד. כשנודע על כך במרכז תנועת חב"ד, הושגו מיד צילומים מהמיקרופילמים של כתבי היד השייכים לחב"ד, ובמקביל החלו בהשתדלות להשגת רשיון לקבל את כל האוסף חזרה.

פגישות שקוימו עם בכירים בממשל האמריקאי הניבו תוצאות מבורכות: שר החוץ של ארה"ב, מר הנרי קיסינג'ר, הגיש לממשלת פולין בקשה רשמית להחזרת הספרים מטעם השגרירות האמריקאית; כשבמקביל פונים אנשי כמורה בדרגות גבוהות בארה"ב לגורמים נוצריים בורשה, בבקשה לפעול לשחרור הספרים.

לפני כן הצטיידה המשלחת בתצהיר מבנותיו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, הרבנית ע"ה ואחותה, בו הם מצהירים כי בתור בנותיו של האדמו"ר – מוסרים הם את כל זכויותיהם בכתבים ובספרים הנמצאים באירופה ל"מרכז לענייני חינוך".

התשובות שהגיעו מורשה היו, שהם אינם מאתרים את האוסף... אולם כעבור זמן קצר נשלח לשם הרה"ח ר' אהרון חיריק שנודע כאחד המכיר את כתב ידם של רבותינו נשיאינו, ובמשך שבוע איתר את אוסף כתבי היד של חב"ד.



שנה וחצי נמשכו הדיונים על החזרת האוסף, כשבמהלכם נשלחו שליחים מיוחדים מטעם חב"ד לאמת את קיומו של האוסף, ורק בחודש תשרי תשל"ח הוחזר סוף סוף אוסף כתבי היד של ליובאוויטש.

כאשר הגיע אוסף כתבי היד לספריה, בשלהי תשרי תשל"ח, שהה כ"ק אד"ש מה"מ בחדרו שב-770 בהשגחת הרופאים. למעלה מחודש ימים שהה הרבי ב-770, והפעם הראשונה שיצא לחוץ הייתה כדי לראות את אוצר כתבי היד שהוחזר. בער"ח כסלו בא הרבי יחד עם מזכיריו לספרייה, כדי לבדוק את אוסף כתבי היד. שעתיים תמימות ישב הרבי ובדק את הכתבים, כרך אחר כרך, וכשגמר – חזר ל-770 לתפלת מנחה.

אין ספק כי גודל הנח"ר שנגרמה לרבי כתוצאה מראיית האוסף היקר הזה הייתה גדולה, עובדה היא: למחרת, בר"ח כסלו, היתה הפעם הראשונה שהרבי נסע לביתו, מאז התקף הלב בליל שמיני עצרת.

לא כל האוסף הוחזר באותה הזדמנות. כעשרה כרכים מאוסף זה, הובאו לארץ ישראל בין השנים תש"ו-תש"ח, על-ידי מפקדת "הבריחה וההעפלה" ונמסרו לבית הספרים הלאומי שבירושלים.

לאחר קבלת חלק הארי של האוסף בתשל"ח, החלה השתדלות נמרצת של גורמים חב"דיים שונים להשגת שאר האוסף, ובתחילת שנת תש"מ הוחזרו גם כתבי יד אלו לספריית חב"ד.

אולם, עד ששלוחי חב"ד החזירו את האוסף, הצליחו סוחרי ספרים עתיקים לשחד את שומרי הפתח והבריח עשרות רבות של כרכי כתב יד נבחרים, אותם מוכרים במחירי עתק, זה שנים רבות.

רובם נמסרו בדרך זו או אחרת לחסידי חב"ד, ומשם לספריית אגודת חסידי חב"ד, אולם על-פי הרשימות נראה שעדיין קיימים כרכי כתב יד רבים בידיים פרטיות, והתקווה היא, שבסופו של דבר יוחזרו אף הם לספריית חב"ד.

## הדבר היקר ביותר אצלי

כשר' אברהם שמטוב ור' אהרן חיטריק הביאו את הספרים קיבלתם הרבי ליד חדרו הקדוש, בין הדברים אמר להם הרבי. הבאתם את הדבר היקר ביותר אצל הרבי השווער (חמי). אני יתן לך את הדבר היקר ביותר לי.

הרבי נכנס לחדרו הקדוש. והוציא הנחה<sup>3</sup> בלתי מוגה של מאמר ד"ה והי' מדי חודש בחדשו תשל"ז.



(3) המאמר מהנחת הרה"ת ר' דוד משה שי' אולידורט.



תמונה מחלק קטן מ"אוסף שניאורסאהן" שניתן לאחרונה למשמרת ל"מוזאון היהודי במוסקבה".

פרק חמישי

# ספרייה בשבי

מאז תרפ"א ניסה כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע להחזיר את אוסף ספרי אביו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, נסיונות כאלו ואחרים נמשכו ונמשכים שנים רבות, ועדיין לא הוחזרו הספרים, כי טבת (הילולא דהרמב"ם) הוא יום המציין את נסיעתה החשאית של משלחת חב"דית מיוחדת להצלת הספרים מ"ספריית לנין" - הסיפור המלא של האוסף הליובאוויטשי החבוי בספרייה הרוסית



## איך הגיע 'אוסף שניאורסאהן' לספריית לנין?

ההצלחה העל-טבעית בהצלחתו של אוסף כתבי-היד מוורשה, וגם שאר האוספים שהגיעו מירושלים - אותם סקרנו לעיל - הציתה זיק של תקווה בלבם של הנוגעים בדבר, שאולי יצליחו למצוא ולפדות גם את אוסף הספרים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

הסיפור החל בשנת תרד"ע. מלחמת העולם הראשונה שהתלקחה במלוא עוזה, הביאה את כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע להחלטה שמוכרחים לנסוע מליובאוויטש ולהעביר את אוסף הספרים הרחק מאזורי הקרבות. לשם כך הועברו הספרים למחסני קוקורוב, שהיו ברשותו של הגביר החסיד ר"ז פרסיץ. כעבור שש שנים, בשנת תרע"ט, הולאמו מחסניו על-ידי השלטונות, והספרים לא יכלו להישאר שם יותר.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע החל מיד בפעילות מסועפת להשבת הספרים. ראשית פנה אל החסיד ר"ז פערסיץ, באגרת מו' כסלו תרפ"ב: "בבקשה גדולה לכתוב לי בפרטיות על דבר הספרים מה נעשה עמם, איה הם עומדים ואם הם חבושים בהתיבות או פתוחים".

ובאגרת נוספת מר"ח שבט תרפ"ב, לר' חיים מאנעסזאן כותב:

"ראשית כל אברך את ה', שהחיינו וקיימנו להתבשר מבשורת שלום הספרים, ספרי קודש, ותודה רבה על הט"ג שהחי' את נפשי בזה, והנני חושב אשר בעזרתו ית' צריכים להשתדל לקבלם אי"ה, ואצלי נמצא רשימה ממשקל כל ארגז וארגז, וגם נרשמו הנומערין, והספרים העתיקים ביותר, נמצאים בארגזים מיוחדים, ואם אוכל עתה למצוא הרשימה אעתיק אי"ה, ואשלחנה לידידי."

בד בבד פנה למחלקת הספריות המדעיות "נארקאמפראס", שהספרייה עמדה תחת שיפוטה, בבקשה לקבל אישור להחזרת הספרים. לאחר שקבלו פנייה דומה גם מועד בתי הכנסת היהודים – ניתן האישור המיוחל.

האישור לא נוצל מיד, כיון שלא היה מקום ראוי להניח בו את הספרים, ויותר מארבע שנים לאחר הלאמתם – הועברו הספרים לספריית רומיאנצוב, הנקראת היום "ספריית לנין".

## נסיונות ראשונים

בשנת תרפ"ה, כאשר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע קבע את משכנו בלנינגרד, ובדירה היה מספיק מקום עבור הספרים היקרים לליבו – מיהר הרבי לדרוש מהנהלת הספרייה את החזרת ספריו, וכך הוא כותב למנהל הספרייה:

"כבר התחלתי פעם אחת להשתדל בדבר החזרת הספרייה, כבעלה החוקי, והבקשה התקבלה בחיוב על ידי מחלקת הספריות של ה"נארקאמפראס". אלא שבאותה שעה לא היה לי מקום להניח בו הספרים, ועל כן לא היה באפשרותי לנצל את הרשיון הניתן לי, והספרים נשארו במחסנים. כעת, שעברתי לגור בלנינגרד, יש לי האפשרות להניח הספרים בביתי ולהתחיל שוב להשתמש בהם לעיסוקי המדעיים".

במענה לבקשתו זו, השיבו מנהלי הספרייה במכתב בו הם מונים כמה סיבות לאי הסכמתם להחזרת האוסף. בין השאר כתבו, שלדברי הספרן מר שמואל אייזנשטט יש לספרים אלו חשיבות מיוחדת, ולא כדאי להחזירם. עוד כתבו שמכיון שהמחלקה היהודית דלה

באוספים – מחרימים הם אוסף זה על מנת להעשיר את האוסף של המחלקה היהודית...

אבל, הסיבה העיקרית לאי-החזרת האוסף הייתה טענתם, שהם אינם מוצאים את האישור מה"נארקאמפראס" להחזרת אוסף הרבי.

הרבי לא נח ולא שקט, עד שהשיג אישור נוסף להחזרת הספרים. אלא שגם כאן עמד לו לרועץ אותו ספרן בשם שמואל אייזנשטט. הלה, היה דוגל בציונות, ורצה לנקום במשפחת בית הרב שכידוע התנגדו לציונות, ובשל כך העלים גם את האישור השני. ומעשה שהיה כך היה:

החסיד ר' חיים מאנעסזאן, מי שהיה גבאי בית הכנסת ליובאוויטש במוסקבה והתעסק בהחזרת הספרים, ניגש עם הרשיון החדש למשרדי הספרייה וביקש להוציא את הספרים. הפקיד לקח ממנו את התעודה והודיע לו שרק למחרת הוא יוכל לבוא ולהוציא את הספרים. כשהגיע בזמן המיועד לקבל את הספרים הודיעו לו חגיגית כי התעודה אבדה, ואם הוא מעוניין לקבל את הספרים – הוא צריך להביא תעודה חדשה... כמובן שתעודה חדשה לא ניתנה, והספרים נשארו בספריית לנין.

אגב, מר שמואל אייזנשטט הנ"ל, עלה לארץ זמן קצר אחר כך, ושם ניסה להסתיר את העובדה שהוא היה זה שלחם נגד החזרת אוסף הספרים של הרבי מליובאוויטש. ולא עוד, אלא שברוב חוצפתו העיז כעבור שנים (באייר תשכ"ח) לכתוב מאמר ב"העבר", זכרונותיו משנים עברו, ושם, לא רק שטשטש את חלקו באי-החזרת הספרים, אלא אף ממציא סיפור, לפיו הועבר האוסף מליובאוויטש למוסקבה לשם תערוכה, וכאילו לאחר המהפכה החביאו את הספרים במחסני פרסיץ, ובגלל זה הולאמו...

גם "אגודת התמימים" של ארצות הברית בראשות הרב אליהו סימפסון, ניסו להתערב בנידון הספרים, ואף זכו לקבל עידוד מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע. הרבי עצמו המשיך להשתדל להחזרת

האוסף עד לצאתו מרוסיה בשנת תרפ"ח, ולשם כך הפעיל גורמים שונים בעלי השפעה, אולם ללא הועיל.

לאחר צאתו מרוסיה פנה במכתב לשגריר הרוסי בריגא, וביקשו לסייע ולהשפיע על הממשל הסובייטי להחזיר את ספרייתו. במכתב, שהעתק ממנו נשלח לאחד החסידים בארה"ב העוסקים בנושא, מתאר הרבי את חשיבותה של הספרייה המשפחתית, שהספרים שבה נאספו במשך כמה דורות על-ידי אבותיו האדמוריים, ועוברת בירושה מאב לבן. למרות שעבור הממשל הסובייטי אין ערך מיוחד בספרייה זו, שמחזיקה רק ספרי קודש, ואפשר להשיג דוגמתם בחנויות ספרים – הרי בשבילו היא בלתי-מוחלפת, כיוון שבספרים אלו למדו אבותיו הרביים, וכן הוסיפו כו"כ תיקונים על גליונות הספרים בכתב ידם. עוד כותב הרבי, שעל רוב הספרים רשום שמו בר"ת י. ש. וגם, שכאשר שלח את הספרים לשמירה במחסן – ארזם ב-34 ארגזים, ועליהם רשום "ספריית שניאורסאהן ליובאוויטש".

גם הרבי מלך המשיח שליט"א נדרש לנושא. היה זה בשלהי חורף תרצ"ב, שעה שהרבי שהה בברלין. במכתבו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ אליו, מבקשו הרבי הריי"צ להפגש עם אחד משרי הממשלה בשם מר וייסמאן. הלה, שנטל חלק פעיל בלחץ הבין-לאומי על הממשל הסובייטי כאשר אסרו את כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בתרפ"ז – היה יכול להועיל גם בפרשת הספרייה.

במכתב ארוך ומפורט מציע כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ דרכי שכנוע היכולים להשפיע על אחד ממקורביו של השר, מר הרנץ גלאסר, לגשת אליו ולבקש ממנו על החזרת הספרים. גם כלפי השר, כותב הרבי בפרוטרוט כיצד ניתן יהיה לשכנעו להכנס לנושא בכל המרץ:

– כאשר יאמרו לשר שהרב שניאורסאהן מבקר במדינות העולם ומשבח את השר וייסמאן שהיה פעיל נמרץ למען שחרורו מהכלא הסובייטי, ותוך כדי כך יסבירו לו ששחרורו של הרבי הוא רק חצי טובה, כיון שהאוסף המשפחתי שלו נותר ברוסיה. עוד צריך להסביר לשר, שעם קצת רצון טוב יכול הממשל הסובייטי לשחרר את האוסף, כיון שלא מדובר באוסף רציני, ורק עבור הרבי הוא

חשוב, משום היותו ספרייה משפחתית, ולרבי יש קשר נפשי עמוק לספרים.

במכתבו זה מתאר הרבי את ספריו: כריכתם של רוב הספרים היא במראה מיוחד, ובכללות נחלקים לשני צבעים: צבע ירוק-כחול וצבע חום-שוקולד. בכל אופן, כותב הרבי, ניתן להכיר את רוב הספרים, והשאר – באמצעות רשימות מפורטות.

בד בבד החל להפעיל דרגים גבוהים בצמרת הממשל בארצות הברית על מנת להחזיר את הספרים, ובשנת תרצ"ג הגישו חסידי חב"ד בארה"ב עצומה מטעם "אגודת חסידים אנ"ש חב"ד", לסנטור מר בארא, בבקשה שיפעיל את השפעתו על הממשל הסובייטי שיחזירו את הספרים שכ"כ יקרים ונחוצים לרבי והחסידים. אולם לא ידוע לנו מה עשה הסנטור בנידון.

בשלב מסויים, בשנת תרצ"ד, ניסו לגייס למטרה זו גם שר החוץ של ארצות הברית, אולם ממלא מקומו של שר החוץ ענה, כי היות והרבי אינו תושב ארה"ב – אין הם יכולים להתערב לטובתו אצל הממשל הסובייטי.

שנה לפני כן, בתרצ"ג, שלח החסיד ר' יצחק אווערבוך מכתב לאחד החסידים בארה"ב שהתעסק בנידון, על-מנת להעבירו לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, בזה הלשון:

"עתה עלתה בידי להציע לכ"ק אפשרות להשיג הספרים שלהם. הספרים, חלקם עדיין מונחים כקדם בלי שינוי בארגזים, וחלקם עבר עליהם שינוי מעשה (בימים אלו עיינתי בספר אחד, שו"ת, אשר נמצא בבית אוצר הספרים), אך מספריכם לא נגרע. כולם נמצאים באוצר הספרים (הנקרא רומיאנצסקי ביבליאטעק). לרגלי משרתי אני נעשיתי יוצא ונכנס שמה, תחת יד פרופסור (טעפער) אחד. אוצר הספרים הזה אינו שייך לשום משא ומתן של מסחר, אך כאן יש אגודה הנק' בשם 'מעזדי גאראדנע קניגע' המתעסקים גם במקח וממכר של ספרים, והיות שיש לי יד שמה – יש סברה להוציא את הספרים באופן כזה מן הביבליאטעק, להאגודה 'גאראדנע קניגע'

כדי למוכרם. לכן, אם רצונכם תקיף לזה, צריך באופן מהיר על-ידי בית מסחר ספרים של חו"ל ממחנו או ממקום אחר, לכתוב למוסקבה על אדרס זה [ . . ], שברצונכם לקנות הספרים על-פי רשימת הספרים של כ"ק, ולהניח במכתב הקטולוג שלכם, ועל-ידי המכתב הזה יוקחו מהאוצר להאגודה, ואז אי"ה יוקל העניין ביותר, ונוכל בעזה"י לדבר מדין מקחם, אך כל זה צריך להיות משם איזה בית מסחר ספרים, ושם כ"ק בל יודע כלל. והנני מצפה לתשובת כ"ק איך להתעסק בזה". גם אודות מכתב זה – לא ידוע לנו מה היה בסופו של דבר.

איזכור אחרון אודות השתדלותו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בנידון, אנו מוצאים במכתבו של הרבי מטבת תרצ"ו, אל החסיד ר' זלמן אידל זיסלין, בו מבקש ממנו הרבי להשתדל להכנס לספריית לנין כעובד בספרייה, ובמסווה זה לחדור אל החדרים בהם מוחזק האוסף, ולדווח לרבי על מצבו.

מאז, במשך חמישים שנה, אבד הקשר ולא הייתה שום ידיעה מהאוסף החשוב הזה. שמועות טענו כי האוסף התפרק ונמסר לספריות שונות. שמועות אחרות, שאוששו בידיעות שנרשמו בעיתוני התקופה, טענו כי האוסף כולו הועבר לספריית הייביסקציה.

החשש הגדול היה דוקא מנכונתה של השמועה השנייה, שכן באותם שנים הוקמו שתי ספריות ציבוריות על-ידי הייביסקציה, ושתיהן נחרבו עד היסוד בזמן הכיבוש הנאצי, רוב הספרים נבזזו על-ידי הנאצים ימ"ש, והנותר לפליטה הוחרם על-ידי הממשל הסובייטי. היה ספק גדול – האם האוסף הזה עדיין קיים? חשש נוסף היה, שגם אילו נשארו הספרים בספריית לנין – ייתכן והם פוזרו במחלקות השונות של הספרייה, ולא יהיה ניתן לאתרם.

## משלחת חשאית

באחד מימי שנת תש"מ, קרא כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א למנהל מוסדות חב"ד בקליפורניה, הרב ברוך שלמה שי' קונין, והורה לו לשוחח בנידון הספרים עם מר ג'רי ויינטראוב שי' ומר ארמונד האמער ע"ה, שהיה להם קשר טוב עם אנשי ממשל סובייטיים.



מר האמער פנה לאנשי הממשל בבקשה לאתר את האוסף ולהחזירו לתנועת ליובאוויטש, ומשנענה שאין להם כל מידע על אוסף כזה, שלח להם רשימת הספרים שבאוסף, שהייתה בספריית הרבי.

גם נסיון זה נכשל, והועלתה הצעה שהממשל הסובייטי יתיר לחברי משלחת חב"דית לסייר בספרייה ולחפש את הספרים. בנתיים חלפו כמה שנים, ורק בכסלו תשמ"ח התקבלה התשובה ממוסקבה – המומחים החב"דיים יכולים להגיע לספריית לנין ולחפש את האוסף.

באותם ימים נסע אחד מאנ"ש למוסקבה, ולקח עמו את רשימת הספרים שבספריית ליובאוויטש, על-מנת לנסות לזהות את האוסף. הוא הצליח לזהות 12 ספרים מתוך הרשימה. מובן שעובדה זו הפיחה תקווה חדשה למציאת האוסף והחזרתו לחיק בעליו.

תוך מספר שבועות התארגנה הקבוצה שמנתה שלשה אנשים: הרב"ש קונין, הרב ר' ניסן מינדל, והרשד"ב לוי.

ההכנות לנסיעה התנהלו תחת מעטה כבוד של חשאיות, ובמסמכים הרשמיים לא נזכר במפורש מטרת הנסיעה. "שיחות עם משרד התרבות" – כך זה הוגדר...

בחודש שנוטר מאז קבלו את האישור עד ליציאתם בפועל, קבלו אנשי המשלחת הוראות מפורטות מהרבי מלך המשיח. בין השאר אמר להם הרבי לחפש גם את כתביו של אביו, המקובל האלוקי רבי לוי יצחק שניאורסאהן ע"ה. אגב, התקשורת הרציפה עם הרבי המשיכה גם בזמן הנסיעה, וכאשר קיבל הרבי מידע מאחד מאנ"ש על מקום המצאם של כתבי-יד בספרייה – שלח הרבי שדר דחוף למשלחת, בו הוא מעביר את המידע שנמסר לידיו.

ביום שלפני הנסיעה, בשבת פרשת שמות, דיבר כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א ברבים על השליחות הזאת, אם כי לא פירט.

לאחר השיחה הורה הרבי לחברי המשלחת לומר 'לחיים' על כוס מלא, ולמחרת, בעת חלוקת הדולרים, נתן להם דולר נוסף "לתוספת

זריזות". לפני נסיעת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א לאוהל', נקראו חברי המשלחת ליד דלת חדרו, ואלו היו דברי קודשו:

בנוסף למה שכבר נתתי לכם, אתן לכם עוד צדקה על מנת לחלקם שם, אינני רוצה לחלקם לשלשה חלקים, כיון שזוהי שליחות כללית, ולכן שיהיה כגוף אחד. יש כאן שלשה פעמים ח"י דולר, שיהיה בהצלחה רבה ומופלגה...

כפי שכבר דובר, בכל מקום שרק יש ספק שניתן למצוא שם משהו – שיהיה ספק לקולא, ואם זה לא יפריע למקומות האחרים, שיהיו שם...

אינני אומר לכם תודה, כיון שהתודה הגדולה ביותר היא מהספרים עצמם.

בערב לאחרי תפלת ערבית, זמן קצר לפני נסיעתם, נקראו חברי המשלחת שוב ליד דלת חדר קדשו, וכה היו דברי קדשו: היום הרי היארציט של הרמב"ם, ובשבוע של כ"ד טבת, יום ההילולא של אדמו"ר הזקן – ששניהם יעבדו יחד עמכם...

לאחר שקבלו עוד צדקה לחלק שם, הוסיף כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א ואמר: "הצלחה רבה, בשורות טובות". וכשנכנסו למכונית לכיוון נמל התעופה – שאל הרבי אם נסעו ללוותם.

ביום שני בבוקר הגיעו חברי המשלחת למוסקבה. כבר למחרת החלו בסדרת פגישות על מנת להוציא בפועל אישורי-כניסה לספריית לנין. ידידם, מר האמער ע"ה, סידר להם פגישה עם המנהלת הראשית ליחסי ציבור של ספריית לנין. שעה וחצי ארכה השיחה עם המנהלת, כשבסיומה הודיעה כי היא צריכה להתייעץ עם מנהל הספרייה הכללי ועם שר התרבות. בנתיים, הגישו לה רשימה של 12 ספרים נדירים מתוך הרשימה הכללית.

בכללות, היא התנגדה מאוד להשבת הספרים, ואף כתבה מכתב מפורט לשר התרבות בו היא מנמקת את התנגדותה לאפשר לחברי המשלחת חיפוש חופשי בספרייה, ולתת להם את הספרים.

שוב התקיימו מגעים, הופעלו קשרים, וביום חמישי נפגשו חברי המשלחת עם שר התרבות של ברית המועצות, מר זאכארוב.

בפגישה עמו נראה היה כי הוא באמת מעוניין לבדוק את אפשרות החזרת הספרים, אולם גם הוא לא יכול היה לאשר לחברי המשלחת להסתובב באופן חופשי במדורי הספרייה, והם נאלצו לחפש את הספרים באמצעות השוואה בין קטלוג ספריית לנין לקטלוג שברשותם.

למחרת נפגשו חברי המשלחת עם האחראי על מדור הספרים העבריים, מר דאגאוויטש שי'. הוא הודיע להם שהוא לא מצא אוסף תחת השם "ליובאוויטש", וגם את רשימת שנים-עשר הספרים שמסרו יום קודם לכן – הוא מצא, אמנם, אבל באוסף אחר בשם "אוסף פוליאקוב"... לאחר בירור קצר התברר כי הסובייטים שינו את שמו של האוסף ל"אוסף פוליאקוב".

חברי המשלחת הסבירו לספרן כי "אוסף פוליאקוב" הוא למעשה "אוסף שניאורסאהן", ובקשו לראות כמה מהספרים. כעבור חצי שעה הביאו את הספרים, והסימנים המובהקים לא הותירו מקום לספק: "לנער הזה התפללנו" – זהו האוסף המבוקש.

חברי המשלחת שהו עוד כמה שבועות בברית המועצות, ובחודש שבט חזרו לארצות הברית בתקווה שבקרוב יוחזר האוסף. אולם, זמן קצר אחר-כך פוטר שר התרבות מר זאכארוב, ובמקומו מונה שר חדש שלא הסכים בשום פנים ואופן להחזיר את הספרים.

בהמשך לאותה שליחות חשאית שהסתיימה בלא-כלום, נסעה משלחת מורחבת בתנש"א, בה היו חברים הרבנים: שלמה קונין, יצחק קוגן, יוסף יצחק אהרונוב ושלוש-דובער לוין, לשחרר את הספרים משביים, אולם עד עתה לא הועילו כל המאמצים, וחוף מכמה ספרים בודדים שניתנו כמתנה לרבי מלך המשיח באמצעות סגן נשיא ארצות הברית אל-גור – לא הוחזר האוסף האישי של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע. גם התערבותם האישית של נשיאי מעצמות וראשי ממשלות מרחבי העולם, לא הועילו עד עתה. נכון להיום – הספרים מונחים בשביים ב"ספריית לנין", וכולנו אמונה וביטחון שתיכף ומיד יהיה ה"דידן נצח" גם כלפי אוסף זה, יחד עם הפדייה הכללית של כל עם ישראל בגאולה האמיתית והשלימה.



## ה ס פ ר י ' ש ל

כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן

ל י ו ב א ו ו י ט ש

סג

LIBRARY of RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON

the Lubavitcher Rabbi

770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN 13, N. Y.

ב"ה, ג' ל"ג תשכ"ו  
ברוקלין

למבור

מר יוסף שי' זקל

שלום וברכה!

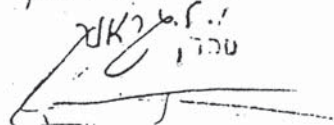
מאשרים בזה קבלה מכתבו מיום ד' מנחם  
 (מס. 751/64), ומסני טיגה נהעכת ומענה ע"ע,  
 ואח כ' הסליחה.

החזברה "מחניים" הוצרונה שנתקלה  
 להספרג' שלנו היא חזברה מס. פ', ניסן  
 ה'תשכ"ג.

ולזה הננו לבקשו: א) באט אשר, להמציא  
 לנו כל החזברה שהוסיעו לאחרי הנ"ל. ב)  
 אשר גם להבא ימציאו לנו את החזברה הנ"ל  
 לאחרי הופעחן. ג) להמציא לנו גם שאר  
 עניני דפוס היו"ל ע"י משרד הבטחון.

וח"ח למפרע בער כהנ"ל.

בכבוד רב ויקטני יתנה

שכר, יא  


פרק ששי

# ספריית המל"ח

על ספרייתו הפרטית של הרבי עד לאיחודה עם  
ספריית אגו"ח



המידע שיש בידינו על ספרייתו הפרטית של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א לפני נישואיו, מעט ודל הוא. השמועה מספרת על ש"ס פרטי (הוצאת חורב) שהיה ברשותו אולם לא ידוע לנו פרטים מדוייקים על ספרים נוספים.

בעת נישואיו עם הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה, העניקו לו גדולי ישראל את חיבוריהם. כך למשל ידוע לנו על ספרו של ה"אור שמח" שעל דף השער שלו כתב הרבי "מספרי מנחם שניאורסאהן י"ד כסלו ה'תרפ"ט"; גם הגאון הר"מ שפירא, ראש ישיבת חכמי לובלין העניק לו את ספרו "אור המאיר", ורשם עליו: "מתת דרשא לענבי הגפן בני אבהן עילאין קדישין ביום החתונה ג' וישלח תרפ"ט בעיר ווארשא יצ"ו מאת המחבר ."; ובאגרת לר' עזריאל זליג סלונים מכ"ח טבת תרפ"ט, מודה לו הרבי מקרב לב על משלוח הספר "ישמח משה", כדורון דרשה.

בספרייה נמצאים כיום מספר ספרים עליהם חתם הרבי את שמו הק', אולם לא ידוע לנו בבירור מתי רכשם, אלא שמסתבר שספרים אלו הגיעו לידיו בטרם קיבל עליו את הנשיאות. בשנים שלפני הנשיאות קיבל הרבי ספרים גם ממחברים שונים ששלחו אליו את ספריהם, והרבי היה מעיר על רבים מהם. עובדה זו משתקפת בסדרת האגרות קודש שלו, שברבות מהאגרות אנו מוצאים את הערותיו של הרבי מלך המשיח על ספרים ומחברים שונים.

## אוסף כתבי-היד

על אוסף כתבי היד של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח, סיפר הרבי

בעצמו בשיחת כ' כסלו ה'תשל"ז, בנוגע ל'המשך תרע"ב' הידוע:

המשך זה – שלא כמו כמה וכמה עניינים שלא נשתמרו בשלימותם – נשתמר וישנו בשלימותו (מתחילתו ועד סופו, עם חלוקת הפרקים והקיצורים, וגם החלק שלא נאמר) – בצילום שנמצא ברשותי מזה כמה וכמה שנים.

- כשכ"ק מו"ח אדמו"ר נסע מביתו [כנראה בשנת תרפ"ט-צ לארה"ב], חיפש משהו שיוכל לסמוך עליו ולהשאיר בידו את הכתבים, על מנת להחזירם בשלימות. וכנראה שלא הייתה לו ברירה אלא למוסרם בידי... כשראיתי שבין הכתבים שנמסרו בידי ישנו גם "המשך תרע"ב", חטפתי מיד ("איך האב גלייך געכאפט, נאך איידער מ'וועט זיך ארומטראכטן אהין און אהער") ועשיתי צילום מכל ההמשך, וצילום זה נמצא ברשותי עד היום.

בהזדמנות זו צילם הרבי גם את חלקם הגדול של כתבי היד של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע. בשנים הראשונות לנשיאותו כרך הרבי את כתבי היד הללו, וברבות הימים נדפסו מצילומים אלו חלקם הגדול של מאמרי האדמו"ר הרש"ב, כי בעת המלחמה אבדו, בין השאר, כמה כתבי יד של הרבי הרש"ב.

מלבד זאת נמצאים בספרייה כמה כתבי יד מספרייתו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, שנתנם במתנה לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, והרבי חתם עליהם את שמו הק' בראשי-תיבות: "מש"נ". התייחסות לכתבים אלו אנו מוצאים באגרת של הרבי בה הוא מציין ל"ביכל כתי"ק הצמח-צדק על משניות, שקבלתי במתנה מכ"ק שליט"א".

בכללות יש לציין שכל אוסף הכתבי יד קודש של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ היה פתוח בפני הרבי. הרבי גם סידר את הכת"י ולכמה מהם ערך מפתחות וכיו"ב. הרבי אף ערך לעצמו רשימה מכל הביכלאך כתי"ק הנמצאים בספרייתו של הרבי הריי"צ, ובזכות רשימה זו הצליחו לפדות אח"כ כמה וכמה ביכלאך שנמצאו בשבי בספריה הלאומית בירושלים.

בסעודת אחרון של פסח ה'תשכ"ח, סיפר הרבי, שבתקופת

המלחמה [כנראה בהיותו בווישי שבצרפת], קיבל כמה כתבי יד של העתקות מכתבי רבותינו נשיאינו שהיו שייכים לדודו הרמ"מ שניאורסאהן, בנו של אדמו"ר מוהר"ש.

בתקופה זו היה מקבל גם את המאמרים והשיחות שהאדמו"ר מהוריי"צ נ"ע אמר וכתב, ובאגרות הרבי הריי"צ אליו, מדווח לו הרבי הריי"צ על משלוח המאמרים. כן הי' מבקש מכמה חסידים שישלחו אליו את מאמרי ושיחות הרבי הריי"צ וכיו"ב.

בנוסף, במשך השנים תרפ"ח-ת"ש, נשלחו לרבי – העתק המזכירות – מאגרותיו של הרבי הריי"צ שתוכנן שייך לרבים. על כמה מהם ביקש הרבי הריי"צ את הערותיו של הרבי מלך המשיח, ולדוגמא, מובאת כאן אגרת כ"ק הריי"צ אליו מז' אייר תרצ"ג: בטח קבלת העתקת המאמר טבע מהדורא בתרא, כן המאמר החובה והיכולת לעשות בעד החסידות. אם למדתם בעיון הראוי הייתי חפץ לידע אם יש לך איזה הערות ודעתך אם כדאי לפרסמם. את האגרות הללו סידר הרבי לפי סדר מקבלי האגרות, וצירף להן מפתח בו רשם את תוכנה של כל אגרת. את כל האגרות שמר הרבי מלך המשיח, וכך נוצר אוסף מכובד שמנה כאלף אגרות. מאוסף זה הדפיס הרבי כמה וכמה אגרות בהתמים ועוד.

[בקשר להתמים מועתק כאן קטע מאגרת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לבתו הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה, מכ"ב סיון תרצ"ה, בתרגום חופשי:

בעזה"י ע"י העבודה וההתענינות מאישך הנכבד חתני יקירי וחביבי הרב שי' יודפס בקרוב כתב עת מאוד חשוב בשם "התמים". העורכים הרשומים על הדף יהיו אחרים, אך כל העבודה היא שלו – בלי עין-הרע אברך מאד מאד חשוב].

## כתבי-היד של הרבי

בנוסף לאוסף כתבי היד של רבותינו נשיאינו, אסף הרבי גם את כתביו שלו, שהיו אף הם בכמות לא מבוטלת. משנת תרפ"ה ואילך רשם הרבי לעצמו שיחות וסיפורים ששמע מכ"ק הריי"צ; העתיק כמה וכמה ענינים מאגרות הרבי הריי"צ; רשם ביאורים בנגלה

ובדא"ח על-פי פרד"ס התורה, וכן ערך בשנים אלו מפתחות לספרי ומאמרי רבותינו נשיאנו. את המפתחות הדפיס הרבי בעצמו במשך השנים, וגם הביא כמה וכמה ענינים מרשימותיו באגרות הקודש, בלוח היום יום, ובספר המנהגים, וכיו"ב. חלק מרשימותיו, מיאן הרבי להדפיס. את רוב הכתבים הללו החזיק הרבי בחדרו הק', וחלקם בביתו.

על המפתחות כתב הרבי כי הם נערכו בזמנים שונים, ובתנאי חיים שונים, במצב של רווחה והרחבה, ובמצב של מצור ומצוק וכו'. כל זאת בנוסף על חיבורו על ההגדה-של-פסח, לוח היום יום, תשובות וביאורים, הערות וציונים למאמרי רבותינו נשיאנו, שנכתבו נערכו לפני קבלת הנשיאות.

בשנים אלו קיים הרבי התכתבות עניפה עם הגאון האדיר מרוגוצ'וב, ותשובותיו של הרגוצ'ובר תרמו את חלקן לאוספו של הרבי. ואם כבר מזכירים התכתבות – אי-אפשר שלא להתייחס להתכתבות של הרבי עם אביו רבי לוי יצחק. התכתבות זו, בנגלה, חסידות וקבלה, נמשכה כמה שנים. היא התחילה בתרפ"ח, שאז יצא הרבי מלך המשיח מרוסיה, ונמשכה עד שנת תרצ"ט, שאז נאסר אביו.

כשברח מצפּרני הנאצים ימ"ש מפאריז לווישי, הבריק לו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: הבריק... אם לקחת אתך ספרים וכת"י. במברק זה התכוון, כפי הנראה, לא רק לכתבי יד של הרבי אלא גם לכתבי יד שהיו שייכים לרבי הרי"צ והיו אצל הרבי.

השערה זו מאוששת באגרת כ"ק אדמו"ר מהורי"צ לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח מי"ג ניסן תרצ"ח, שפורסמה לאחרונה, וז"ל: בהכתבים אשר הנחתי ישנם הרבה מינים ממינים שונים, בטח ישנם כתבי יד קודש, ורשימות שונות של אחרים ושלי... ובמדה האפשרית הייתי מבקש לסדרם ענינים ענינים, וכמדומה לי אשר שם צריך להיות הרבה כתבי יד של החסיד ר' אברהם חיים נ"ע ראזענבאום ותמונתו, ולכשיסדרם יואיל להודיעני. כפי הנראה נשארו הכתבים הללו אצל הרבי.



באותה אגרת מזכיר הרבי הריי"צ מאמרים נוספים שהשאיר אצל הרבי מלך המשיח, וז"ל: בין הכתבים תכריך העתקות ישנו מאמר וירד אנוס על פי הדיבור ועוד איזה מאמרים בהגדה, את אשר כתבו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בהיותו חג הפסח תרס"א בויערעס האפען באייערין, תוכל ללמדם וליתן לגיסך הנעלה חתני יקירי וחביבי הרמ"מ שליט"א הכהן [הארנשטיין].

[ברשימת מאמרים שבגוכי"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נרשמו ארבעה מאמרים-ביאורים על ההגדה, ולעת-עתה לא נמצאים תח"י. ואולי גם הם נמצאים בביתו של הרבי.

מפליא הדבר שאת מאמרים אלו לא הכניס הרבי ברשימת מאמרי דא"ח של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שהדפיס, למרות שידע אודותם. אין לנו אלא לומר שמסיבות שאינן מובנות לאנשים כערכנו, העלים הרבי כתבי יד אלו מידיעת הציבור, והם בבחינת "כמוס הוא עמדי חתום באוצרותי" [...].

### מה נתן הרבי לפירסום?...

בחסדי השי"ת הצליח הרבי להציל אתו עמו את הכתבים והספרים והגיע צלחה ביום כ"ח סיון תש"א לארה"ב. חלק מהספרים והכתבים העביר במשך השנים לספריית המל"ח, אך חלק מהם השאיר בביתו וחדרו הק'.

באחד השנים, לערך בשנת תשל"ט, בעת שהספרן ערך (לפי הוראת הרבי) קטלוג מכל כתבי-היד הנמצאים בספרי' שאל הספרן – אולי כדאי לרשום גם את הכתבי-יד שבחדר כ"ק אד"ש? והרבי השיב: "אלה שהנני מוסר להניחם בהספריי".

אולי כדאי לרשום גם את הכתבי-יד שבחדר כאד"ש?  
שלום דובער לויין  
א"ש  
ז"ש ז"ס כ'  
ז"ש ז"ס כ'

ממענה זה עולה ברור, שכתבים המונחים בחדרו הרבי – לא רק שהרבי לא רוצה בפרסומם, אלא שגם העלימם מהספרנים של ספרייתו, עד כדי כך שלא רצה שיירשמו בקטלוג הספרייה!

תשובה דומה קיבל אחד מחברי מערכת אוצר החסידים שהתעסק בהדפסת המאמרים, וכאשר נודע לו שבביתו של הרבי נמצא ביכל כתי"ק של מאמרים מאחד הרביים – ביקש מהרבי את הביכל על-מנת להדפיסו. הרבי ענה לו חד-משמעית, שידיפיס מהביכלאך הנמצאים בספרייה.

ממענות אלו עולה, כי בה בשעה שהרבי עודד, זירז וביקש שכל מי שיש תחת ידו כתבי-יד של רבותינו שעדיין לא נדפסו – שישלח זאת למערכת אוצר החסידים על-מנת להדפיסם לתועלת הרבים,

- לאידך, הרבי שתחת ידו היו כתבי-יד-קודש ממאמרי ואגרות רבותינו נשיאינו ותלמידיהם, – לא רק שלא נתן להדפיסם אלא אפילו לא רצה שידעו אודותם! ועל כך נאמר: "במופלא ממך אל תדרוש"...

## ספריית המל"ח – המוסד הראשון של הרבי

בבואו לארה"ב מונה הרבי לתפקיד יושב-ראש ועד הפועל דמרכז לענייני חינוך. משרדו של הרבי היה בחדר שברבות הימים היה לחדר היחידות, ובאופן טבעי התמלאו קירות החדר במדפים עמוסים בספרי קודש. ספרים אלו היו בעיקר ספרים בסיסיים, וכאשר היה הרבי נזקק לספר מיוחד – היה משתמש בספריית אגודת חסידי חב"ד. בספרייה קיימים היום מספר כרטיסי השאלה שמילא הרבי, או שהספרן מילא עבורו, במשך השנים תש"ד-תש"ה.

יחסית, היה זה אוסף קטן. עיקר גידולה של ספרייה זו היה לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, כאשר כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א עורר את אנ"ש לשלוח אליה ספרים, עד שבמשך השנים גדלה אף היא לממדים של ספריית אגודת חסידי חב"ד, וכיום יש בכל אחת מהספריות כמאה אלף ספרים.

אך גם לפני קבלת הנשיאות ביקש הרבי לשלוח ספרים לספרייתו ונזכר הדבר ברבות מאגרותיו, ולדוגמא באגרת מר"ח מנחם אב

תש"ג כתב למוהרי"ל הורביץ: אם ירצה ליתן במתנה להספרי' של קה"ת סי' "למנחמי" הכפול שאצלו.

באגרת זו נקראת הספריה ספריית קה"ת, אך ברוב האגרות היא נקראת ספריית המל"ח.

באגרת מטבת תש"ח (אג"ק ח"ב): לפי אופי החוברת ראוי הי' שימצאו כרכי ירחון זה [סיני] בספרי' של המל"ח.

ובאגרת כ"ו אלול תש"ט למוהרמ"ר מארגנשטערן (אג"ק חכ"א): שמחתי לשמוע כי יצא לאור ספר גליוני הש"ס על סדרי נשים ונזיקין, ומודים אנו לכת"ר ששלח לנו הספר שמצא מקום חשוב בספרי' שלנו.

מאגרות אלו עולה המסקנה, שהמוסד הראשון שנוסד ע"י כ"ק אדמו"ר מלך המשיח ביוזמתו – היא ספרייתו הקדושה! שהי' מוסדות המל"ח, מחנה ישראל וקה"ת נוסדו ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, אלא שמינה את כ"ק אדמו"ר מלך המשיח לעמוד בראשם.

## תנופת התרחבות

עיקר התנופה בבניית הספריה החל לאחר קבלת הנשיאות. עוד לפני קבלת הנשיאות באופן רשמי, שלח הרבי מלך המשיח שלוחים למדינות צפון אפריקה. במדינות אלו היה ניתן להשיג ספרים יקרי ערך בקלות, והרבי ביקש משלוחיו שלא לחסוך כל מאמץ ולהשיג עבור ספרייתו את הספרים.

מאות מכתבים הקדיש הרבי לנושא זה, בהם הוא מתווה דרכי פעולה לאיסוף הספרים. מלבד חיפוש אחר אוספים שלמים, מבקש הרבי משלוחיו ליצור קשר עם מחברי ספרים או משפחתם, ולבקש מהם עותק עבור הספרייה. לאחד מהם, הרב יעקב גאנזבורג, משלוחי כ"ק אד"ש במילאנו, העניק הרבי "יפוי כוח" כדי להשיג ספרים לספריית הרבי.

לרכישת הספרים לא היה תקציב מיוחד, אולם מכיון שהספרייה הייתה מאוגדת עם ה"מרכז לענייני חינוך" – היה הרבי מורה לשלוח מספרי קה"ת תמורת הספרים הנשלחים. כך מופיע הציטוט הבא

ברבות באגרותיו: "אם רק ירצו . . ישלחו להם מהספרים הנדפסים על-ידינו".

גם מאישים שונים עמם עמד בקשר - ביקש הרבי לשלוח ספרים לספרייתו. בין האנשים הללו אנו יכולים למצוא מנהלי ספריות, מחברי ספרים, מו"לים, ראשי ישיבות, רבנים, סופרים, וכל מי ששייך איכשהו לספרים.

גם הספרים אותם ביקש הרבי לספרייתו היו מגוונים מאוד, ואפילו עיתונים ובטאונים שונים, גם דברים שהם בבחינת "דע מה שתשיב" ... וכך כותב הרבי להרה"ח ר' חנוך גליצנשטיין: מהנכון היה לסדר, אם אין הוצאות וקישויים בדבר, שישלחו להספרייה כאן את כל המכ"ע [מכתבי -עת] דאה"ק ת"ו המופיעים ביום ועש"ק, שכפי השמועה יש בהם תוכן מעניין קיים. גם לעורך כתב העת "הספר", ר' צבי הרכבי, כותב הרבי: במענה על שאלתו, הנה מעוניין אני בכל ענייני הדפוס שיש להם איזה שייכות ליהודים וליהדות. ובאגרת אחרת אליו, מסביר המזכיר את חשיבות משלוח הספרים לספרייתו:

נודע לנו, אשר כבודו הוא עורך, או עורך גם עתה המכ"ע [מכתבי עת] של משרד הדתות, ובודאי ירצה להמציא להספרייה של כ"ק אדמו"ר שליט"א את החוברות שהופיעו וגם אלו שיופיעו בעתיד, כיון שספרייה זו הוא ג"כ עניין דתועלת הרבים, באשר הפעולות השונות בחוגים הכי שונים אשר על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, דורשות אינפורמציה נכונה ומלאה בהנוגע לחיי ישראל בכלל, ובארץ הקדושה בפרט, ות"ח מראש על טרחתו בזה.

מובן, שבקשה זו הרי היא גם בנוגע לשאר ספרים ומאמרים של משרד הדתות, או גם משרדים אחרים, שיד כב' מגעת שם.

\*

על המשך התרחבות הספרייה, רכישת בניין הספרייה ובנייתו, על מבצע הספרים בשנת הקהל, ועוד - ראה בספר "ספריית ליובאוויטש".



פרק שביעי

# ארכיון הצבא - תשנ"ז

על כתבי רבותנו נשאינו שנמצאו בהשגחה פרטית  
מופלאה בארכיון הצבא האדום בשנת תשנ"ז, וזכה  
הרב שלום יעקב חזן להביאם לאור עולם



## גילוי כתבי החסידות - שלב נוסף לקראת הגאולה

בשיחת שבת פרשת וישב תשנ"ב הרבי דיבר על הנס הגדול בצרפת שבתחילה היו רבותינו נשיאינו נגד צרפת, ואחר כך ביררו רבותינו נשיאנו את המקום עד שהיום יש שם ישיבה על-דרך כבלויבאוויטש; ואילו ברוסיה היום הנס גדול יותר: לא זו בלבד שקיימים ישיבות תות"ל במוסקבה - אלא שממשלת רוסיה, בראשות פוטין, הם בכבודם ובעצמם אחראים על הפצת המעיינות של המאמרים החדשים!

ב'דבר מלכות' הרבי מדבר על כך שהעובדה שרוסיה מאפשרת ומסייעת ליהודים לצאת מרוסיה - הרי זה מסימני הגאולה. עוד לומדים אנו, שהגאולה נפעלת על-ידי הכנסת האלף לתוך הגולה, ובזה שלושה שלבים, כאשר השלב האחרון הוא על ידי לימוד והפצת תורת החסידות, שזהו "אלף" מלשון "פלא".

ובדיוק בשבועות אלו, אנו מתבשרים על עידן חדש: אותם שלטונות רוסים, שבמשך מאות שנים רדפו את אדמו"רי וחסידי חב"ד, בעוון הפצת התורה והחסידות - הם בעצמם פותחים את האוצרות הכמוסים שלהם, שהיו כמוסים עד שלא היה ידוע עליהם כלל וכלל, והם אלו שמוציאים מאוצרות אלו את מאמרי החסידות ומפרסמים אותם בקנה מידה הגדול ביותר, דרך אתר האינטרנט של ספריית לנין. באופן כזה, שכל חסיד (או בלשון המאמר 'באתי לגני': כל אחד מפקידי החיל) יכול להוריד את מאמרי החסידות הללו אל מחשבו האישי וללמוד בהם!

מרגש במיוחד לקרוא את דבריו של הרבי בשבת פרשת חיי שרה תנש"א בקשר להוצאת המאמר "אנכי מגן לך" משנת תרע"ח – ש"נתעלם במשך עשיריות שנים, ונתגלה בימים אלה דוקא", ובהערה מוסיף הרבי: "וההסברה בזה (דלכאורה, כיון שמאיזו סיבה לא הי' מאמר זה בכל המשך הזמן דלאחרי כתיבתו בגלוי, מהי הסיבה שנתגלה עכשיו?) - כיון שעומדים בסמיכות ממש להגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, נתוסף גם בהפצת המעיינות חוצה (שעל ידי זה אתי מר דא מלכא משיחא. .), עד להתגלות חדשה, מאמר חדש (כולל גם תוספת ביאור וחידוש במאמר שנתגלה עתה) בפנימיות התורה".

כמובן שכואב לכל חסיד על כל רגע שהכתבים נמצאים בספריית לנין, ולא חוזרים לביתם האמיתי בספריית ליובאוויטש ב-770, ואי-אפשר להיות רגועים עד שבקשתו של הרבי תושלם במילואה וכל הספרים יחזרו לספריית ליובאוויטש. אבל יחד עם זאת, אפשר וצריך ללמוד מאירועים אלו שאנו קרובים יותר מתמיד להתגלותו השלימה של הרבי מלך המשיח, שאז בוודאי יחזרו כל כתבי היד למקומם האמיתי.

### תנוח דעתו שהניח את דעתי בבשורה משמחת זו

את הרעיון לשימוש בכל האמצעים להשגת הספרים, ניתן למצא ממכתבו של הרבי להרה"ח ר' פנחס אלטהויז (מיום א' אלול תשי"ז), שכאשר בישר לרבי שהצליח לאתר את ארכיונו של הרבי הריי"צ בוורשה, ואף לקבל כמה כתבי יד, כתב לו הרבי כך:

תנוח דעתו כפי שהניח את דעתי בבשורה משמחת זו, וכי תקותי חזקה שזהו התחלה טובה לקבלת שאר הביכלעך והבאתם אחר-כך גם לכאן כסיום מכתבו, ובודאי למותר לעוררו לדבר עוד הפעם עם ב.מ. שי' על גודל הענין אשר בזה, ובודאי ימצא אותיות המתאימות לפי תכונות נפשו של הנ"ל, כי הרי ודאי זוהי הדרך פשוטה לקבלתם, אשר אנשים נאמנים יקחו משם כל אחד מהם איזה ביכלאך. ואפשר יש מקום לעניין את ב.מ. שיהיה לו טובת הנאה מזה ואולי

הנאה כפשוטה, זאת אומרת תשלום כסף, וכנראה במוחש אשר כשגם נפש הבהמית יש לה הנאה מאיזה עניין נוסף על הנאת נפש האלוקית, בא הדבר לבפועל ממש בהקדם ובשלימות יותר.

. . בהמשך להנ"ל וכנראה שזוהי גם כן סיבה למהר בהעניין עד כמה שאפשר, סיפרו לי מרבני א[ר]ה"ב שבאו משם, שביחד עם ב.מ. ישנו עוד אחד בהספרי' שם, כנראה שנה ופירש ובמילא מומחה בהספרים ואפשר גם בהכ"י, וי"א שעדיין לא התאכזב בהמסטר ההוא, ולכן כל זמן שאין הביכלאך מסודרים ונכנסו בקטלוג, בקל יותר יהיה להשיגם.

בהסברה לקנות הנ"ל מהממשלה, מובן שבזה חשש עיקרי שהתחלת הדיון עד"ז עושה מכל הענין ענין רשמי, ובמילא אין מקום לקבלת הביכלאך באופן האמור לעיל וכיו"ב, שהוא אופן הכי בטוח.

### חשפת הכתבים ברוסיה תשנ"ז

בשנים האחרונות זיכה הרב שלום יעקב חזן, את הציבור החב"די באוצרות יקרים מפז - מאות מאמרי ואגרות רבותינו נשיאינו שלא היה ידוע אודותם, ואלפי מסמכים מרתקים ששפכו אור חדש על ההיסטוריה החב"דית - החל מכתביו ויומניו של הרבי הריי"צ, המשך ביומנו של הרב"ש, סבו של הרבי, וכלה ביומן החתונה של הרה"ח ר' אליהו חיים אלטהויז.

בשנים האחרונות הבאת לציבור החב"די, בעיקר באמצעות השבועון "בית משיח", אך גם בהדפסת ספרים, על-ידי מערכת "אוצר החסידים" - אוצר עצום של כתבי יד נדירים, שעין לא שזפתם עד הלום. מהיכן משיגים כמות עצומה כזאת של כתבים ומסמכים בפירסום ראשון?

מדובר בסיפור ארוך, שהחל בחודש שבט תשנ"ז. קיבלתי טלפון מאחד האברכים בשכונה, ידיד קרוב שלי. הוא סיפר שהגיע אליו אברך חסיד קרלין עם צילומים מכתבי רבותינו נשיאינו. את הצילומים הוא עשה ברוסיה, ומזה תקופה ארוכה הוא מנסה לעניין בהם את האנשים שיושבים במוסדות הרשמיים של חב"ד, כמו אגו"ח וספריית ליובאוויטש, אך משום מה הם לא מראים התעניינות

מיוחדת. לכן הוא מחפש אברכים שמתעניינים בזה. מכיוון שידידי אינו מבין בכתבי יד, ואילו אני התעסקתי רבות בתחום, הוא מבקש אותי לבוא ולהפגש עם אותו אברך.

בתחילה חשבתי שמדובר בעוד סוחר עתיקות שמנסה לעשות כסף על חשבון חסידי חב"ד. כמי שמתמצא בתחום הספרים, ידעתי שחלק גדול מארכיונו של אדמו"ר הריי"צ נאבד בוורשה בזמן המלחמה, והיו כמה סוחרים עתיקות שגנבו כתבי יד מארכיון זה, ובמשך השנים הגיעו למכור את הכתבים לליובאוויטש במחירים מפולפלים. הם היו סוחרים ממולחים, ולכן לא הביאו בבת אחת את כל הכמות שבידיהם, אלא כל כמה שנים היו מביאים ספר אחד. לפעמים אפילו היו חותכים ספר אחד לכמה חלקים, ובכל פעם מוכרים חלק אחד. יש בספרייה ביכל שלם, שהם חילקו אותו לכמה חלקים, ושרפו את הקצוות של החוברות כדי שיהיו יותר אותנטיים.... הם היו מוכרים לכל המרבה במחיר, והרבה אברכים תמימים היו נופלים בפח ומשלמים סכומים עצומים עבור הביכלאך הללו, שהרי מה לא עושים כדי לגרום נחת-רוח לרבי? אברכים חכמים יותר היו מגיעים לספרייה כדי לברר, ושם היו מדריכים אותם איך לעבוד מול סוחרים אלה ולהוציא את הכתבים במחיר סביר.

חשבתי ששוב מדובר בסוחר עתיקות, אבל מכיוון שלראות לא עולה כסף - קבענו פגישה. הוא ביקש שנפגש ביום שני בערב. למען האמת, מדובר בזמן מאוד לא נוח בשבילי, שכן באותן שנים היו אלה שעות סגירת הגיליון השבועי, אבל לא הייתה ברירה והסכמתי.

הגעתי עם עוד כמה אברכים, ופגשנו אברך נחמד שהציג את עצמו בשם יוחנן ברמן, נציג חסידות קרלין ברוסיה. הוא הוציא את הצילומים שברשותו, הניח אותם על השולחן וביקש ממני להסתכל עליהם.

כשראיתי על מה מדובר, הבנתי שמדובר באוצר אדיר. כמובן שלא הראיתי את ההתרגשות שלי כלפי חוץ, כי הייתי בטוח שהוא סוחר, ואצל סוחרים ההתרגשות שלך קובעת את המחיר... שמרתי



על קול הכי רגוע שיכולתי, ושאלתי אותו עניינית - מה זה ומאיפוא זה.

הוא סיפר את סיפורו, והתברר שהוא בכלל לא סוחר עתיקות. הוא נציג חסידות קרלין ברוסיה, ועובד עבורם בעיר פינסק. מתוקף תפקידו, החליט לחפש את הארכיון האבוד של חסידות קרלין, שלפי המסורת החסידית אבד ברוסיה. הוא החל לנבור בארכיונים בזמנו הפנוי, אך לא מצא דבר.

לפני כשנתיים הגיע לארכיון צבאי. בארכיון זה נמצאים מאות אלפי אוספים שהנאצים בזזו מכל רחבי אירופה והעמיסו על קרונות רכבת בדרך לגרמניה. היה זה לקראת סוף המלחמה, והרוסים שמו את ידם על הרכבת ושינו את היעד לכיוון מוסקבה. את כל האוספים הללו הניח הצבא הרוסי בכמה בניינים בסביבות מוסקבה. ארכיונים צבאיים אלו סגורים לקהל, וצריכים לקבל רישיון מיוחד כדי לחפש בהם. גם החיפוש אינו קל, מאחר ורוב החומר אינו מקוטלג, כך שפשוט צריך לנבור בארגזים ולחפש ארכיון אחרי ארכיון.

הוא הצליח להשיג רשיונות כניסה למקום, וחיפש את ארכיון קרלין. את הארכיון של קרלין לא מצא, אבל את הארכיון של ליובאוויטש, כך מסתבר, מצא גם מצא...

**כיצד הגיע ארכיון ליובאוויטש לרכבות הנאצים ימ"ש?**

כאשר הרבי הריי"צ עזב את פולין, בעיצומה של המלחמה, הוא לא יכול היה לקחת איתו את ארכיונו הגדול, ונאלץ להשאירו בוורשה. המקום הכי שמור בוורשה, כך לפחות חשבו, היה בניין השגרירות האמריקאית, שנהנה מחסינות דיפלומטית. מקורבי הרבי הפעילו קשרים והצליחו להכניס את הארכיון למשמרת בשגרירות.

לפועל, הנאצים ימ"ש לא התחשבו בחוקים ובזזו גם את השגרירות האמריקאית. חלק מכתבי היד נשאר בוורשה, והועבר אחר-כך לספרייה בוורשה. חלק זה אותר לאחר כמה שנים, ורק בתשל"ח הצליחו להצילו משם ולהביאו לרבי מלך המשיח. לגבי החלק השני, היו בטוחים שהוא נשרף או נגנב. אפשר לומר שהתייאשו ממנו.

התברר, שהחלק השני של הארכיון לא נשרף ולא נגנב בידי סוחרים. הוא פשוט נשדד על-ידי הנאצים, והרוסים לקחו אותו לרוסיה. את הארכיון הזה מצא אותו חסיד קרלין.

ואז הוא הגיע אליך...

לא. לא כל כך מהר...

קודם כל, מיד לאחר שמצא את הארכיון, והבין שבידו אוצר אמיתי של חסידות ליובאוויטש, הוא ניגש לרבי שלו, האדמו"ר מקרלין שליט"א, ושאל מה לעשות עם זה. לזכותו יאמר, שהיום קשה למצוא אנשים הגונים, ואנשים אחרים היו מנסים למכור את הארכיון הזה בכסף מלא. האדמו"ר מקארלין אמר שהיות וזה שייך לליובאוויטש - צריך למסור להם את הארכיון ללא תמורה, מלבד - כמובן - תשלום על ההוצאות.

הוא הגיע לספריית ליובאוויטש, המקום הכי אידיאלי לפניות מהסוג הזה, הראה להם את הצילומים והופתע לחלוטין כשהללו לא גילו התעניינות מיוחדת ושלחו אותו למשרדי אגו"ח.

באגו"ח קיבלו אותו בהתעניינות, והוא הציע להם את האוצר בתנאי שישלמו לו את ההוצאות - קרי: נסיעות, ומתנות. כל אחד יודע שברוסיה כדי להכנס למקום צבאי סגור, צריכים לשמן את המערכת בנקודות שונות, ובעברית פשוטה: לשחד. באותן שנים ההשגות שלהם היו עדיין קטנות, כך שבסך הכל היה מדובר בסכום קטן יחסית.

אנשי אגו"ח הביעו התעניינות. הם אפילו שילמו לו סכום קטן כדמי קדימה, והבטיחו לחזור אליו עם שאר הכסף. הוא מצידו אמר שכאשר ישלמו לו את הכל - הוא יסע לרוסיה ויביא צילומים מהאוסף.

עבר חודש, חלפו חודשיים, ואנשי אגו"ח לא חזרו אליו. הוא המתין למעלה משנה, ולאחר שפנה אליהם כמה פעמים וראה שהם לא רציניים, החליט לנסות למצוא אנשים בליובאוויטש, שספרי

רבותינו נשיאינו יקרים לליבם, ויסכימו לשלם לו את ההוצאות, לפחות מה שהוציא עד אז.

כך הוא הגיע אלי.

למה שיתן לאדם פרטי, גם אם הוא חסיד חב"ד, את האוסף של אדמו"רי חב"ד?

אתה צודק. הוא באמת אמר שהאדמו"ר מקארלין הזהיר אותו שלא להעביר את האוסף לאדם פרטי, אלא רק לגוף מייצג של חב"ד. הוא אמנם ישב איתנו, כאנשים פרטיים, אבל ביקש לדעת איזה גוף בחב"ד אנחנו מייצגים.

אמרתי לו שהוא צודק לחלוטין, ואני אבקש רשות מגורמים רשמיים להתעסק בזה. הלכתי להנהלת המל"ח וחברי המזכירות, הרב שלום מענדל סימפסון והרב יהודה לייב גרונו, וסיפרתי להם את כל הסיפור. הם, כמו כל חסיד שידוע לו עד כמה נושא הכתבים יקר ללבו של הרבי - הביעו מיד את הסכמתם, ואמרו שאני יכול לייצג אותם, ולהמשיך הלאה.

יצרתי איתו קשר, ועדכנתי אותו שקיבלתי את רשותם של הנהלת המל"ח וחברי המזכירות לעסוק מטעמם בנושא. הוא חזר לאדמו"ר מקארלין וסיפר שאני מייצג את חברי המזכירות. האדמו"ר מיד אמר לו שאם הרב גרונו והרב סימפסון עומדים מאחרי העניין - יש לו אור ירוק להתעסק איתי בנושא.

אתה הרי אדם פרטי. אמנם עסקת בכתבי רבותינו נשיאינו, אבל מעולם לא עסקת בהשגת הכתבים, אלא רק בפיענוחם. למה בעצם נכנסת לכל הסיפור הזה?

זכרתי היטב את שיחתו של הרבי בשבת פרשת שמות תשמ"ח, שנאמרה בקשר לשליחות הראשונה בניסיון לפדות את ארכיון ליובאוויטש שבספריית לנין - ממנה היה ברור שעל כל חסיד מוטלת חובה להתעסק בעניינים אלו.

וכך אומר שם הרבי:

העניין דפדיון שבויים שייך (לא רק בנוגע לבני ישראל עצמם, אלא) גם בנוגע לכליהם וחפציהם של ישראל. . ומכיון שכן, הרי, כששומעים שישנם חפצים, ספרי וכתבי-יד כו', של צדיק ונשיא בישראל, שנמצאים בגלות ושבי' (לא רק במקום הפכי ממש, אלא אפילו שלא במקומם האמיתי) - יש להשתדל ככל האפשרי, עד כדי מסירות נפש, לפדותם מהגלות והשבי', "פדיון שבויים", ולהשיבם למקומם האמיתי.

ולהוסיף, שחובת ההשתדלות מוטלת על כל מי ששומע על הדבר - כתורת הבעש"ט שכל דבר שיהודי רואה או שומע מהווה הוראה בעבודתו לקונו. אלא, שמוכן וגם פשוט שיש חילוק באופן הפעולה וההתעסקות בדבר. יש כאלה שיכולים ושייכים לפעול בפדיון שבויים באופן ישיר, ויש כאלה שפעולתם מתבטאת על ידי אמירת תהלים ונתינת צדקה כו' לזכות הצלחת הפעולה דפדיון שבויים.

ובמיוחד שהתעסקותי בענין לא היתה אישית אלא בשליחות המל"ח.

מה היה הסיכום שלך איתו?

היות ורציתי להיות בטוח שמדובר במשהו רציני, שהרי מדובר בהוצאות די גדולות, אמרתי לו שאני נכנס לעניין בשני תנאים: א. ברגע שהוא מתחיל לעבוד איתי, זה חייב להיות בסודיות מוחלטת. אסור לו לספר לאף אחד שהוא עובד איתי, וכמוכן שלא לספק פרטים בנושא לגורמים אחרים. ב. אם הוא באמת מעוניין שהאוסף יגיע לליובאוויטש - אני רוצה לנסוע איתו לארכיון, שיראה לי את המקום, ויחד נאתר את האוסף.

ברגע שהוא הסכים, בפרט לתנאי השני, ידעתי בוודאות מוחלטת שלא מדובר בסוחר עתיקות שמנסה להרוויח כסף בדרך מתוחכמת. סוחר לעולם לא יגלה את המקור של המציאות שלו! הבנתי שמדובר באמת באדם ישר, שפשוט רוצה לעזור לליובאוויטש לקבל את האוסף שלה.

התחלתי בהכנות לנסיעה. הגשתי בקשה לוויזה, והחלטנו לנסוע מיד לאחר חג הפסח. הוא עשה את הפסח בפניסק, והסיכום היה

שבאיסרו-חג אצא מניו-יורק וניפגש במוסקבה.

בחול המועד הוא טלפן אלי, ואמר שאולי כדאי לדחות את הנסיעה. באותם ימים חל האחד במאי, יום העצמאות הרוסי, ואצל הרוסים זה חגיגות של שבועיים, שכמעט לא עובדים בהם. הוא חשש שהמקומות אליהם אנו מתעתדים ללכת יהיו סגורים, וסתם נבזבז את הזמן.

ההסבר שלו היה הגיוני, אבל לי הוא לא נראה. בפרט שכבר סיכמנו על זמן הביקור שלנו בארכיון, וברוסיה אתה לעולם לא יכול לדעת מה יהיה בפעם הבאה שתבקש להכנס. כתבתי את לבטיי לרבי, ומהתשובה שקיבלתי ב'אגרות-קודש' היה ברור שלא לשנות את התוכנית, ולנסוע מיד, תוכן האגרת היה שבענייני הפצת המעיינות אין להתפעל מקושיים ונסיונות. התקשרתי אליו, הקראתי לו את התשובה של הרבי, והוא התרגש מאוד לשמוע שגם היום אפשר לקבל תשובות מהרבי. כמובן שלאחר התשובה של הרבי הוא שינה את דעתו, וחזר לתוכנית המקורית.

וכך, ביום רביעי אסרו-חג, יצאתי בטיסה לכיוון מוסקבה. לקחתי איתי מוצרי מזון משומרים לשבוע, שכן לפי התוכנית הייתי אמור לשהות במקום עד יום חמישי הבא. כפי שהוא צפה, ביום חמישי ושישי הארכיון היה סגור, והיינו צריכים לחכות עד יום שני.

אתה הרי נולדת במוסקבה. הסתובבת קצת במקומות היהודיים בעיר?

בוודאי. מאוד עניין אותי להיות במקומות הזכורים לי מהילדות. דבר ראשון הלכתי לבית הכנסת הגדול! כשהגעתי לשם ראיתי ששום דבר לא השתנה מלבד שיפוץ כללי. כאילו לא עברו עשרות שנים מאז הייתי מגיע עם אבי לבית הכנסת בימי שישי לטבול במקוה...

ביקרתי גם בבית הכנסת של השליח רב הפעלים הרב יצחק קוגן. ראיתי מקרוב את מסירות הנפש שלו, והיה ממה להתפעל. הוא מילא כמה תפקידים בו זמנית - גם רב, גם שוחט, וגם מנהל את כל הפעילות במקום. התפעלתי גם מהפשטות בה קיבל אותי. הוא לא שאל למה באתי, אלא איך אני מסתדר.

אותו סוף שבוע 'מבוזבז' הותיר לי זמן גם לבקר בישיבה. באותן שנים שכנה הישיבה בסוף העיר, בשכונה מאוד לא סימפטית, ולעיתים קרובות היו זורקים אבנים על באי הישיבה. אבל למרות הכל הרגשתי מאוד בנוח להיות בדל"ת אמות של תומכי תמימים.

בהיותי בישיבה פגשתי קבוצה של בחורים מניו-יורק. הם הגיעו לנהל קעמפ צבאות ה' בזמן הפסח, ולפני נסיעתם חזרה לניו-יורק תיכננו לנסוע לליובאוויטש. התוכנית שלהם הייתה לנסוע מיד במוצאי שבת, ולחזור ביום ראשון בלילה. מכיוון שבינן כן לא היה לי מה לעשות עד יום שני, שמחתי על ההזדמנות לנסוע לליובאוויטש. חשבתי גם לנצל את ההזדמנות כדי לבקש ברכה להצלחת השליחות המיוחדת.

שבתתי איפוא בישיבה, כדי שאוכל להצטרף אליהם מיד בצאת השבת, וכך פתרתי לעצמי גם בעיות של שהייה במלון שכל יציאה ממנו כרוכה במעבר בדלתות חשמליות. בליל שבת הוזמנתי לסעוד על שולחנו של הרב אברהם בקרמן. השתוממתי לנוכח מסירות הנפש שלו ורעייתו הרבנית לבית וולפא. הם התגוררו בדירה קטנה, והאוכל היה בצמצום גדול, לא כל כך בגלל הכסף אלא בגלל הקושי להשיג אוכל כשר. למרות הכל הוא הזמין אותי ובחורים נוספים לסעודת שבת, ואף הפציר בנו להגיע אליו גם בשבת בצהריים.

במוצאי שבת יצאנו לכיוון הרכבת. רצינו לעלות לקרונות, והכרטיסן אמר שברכבת יש מקום רק למי שרוכש כרטיסים בקופה. בקופה אמרו שהכרטיסים אזלו, ובלית ברירה חזרנו לכרטיסן, ואמרנו לו שאנחנו חייבים לנסוע. הוא הנהן בראשו, ואמר שזה יעלה לנו ביוקר. בקיצור, שלשלנו לכיסו מעט מזומנים, ופתאום היה מקום ברכבת...

הגענו עם הרכבת עד לסמולנסק, ומשם לקחנו שתי מוניות לליובאוויטש.

כשהגענו לליובאוויטש תקפה אותי התרגשות גדולה. אני מתאר לעצמי שכל חסיד חב"ד מתרגש לבקר בעיירה שהייתה ערש חסידות לליובאוויטש, וממנה יצאה אורה לעולם למעלה ממאה

שנים. אבל אני באופן אישי הרגשתי קרבה מיוחדת למקום, שכן לאחר שנים של מחקרים שונים, שחלקם התמקדו באירועים שהתרחשו בליובאוויטש, הייתה בליבי פינה מיוחדת לעיירה עצמה, לבתים ולשבילים במקום.

לפני שנכנסנו לאוהל, הלכנו לטבול בנהר. היה מאוד קר, שכן בתקופה זו של השנה השלג מפשר, והמים קרים כקרח. לאחר מכן הלכנו לאוהל.

היה זה ביום ראשון אור לכ"ח ניסן, ולאחר אמירת תהלים חזרנו על השיחה הידועה של הרבי בעניין החובה של כל חסיד לעשות ככל יכולתו להביא את משיח צדקו בפועל ממש. ניגנו את הניגונים של הרבי הצמח-צדק והרבי מהר"ש, הכרזנו "יחי אדוננו", וביקשנו שזכות הרביים תעמוד לנו למלא את המשימה ולהביא להתגלות הרבי.

רציתי לערוך תפילה מיוחדת להצלחת השליחות, אבל רציתי לשמור על חשאי מוחלטת, הסתפקתי בברכה כללית, וביקשתי בשם כל הנוכחים שכל אחד יצליח בשליחות שלו.

ביום ראשון בלילה חזרנו למוסקבה, שם פגשתי את ר' יוחנן ברמן בבית המלון. אגב, המלון בו התאכסנו, היה בדיוק מול הקרמלין, ובכל פעם שעברתי ליד הקרמלין נזכרתי שבתור ילד, כאשר הייתי עובר עם אבי ליד הקרמלין, הוא היה מזהיר אותי שלא להרים את ראשי ולא להפנות מבט לכיוון הקרמלין. בימים ההם, די היה בכך כדי שיעצרו אותנו...

בבוקר יום שני התעוררתי מוקדם מאוד. הלכתי למקווה, ולאחר תפילת שחרית שמנו פעמינו לכיוון הארכיון של הצבא הרוסי. במוסקבה של אותן שנים, אם היית רוצה לנסוע למקום מסויים, יכולת לעמוד ברחוב ולעצור את המכונית הראשונה שתגיע. אתה שואל אם הוא מגיע למקום אליו אתה רוצה להגיע. מתמקחים על המחיר, ואם הוא מציע מחיר טוב, אתה פשוט נכנס והוא לוקח אותך למחוז חפצך. לא מדובר במוניות, אלא בסוג מסויים של הכנסה צדדית. זה יכול להיות עורך דין או רופא, שצריך להגיע למשרדו

בדיוק בצד השני של העיר, אבל מה לא עושים כדי להרוויח עוד כמה רובלים...

הגענו למקום מצויידיים ב'מתנות מאמריקה'. נקרא לזה 'טיפ' בלשון עדינה, או 'שוחד' בשפה פשוטה. פקיד אחד קיבל בושם יוקרתי, השני חבילת שוקולד מהודרת, והמנהל קיבל חבילת שטרות ירוקים - וכל הדלתות נפתחו... למרות שבאופן רשמי מראים רק חמש תיקים ליום - הם הסכימו להראות לנו כל תיק שנבקש, ללא הגבלה.

מכיוון שהכל ארוז בארגזים, ללא קטלוג מסודר, הייתה לנו בעייה רצינית: פשוט לא ידענו מה לבקש...

#### מה עושים?

קודם כל התחלתי לבדוק את התיקים שהוא כבר הצליח לאתר. הוא מצא רק חמש או שש תיקים, ואותם קיבלנו. מכיוון שהם לא הסכימו שנחפש לבד בארגזים, היינו צריכים לנסות את מזלנו לפי מספרי התיקים. לקחנו את התיקים שהוא כבר איתר, וביקשנו מספר אחד קודם ומספר אחד אחר-כך. כל תיק שקיבלתי היה ארכיון של קהילה יהודית אחרת, וממש כאב הלב לראות את האוצרות היהודיים שנגנבו בשואה, אבל לא זה מה שחיפשתי.

כך ניסינו עוד מספר ועוד מספר עד שמצאנו תיק נוסף. אפשר לומר שמכל עשרים תיקים שביקשנו, מצאנו תיק אחד של ליובאוויטש.

מה הייתה התחושה שלך ברגע שקיבלת לידיך את התיק הראשון?

קשה לתאר. מדובר בכתבי יד מקוריים של הרביים. אתה מחזיק בידיים ביכל כתוב בכתב יד קודשו של אדמו"ר הצמח-צדק... אין מילים לתאר את ההתרגשות. ככל חסיד שיודע את היחס המיוחד של הרבי לכתבים, ואת דברי הרבי במכתבו הידוע לעו"ד מר שוסטק, "אודות המשמעות העמוקה שהייתה לכתבים אלה לגבי מו"ח אדמו"ר נ"ע, כמו לגבי כל שאר אדמו"רי חב"ד שקדמו לו . . קשר נפשי עמוק מעל ומעבר לקשר אל ספרים וכתבי יד בלי



תוכן מקודש דומה. רבים מן הכתבים האלה הם הינם לבה ונשמתה של ספרות חב"ד המקודשת" - הייתה לי תחושה נעלית ועמוקה שקשה להעביר הלאה.

אין לי את המילים לתאר לך את ההתרגשות שאחזה בי כאשר קיבלתי לידי את ביכל "יבל הוא אבי". מדובר בביכל חסידות הגדול ביותר שקיים, והוא מכיל קרוב לאלף עמודים בכתב-ידו של הצמח-צדק. אצל הרביים הביכלאך היו מסומנים לפי המאמר הראשון בביכל. כשקיבלתי לידי את הביכל העבה הזה, וראיתי את המאמר הראשון, הבנתי שאני מחזיק בידי את אותו ביכל אגדי, שמהרשימות של אדמו"ר הרשב"ב והריי"צ ידענו שהוא קיים, אך מעולם לא ראינו אותו... חשבתי לעצמי באותו רגע: מעניין מה מרגיש הביכל הזה, שאחרי ששים שנה בשבי, מגיע חסיד חב"ד, בשליחות של הרבי, ומחזיק אותו...

ידידי ר' יוחנן ברמן לא הבין למה אני כל כך מתרגש. הסברתי לו קצת על היחס המיוחד של הרביים לספריהם, ואמרתי לו שאני מרגיש כמו אחד שמגיע לכלא ופוגש את חברו הטוב ביותר שנמק בכלא שישים שנה בלי אפשרות לראות אף אחד מידידיו!...

באותו יום מצאנו בסך הכל שלושים ביכלאך של כתבי רבותינו נשיאינו, כולל כל שו"ת הצמח-צדק בכתב יד קודשו (שרק שנים ספורות לפני זה עבדתי על המהדורה החדשה של שו"ת צמח צדק)! כל ביכל שקיבלתי, רשמתי את הפרטים שלו - שם הביכל, המספר הסידורי ברשימת הרבי (ראה להלן) ובארכיון הצבא הרוסי, מספר הדפים ומאיזה רבי.

בתחילה חשבנו לעשות צילומים מכל הביכלאך. אבל התברר שזה לא פשוט, וצריך לזה רישיון מיוחד. עם הצורך ברישיון הצלחנו להסתדר איכשהו, לאחר שחילקנו עוד כמה 'מתנות', אבל הבעייה הייתה במחיר הצילומים: דולר לכל דף!

מכיוון שרק התיקים שקיבלנו באותו יום החזיקו קרוב לעשרת אלפי עמודים, ולא היה לנו סכום כזה בדולרים, ובפרט שלא ידעתי מה נמצא הלאה - החלטתי לצלם קודם כל את הדברים הכי חשובים

לי. בדיוק באותו יום מצאתי את המאמרים של הרבי הרש"ב משנת תרס"ג, בגוף כתב יד קדשו של אדמו"ר הריי"צ - שנה שלימה של מאמרים שלא ידעו על קיומם, ומכיוון שהתעסקתי בהדפסת מאמרי הרבי הרש"ב והרגשתי קירבה לעניין, ביקשתי לצלם אותם קודם כל. מכיוון שיש להם במקום רק מכונת צילום אחת, הם הספיקו לעשות רק חלק מהצילומים ואמרו שאת השאר נקבל כשנחזור מחר.

כשחזרתי למלון לא היה לי תיאבון לאכול. הייתי ממש שבע מהכתבים. מרוב התרגשות לא יכולתי ללכת לישון, והתקשרתי מיד לרב גרונר לבשר לו על האוצר הגדול שמצאתי, וביקשתי שבעת שהותו בחדרו של הרבי ימסור לרבי דו"ח על כל מה שמצאנו ויבקש ברכה להצלחה גדולה יותר למחרת. לא רציתי לדבר יותר מידי דרך הטלפון, ודיברתי איתו ברמזים שהוא הבין טוב מאוד. יכולתי להרגיש בקולו את ההתרגשות הגדולה שאחזה בו כאשר שמע שמדובר בחלק השני של ארכיון הרבי הריי"צ.

למחרת שוב התייצבנו במקום בתשע בבוקר. הבאנו מתנות נוספות, והשערים נפתחו. אני מוכרח לציין שכל המתנות שחילקתי באותו שבוע לא עלו על סך של שלוש מאות דולר. באותן שנים ההשגות שלהם היו קטנות, ובסכום קטן כזה הצלחתי להחזיק את כל השערים פתוחים במשך שבוע שלם!...

קיבלנו את הצילומים שביקשנו אתמול, והמשכנו לחפש. שוב נברנו במאות תיקים, כשבין כל כמה עשרות תיקים אנו מוצאים תיק ששייך לליובאוויטש. באותו יום מצאנו במקום קטלוג כלשהו, שכפי שהבנתי ערך אותו יהודי בשנת תשי"ז-י"ח. אבל הקטלוג הזה לא עזר לנו כמעט, כיוון שאותו יהודי שערך את הקטלוג - או שלא הבין כיצד עורכים קטלוג, או שהפסיק באמצע. בכל אופן הקטלוג לא היה מסודר. הוא גם היה כתוב ברוסית, ואני רק מדבר רוסית, אך לא קורא. ידידי ר' יוחנן ברמן עזר לי לקרוא בקטלוג, ופה ושם הצלחנו למצוא עוד תיק ועוד תיק.

היה על התיקים איזשהו רישום שיעיד שהם מארכיונו של הרבי הריי"צ? לא. בכל תיק היו כמה ביכלאך, בלי איזכור מפורש של הארכיון ממנו נלקחו התיקים.

על סמך מה החלטת שמדובר בארכיון הרבי הריי"צ. אולי מדובר בארכיון של חסיד פרטי, שהיה ברשותו ביכלאך של מאמרי דא"ח?

לכאורה אתה צודק. באותה תקופה לכל חסיד היו כמה ביכלאך, בדיוק כמו שהיום יש לכל חסיד את הספרים הנדפסים של הרביים. אלא שכאן באה לעזרתי רשימה מדויקת שערך הרבי לארכיונו של הרבי הריי"צ.

את הרשימה הזאת הוציא הרבי מאוצרו, בשנת תשל"ח: לאחר שהחזירו את הכתבים מוורשה, התברר שהרבה כתבים נגנבו, ו-15 ביכלאך אף הגיעו לספרייה העברית בירושלים. כאשר ביקשו מהם את הביכלאך בטענה שהם שייכים לליובאוויטש, היו צריכים להוכיח שמדובר בביכלאך מארכיונו של הרבי הריי"צ, ולא של איזשהו חסיד. לצורך זה הוציא הרבי צילום מרשימה מפורטת שערך בזמנו, כאשר סידר את ארכיונו של אדמו"ר הריי"צ. ברשימה זו מתואר כל ביכל שנמצא בארכיון, מה המאמר הראשון בביכל וכמה עמודים הוא מכיל. רוב הביכלאך הוחזרו מכוח הוכחה זו, לאחר שנמצאו תואמים במדויק לרשימתו של הרבי.

מכיוון שתחת ידי היה צילום מרשימה זו, עשיתי השוואה בין תיאור הביכלאך ברשימה לבין התיקים שמצאתי. ההתאמה הייתה מלאה. לא רק ביכלאך בכת"ק היו ברשימה זו, אלא גם ביכלאך בכתב-יד מעתיקים נרשמו בפרוטרוט, וכך ידעתי שגם ביכלאך אלו הם מארכיונו של הרבי הריי"צ. בנוסף לכך, הרשימה הזאת נתנה לי גם מושג מה אני צריך לחפש, וזה עזר לי רבות. באותו יום מצאתי עוד כעשרים תיקים מארכיונו של הרבי הריי"צ.

באותו יום בצהריים הייתה תפנית מעניינת. אמרו לנו שלצבא הרוסי יש ארכיון נוסף, וכדאי שנחפש גם שם.

הספקנו להגיע לשם כשעה לפני הסגירה. כשראיתי את הבניין, פחדתי להכנס. הבניין היה נראה כמו שבניין הפנימייה ב-749 איסטערן פארקוויי היה נראה לפני השיפוץ, וכל מי שזוכר - זה היה פשוט סכנת נפשות להכנס לשם... אבל כאשר חשבתי על כך שאני

מגיע בשליחותו של הרבי מלך המשיח - נרגעתי.

בכניסה עמד חייל, והיינו צריכים להציג מסמכים מזהים ואישורי כניסה. שוב חילקנו מתנות, וקיבלנו יחס מיוחד. הארכיון הזה היה קצת יותר מסודר, והתחלנו לחפש לפי הקטלוג. היינו מופתעים לחלוטין כאשר ראינו באחד הקטלוגים את השם של אדמו"ר הריי"צ. יותר ברור מזה לא יכול להיות, אבל היות וכבר הגיעה שעת הסגירה, נאצלנו להמתין למחרת.

במשך הלילה ישבתי לסדר את הצילומים שקיבלתי באותו יום. עברתי על המאמרים. הייתי מידי עייף ומרוגש בשביל ללמוד בעיון, אבל הרגשתי חובה לעבור על המאמרים ברפרוף, מתוך תחושה שכעת מאמרים אלה יוצאים מהשבי.

למחרת, ביום רביעי, חזרנו שוב לאגף השני. ביקשנו לראות את האוסף הרשום על שמו של הרבי הריי"צ, ואז התגלה לפנינו הארכיון האישי של הרבי הריי"צ. שם הכל היה מסודר: תשעים ושמונה תיקים מלאים וגדושים במאמרים, שיחות ומכתבים של הרבי הריי"צ. כולם כתובים בכתב יד קודשו!

באותו יום התגלו לי שתי עובדות מדהימות, שלא היו ידועות עד אז: א. הרבי מלך המשיח עבר על כל ה'לקוטי דיבורים' לפני ההדפסה, ובמקומות רבים ניתן לראות את הגהותיו של הרבי בכתב-ידו. ב. הרבי הריי"צ נתן לרבי מלך המשיח לעבור על כל הארכיון האישי שלו ולקטלג אותו. על כל תיק בארכיון מצויין בכתב ידו של הרבי מה הוא מכיל!

באותו יום מצאתי גם את האוצר הגדול של אלפי מסמכים מרתקים ששופכים אור חדש על ההיסטוריה החב"דית - החל מכתביו ויומניו של הרבי הריי"צ, המשך ביומנו של הרב"ש, סבו של הרבי, וכלה ביומן החתונה של הרה"ח אליהו חיים אלטהויז. כל המסמכים המרעישים שהתפרסמו בשבועון "בית משיח" היו מאוצר זה.

אני חייב לציין שלא התאפקתי, ולמרות קוצר הזמן, קראתי

בשקיקה את יומן החתונה. כאשר ידידי ר' יוחנן ברמן תמה מדוע אני מתעכב בקריאת המסמכים, שיתפתי אותו קצת בהתרגשות שלי...

באותו יום הספקתי לעבור רק על שישים תיקים, מתוך תשעים ושמונה. ביקשתי מהם לעשות צילומים מהדברים הכי חשובים. חלק הם הספיקו לעשות באותו יום, וחלק הבטיחו שיהיה מוכן למחרת.

באותו לילה פשוט לא יכולתי להרדם. זה היה אוצר גנוז במלוא מובן המילה. אף אחד לא ידע על קיומו של אוצר בלום זה, כיוון שהוא לא הוזכר בשום רשימה, גם לא ברשימה המפורטת של הרבי. הרגשתי שמשמים פשוט מכוונים את צעדיי, למצוא את אוצרות ליובאוויטש.

מכיוון שלמחרת בצהריים היינו אמורים לנסוע חזרה לניו-יורק, ובאותו יום הארכיון היה פתוח רק עד השעה 12, סיכמנו שרק אני אחזור שוב בבוקר, ולעבור על שאר התיקים. לפועל, מכיוון שכמעט לא ישנתי באותו שבוע, נפלה עלי תרדמה עמוקה בשעה שש בבוקר, ונרדמתי על הספה תוך כדי שאני עובר על המסמכים... כשהתעוררתי, השעה הייתה 12 בצהריים.

הטיסה הייתה אמורה להיות בשעה 3 בצהריים, אבל לא חשבתי על כך שאפספס את הטיסה אלא על שלושים התיקים שנשארו בארכיון... כל עוד נפשי בקרבי נסעתי לארכיון, ובהשגחה פרטית מצאתי את השומר של הבניין. הארכיון היה כבר סגור, אבל מכיוון שהשומר הכיר אותי מהמתנות בימים הקודמים, הוא הכניס אותי לאולם הקריאה. התברר שהעובדים במקום הוציאו עבורי את שלושים התיקים, ואף הכינו לי את הצילומים שביקשתי. הכל היה מונח באולם הקריאה. עברתי במהירות על התיקים, רשמתי לעצמי את הפרטים, ועזבתי את המקום עם הצילומים, בניסיון להספיק את הטיסה.

הגעתי לדלפק חברת התעופה "יונייטד", שעה לפני הטיסה, אבל הפקידים במקום הסבירו לי שלא אספיק את הטיסה מכיוון שביקורת הגבולות דקדקנית מאוד. את הטיסה הפסדתי איפוא,

ובלית ברירה דחיתי את הכרטיס ליום שישי.

למחרת הבנתי מהי ביקורת גבולות קפדנית: כשנכנסתי לרוסיה, התבקשתי להצהיר בטופס מפורט כמה כסף ואילו חפצים הבאתי איתי, וכל פריט במזוודה נרשם. בביקורות הגבולות ביציאה, פתחו לי את כל המזוודות ובדקו ממש חפץ חפץ, כדי לוודא שלא הוצאתי דבר בעל ערך מיוחד מרוסיה. כמובן שמאות הצילומים היו מימצא מחשיד ביותר, ולולי היו בידי אישורים רשמיים מטעם הנהלת הארכיון הצבאי שקיבלתי את הצילומים באופן חוקי - לא הייתי יכול להוציא את האוצר הגדול מרוסיה...

לפני שיצאתי מרוסיה, הספקתי לטעום שוב מטעמה של הביוקרטיה הרוסית: הוויזה שלי הייתה בתוקף עד יום חמישי. כאשר באתי ביום שישי, אמרו לי שאני לא יכול לצאת מרוסיה, כיוון שהויזה אינה בתוקף. ניסתי לשכנע אותם שאני בסך הכל רוצה לצאת מרוסיה, ומה איכפת להם אם יש לי ויזה או לא, אבל לך תדבר עם רוסים... כשראו שאני מתעקש, אמרו לי: תעלה לקומה שניה, שם אפשר להנפיק ויזה ב-75 דולר. לא ניסיתי להתווכח. שילמתי על אשרת שהייה ברוסיה, ופחות משעה אחר-כך יצאתי מרוסיה, כשבתיקי מאות צילומים יקרים מפז...

חזרת עם כמה מאות צילומים, ומה עם שאר הכתבים?

כשהגעתי לניו-יורק, ישבתי לאסיפה עם ר' יוחנן ברמן, וחשבנו מה עושים הלאה. האם להתחיל בניסיון להשיג את הכתבים המקוריים, או להשיג קודם צילומים. מחד, מדובר ברוסיה, ומה שמסכימים לתת לך היום - מחר יכולים לסרב. לאידך, גם הצילומים עולים הון עתק. כאמור, הם רצו דולר לכל דף, והיה מדובר על עשרות אלפי דפים!

[גביית הסכום הגבוה עבור כל צילום, נועדה לאפשר את החזקת הבניין. מסיבה זו גם פתחו את הבניין למבקרים (לאחר קבלת רישיון), כדי שהארכיון יכניס כסף שיכסה את העלויות של הטיפול בו].

באסיפה הגענו למסקנה, שמכיוון שמדובר במדינה לא-צפויה - צריכים קודם כל לעשות צילומים.

חזרנו וסיכמנו שהפרשה כולה חייבת להשאר באיפול מלא. לאף אחד אסור היה לדעת מה קורה. אפילו את האנשים שהכניסו אותי לכל הסיפור לא שיתפתי בהמשך המסעיר.

מה הסיבה לחשאיות המוגזמת הזאת?

למדנו מהטעויות שנעשו על-ידי עסקנים שונים. כל מי שמתמצא במנטליות הרוסית מבין כי הדרך לכשלון הוא: א. הפירסום, ובמיוחד הפירסום בעיתונות ובטלוויזיה מחוץ לרוסיה. ב. הגישה לעבוד עם הפקידים הרוסיים, כאילו הם חייבים לתת לך. אצל הרוסים, ברגע שנותנים להם את ההרגשה שהם חייבים לך - הם בדווקא לא יתנו לך, ובפרט אם תעשה מזה עניין של נצחנות.

ידענו שאם הפרשייה תדלוף החוצה, לגורמים זרים, הם יפרסמו את העניין בעיתונות, וזה יזיק לכל המאמצים שאנחנו עושים.

מכיוון שברוסיה צריכים לעבוד בשתדלנות שקטה ובדרכי נועם, וידועה גם דעתו של הרבי על הגישה הנכונה להשפעה על הממשל הרוסי. החלטנו לחפש אנשים שמכירים את המנטליות הרוסית, שהם ימשיכו להתעסק בזה. לאחר שבחנו מספר אפשרויות, החלטנו שהאדם הכי מתאים לזה, הוא שליחו של הרבי ברוסיה ונציג ארגון שמ"ר, הרב זאב ווגנר. הוא כבר מצא מספר ארכיונים ששייכים לליובאוויטש, והכיר את הדרכים הנכונות לשחרר אותם.

הזעקנו את הרב ווגנר לניו-יורק, ישבנו איתו וסיפרנו את כל הסיפור. הוא הסכים להכנס לעניין, אך ביקש שאסע שוב למוסקבה, ואערוך רישום מדוייק ומפורט של מספר הדפים בכל ביכל, כדי שיהיו בידינו רשימות מפורטות ברמה שתאפשר לנו לדעת בדיוק כמה דפים צריכים לצלם, וכמה כסף דרוש להצלחת המבצע.

בינתיים התחלתי לפרסם חלק מהמסמכים ב"בית משיח".

הדברים עשו רושם גדול, והבנתי שהקב"ה גלגל את הזכות הגדולה הזאת של פדיון הספרים דווקא לידי, כדי שאוכל לפרסם את הדברים בשבועון "בית משיח" ולהגביר את תפוצת השבועון שמפיץ באון את בשורת הגאולה של הרבי מלך המשיח.

לקראת י"ב תמוז פירסמתי ב"בית משיח" צילום מתעודת השחרור ההיסטורית של הרבי הרי"צ בשנת תרפ"ז. הפירסום עורר הדים בכל מושבות אנ"ש, אבל אף אחד לא העלה על דעתו מהיכן מגיע מסמך היסטורי זה, ורק בודדים ידעו שבאותו שבוע נסעתי שוב למוסקבה...

אגב, הנסיעה הייתה בעיתוי מאוד קשה עבורי. אימי ע"ה שכבה מחוסרת הכרה בבית הרפואה ומצבה לא היה יציב. כל יום היה קריטי, וחששתי מאוד לנסוע לרוסיה במצב כזה. שאלתי את הרבי, ותוכן התשובה שקיבלתי באמצעות ה'אגרות-קודש' היה, שטובת הרבים דוחה טובת היחיד. כמוכן שנסעתי, וב"ה באותו שבוע לא היה שינוי משמעותי במצבה הבריאותי.

בי"ב תמוז הייתי במלון מול הקרמלין. לא רציתי ללכת שוב לריכוזי אנ"ש בעיר, כדי לא לעורר שאלות מיותרות, ומכיוון שרציתי להתוועד לכבוד י"ב תמוז, לקחתי איתי את שבועון "בית משיח" הטרי, הלכתי ליד הקרמלין וקראתי בקול את תעודת השחרור של הרבי הרי"צ. הרגשתי שזה הניצחון של חסידות חב"ד על המעצמה הסובייטית ששקעה...

באותו ביקור מצאנו עוד כמה תיקים, בעיקר באגף הראשון. ערכתי רישום מדוייק ביותר, עד לרמה של מספר הדפים בכל ביכל, ועם המידע המפורט חזרתי לניו-יורק.

העברתי את הרשימה המפורטת לרב ווגנר, וב"ה הוא הצליח למצוא את הדרך להוריד את מחיר הצילומים בעשרות אחוזים. במקביל מצאתי כמה מאנ"ש שהסכימו לממן את העלות הגבוהה של הצילומים.

מכיון שהיה מדובר בעשרות אלפי צילומים, ארכה העבודה כמה



חודשים, עד שיכולנו לברך על המוגמר: העתק מכל הארכיון חזר לליובאוויטש!

ואת הכתבים המקוריים השארת ברוסיה?

לדאבוני, כן. באותו שלב לא היה שייך לדבר על החזרת הכתבים המקוריים.

רבים מחסידי חב"ד תהו מהיכן האוצרות הגנוזים הללו, והיו אף שנחפזו להעלות השערות מרחיקות לכת...

אכן, לאחר שהתחלתי לפרסם את המסמכים המדהימים ב"בית משיח", התעררו גורמים שונים שבתחילה לא הביעו התעניינות בכל האוצר הזה, והבינו שזה הגיע ל"בית משיח". הם לא ידעו כיצד בדיוק זה הגיע ל"בית משיח" אבל הבינו שיש לי חלק בזה. הוציאו נגדי פשקווילים והאשימו אותי בהאשמות שווא, בשעה שהם עצמם ידעו שמקורם של כל המסמכים מהאוצר שהיה מונח לפתחם והם מאסו בו!

כאן המקום להודות, בשם כלל חסידי חב"ד, לאדמו"ר מקרלין שליט"א ולחסידו ר' יוחנן ברמן על התרומה הגדולה שהעניקו לרבי ולחסידות חב"ד, ללא שום תמורה. אין ספק שהרבי מעריך עליהם ברכות עד בלי די על המעשה הנאצל שזכו לעשות.

בכל אותן שנים מיאנת לחשוף את מקור האוצר, וכעת אתה מוכן לראשונה להתראיין בנושא. מדוע בעצם הסכמת לחשוף את הסיפור?

לפני כשלוש שנים התגלה אוצר הכתבים על-ידי העו"ד החב"די ר' מרדכי ציבין, שפועל רבות בעניין פדיון שבויים. לאחר שהוא פירסם בעיתונות על האוצר שמצא - אינני רואה טעם להמשיך ולהסתיר את מקורם של הכתבים שהגיעו לידי. כעת החלטתי לחשוף את הסיפור המלא, כדי לפרסם את הנס הגדול שנעשה לנו בחשיפת הכתבים - כהוראת הרבי שפירסום הניסים מקרב את הגאולה.

אתה עומד בקשר עם העו"ד ציבין? אולי תשתפו פעולה להחזרת הכתבים המקוריים?

שוחחתי ארוכות עם ר' מרדכי ציבין, והבנתי ממנו שמיד לאחר שמצא את האוצר הוא התחיל להתעסק בגאולתם של הכתבים המקוריים. חלקתי איתו את נסיוני בתחום, והצבעתי על כמה דרכי פעולה אפשריים, ומסתבר שהוא ניסה את כולם, אך ללא הצלחה.

לאחר שבדקנו את הנושא לעומק, הגענו שנינו למסקנה, שבאופן עקרוני, אם יבואו בשם ארגון רשמי של חב"ד ויבקשו את האוסף, כמובן באופן המתאים למנטליות הרוסית, יצליחו להוציא את האוסף מארכיון הצבא הרוסי ולהחזירו לידי חסידות ליובאוויטש. חשוב להבהיר, שאת האוצר הזה אפשר להוציא הרבה יותר בקלות מאשר אוסף ליובאוויטש שבספריית לנין. שם מדובר באוסף שהרוסים טוענים לבעלות עליו, ואילו כאן הם מודים שהאוספים הללו אינם שייכים להם. ובשנים האחרונות אף חוקקו חוק מיוחד שחייבים להחזיר את האוצרות שנלקחו בעת המלחמה לבעליהם האמיתיים.

אם זה כל כך פשוט, למה זה לא נעשה עד היום?

אין להאריך בהיפך שבחם של ישראל, אך בקיצור: הבעיה היא שבארגונים היכולים לפעול כיום בצורה רשמית, יושבים אנשים שזה פשוט לא מעניין אותם. ר' מרדכי ציבין עצמו פנה לאותם גורמים והציע להם דרכי פעולה, אבל לדאבונו אין הם משתפים פעולה. צריכה לבוא פניה מגורמים שבמצב העניינים כיום מבחינה חוקית ורשמית מייצגים את ליובאוויטש, והם יכולים לתבוע את האוסף בחזרה. הכוונה היא למוסדות חב"ד שבכל מקום, לאו דוקא בארצות הברית, כמו סניפי אגו"ח והמל"ח ברוסיה, וכיו"ב.

אני פונה מכאן לכל חסיד חב"ד שיש לו השפעה על מי שיכול לפעול, שיפנה לר' מרדכי ציבין, שבידו כל הכלים המקצועיים לטיפול בנושא זה. אם בעקבות כתבה זו יתעוררו במקומות הנכונים - הרי רק בשביל זה היה שווה לחשוף את הסיפור כולו.

על כל חסיד חב"ד לזכור את דברי הרבי (בשיחת ש"פ שמות תשמ"ח, והובאו בגליון הקודם), שחובת ההשתדלות מוטלת על כל מי ששומע על כתבי-יד רבותינו נשיאינו הנמצאים בגלות ושביה. וההשתדלות צריכה להיות ככל האפשרי, עד כדי מסירות נפש! ובמיוחד שמדובר בכתבי-יד שהם - על-פי דברי הרבי - חיי נפשו של נשיא הדור!

ובהזדמנות זו אודה מקרב לב לאותם אברכים חסידיים החפצים בעילום שמם, שעמדו מאחרי המבצע האדיר הזה, שעלה עשרות אלפי דולרים - בשם אלפי חסידי חב"ד בעולם כולו שקיבלו ספרי אגרות-קודש ומאמרי חסידות שלא שזפתם עין במשך שישים שנה!



פרק שמיני

# החשיפה באייר תשע"ד

באייר תשע"ד נחשף כתבי יד קודש של הרביים  
באתר של ספריית לנין, להלן הכתובת שליוו את  
החשיפה



בשבועות האחרונים החלה ספריית לנין להעלות לרשת האינטרנט כתבי יד מתוך "אוסף שניאורסאהן", ועוררה אצל החוקרים החב"דיים שורה של שאלות ותהיות: כיצד הגיע הביכל של מאמרי תרע"ח, לאוסף שנמסר למשמרת שנתיים קודם לכן, בתרע"ו? ומהיכן הגיעו בכלל כל כתבי היד הללו, בשעה שברשימת האוסף הוזכרו רק ספרי-דפוס?

בשבוע שעבר חשף האתר חב"ד.אינפו, כי ספריית לנין (הספרייה הממלכתית של רוסיה) החלה להעלות לרשת האינטרנט מאות כתבי יד וספרים, תחת השם "אוסף שניאורסאהן". כמה מכתבי היד שפורסמו, הכו בהלם את החוקרים החב"דיים, ועוררו גל של שאלות ותהיות.

הרב שלום יעקב חזן, חבר מערכת "אוצר החסידים", ומי שזכה לחשוף את אוצרות הכתבים של הרבי הריי"צ בארכיון חשאי של הצבא הרוסי - חשף בפנינו כמה תגליות ומסקנות מפתיעות כתוצאה מפירסום כתבי היד בשבוע שעבר.

לפני שנגיע לחדשות המסעירות - נקדים מעט רקע בסיסי: נשיאי חב"ד לדורותיהם בנו עם השנים אוסף ספרים מכובד מאוד. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, מנה האוסף כ-12 אלף ספרים. כאשר חזית המלחמה התקרבה לליובאוויטש, חשש הרבי הרש"ב לגורל הספרים והעבירם למחסן בעיר מוסקבה על מנת לשמרם עד לסיום המלחמה.

בשלהי תקופת המלחמה, אירעה הסתלקות הרבי הרש"ב ברוסטוב, בב' ניסן תר"פ, וזמן קצר אחר-כך התחיל הרבי הריי"צ להתעניין במצב הספרים במחסן ולקבל אותם בחזרה, אלא שבאותה עת תפס המשטר הקומוניסטי את השלטון, המחסנים הולאמו, והספרים נלקחו משם והונחו ב'ספריית לנין' במוסקבה.

הרבי הריי"צ פעל והשתדל לקבל את הספרים, אך הממשלה הסובייטית עמדה בסירובה להחזירם.

בשנת תשמ"מ, החל הרבי מלך המשיח לעסוק בהחזרת הספרים, הרבי פנה להרב שלמה קונין על מנת שידבר עם מר ארמונד האמער אשר לו קשרים עם אנשי הממשל במוסקבה, בבקשה לאתר ולהחזיר את האוסף, לאחר בירור הודיעו ממוסקבה שהאוסף לא נמצא אך הם הסכימו לכך שמומחים מטעם הספרייה החב"דית יבואו לבדיקה.

בשנת תשמ"ח שלח הרבי משלחת לרוסיה על מנת לחפש את הספרים. חברי המשלחת: הרב קונין, הרב ניסן מינדל והרב שלום דובער לויין.

בשבת שלפני צאת המשלחת, נשא הרבי שיחה בהתוועדות השבועית והתייחס אל פדיון הספרים כאל מצוות פדיון שבויים: "הענין דפדיון שבויים שייך (לא רק בנוגע לבני ישראל עצמם, אלא) גם בנוגע לכליהם וחפציהם של ישראל.. ובהדגשה יתירה - כשמדובר אודות ספרים של צדיקים. ומכיון שכך, הרי, כששומעים שישנם חפצים, ספרים וכתבי-יד כו', של צדיק ונשיא בישראל, שנמצאים בגלות ושביה [לא רק במקום הפכי ממש, אלא אפילו שלא במקומם האמיתי] - יש להשתדל ככל האפשרי, עד כדי מסירות נפש, לפדותם מהגלות והשבי", "פדיון שבויים", ולהשיבם למקומם האמיתי, כלשון הכתוב ושבתי בשלום אל בית אבי".

ביום שני כ"א טבת תשמ"ח יצאה המשלחת מניו יורק למוסקבה, במהלך הימים מצאו ספרים תחת השם 'אוסף פוליאקוב' ועליהם סימנים ברורים שהם שייכים ל'אוסף שניאורסון' שכנראה שמו הוסב על ידי הרוסים במטרה לטשטש את מקורו. בביקור זה, כמו

גם בביקורים הבאים, לא מצאו חברי המשלחת כתבי-יד השייכים לאוסף, אלא רק ספרי-דפוס שונים. משום כך, לא הבינו מדוע הזכיר הרבי בשיחתו שלצד הספרים יש גם כתבי יד בשבייה.

בשלהי שנת תנש"א, התרחש מהפך בממשלת רוסיה והממשלה החדשה העבירה את נושא הספרים לבית המשפט. בית המשפט פסק שצריך להחזיר את הספרים, וגם נתקבל צו מהממשלה להחזיר את הספרים, אך גם זה לא הועיל והספרים נשארו בספרייה.

גם בשיחת שבת פרשת ויגש תשנ"ב, חזר הרבי ודיבר על "ספרים וכתבי יד של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, ושל אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הנמצאים בשבי' במדינה ההיא ועדיין לא הוחזרו למקומם, אף על פי שגם בנוגע אליהם כבר הייתה פקודת המלכות, גם של אומות העולם, שישחררו אותם".

- החסידים המדייקים בכל מילה מדבריו של הרבי, הבינו כי בספריית לנין נמצאים גם כתבי-יד של רבותינו נשיאינו, אולם חברי המשלחת לא הצליחו למצוא כתבים אלו.

בשנת תש"ס הורשה הרב לוין לבוא ולבדוק איזה מהספרים שייכים לאוסף. לאחר עבודה רבה של סינון והוכחת סימנים, אושר לסמן את הספרים המזוהים כשייכים לאוסף. 4354 ספרים הודבקו במדבקה "אוסף ליובאוויטש". אך גם בביקור זה, לא מצא הרב לוין זכר ל"כתבי יד" של רבותינו נשיאינו.

## כתבי היד נחשפים

בשנים האחרונות החלו לזלוג ידיעות על כתבי יד שנמצאים באוסף, ואשר הוסתרו מפני חברי המשלחת. כמה צילומים הגיעו לספרייה הלאומית בירושלים.

סנונית ראשונה ובודדת נחשפה לפני כשנתיים באתר חב"ד. אינפו, שפירסם כי באוסף נמצא קטלוג בכתב-ידו של הרבי הריי"צ, ובו רשימת כתבי היד שבאוסף הרבי הרש"ב. תמונת הקטלוג עוררה התרגשות רבה, אך השולח האלמוני הסתפק במשלוח תמונת השער בלבד, ולא שלח את תוכן הקטלוג.

## ההפתעה הגדולה: ספר המאמרים תרע"ח

ההפתעה הגדולה התגלתה בשבוע שעבר. שוב היה זה האתר חב"ד. אינפו שדיווח לראשונה, כי ספריית לנין החלה להעלות את "אוסף שניאורסאהן" לרשת האינטרנט, והתגלית המסעירה מכל הייתה, כי בקבצים שהועלו לאינטרנט יש מאות מאמרים בכתבי-יד, כולל מאמרים, מכתבים והגהות בכתב-יד רבותינו נשיאינו, הרבי הרש"ב והרבי הריי"צ!

צוות האתר מיהר לאתר את הקטלוג ששערו פורסם לפני שנתיים, והעלה מספר דפים מהקטלוג המיוחד שנרשם בכתב ידו של הרבי הריי"צ. כמו כן העלה האתר צילום של העתק שרשם הרבי הריי"צ לעצמו, מהתכתבות בין הרבי הרש"ב לגר"ח סולובייצ'יק מבריסק. פיענוח כתב היד מפורסם להלן.

אך ההפתעה הגדולה הייתה כאשר בין כתבי היד שהועלו לרשת התגלה חלק מספר המאמרים תרע"ח, מועתק בכתב ידו של הרבי הריי"צ.

הופעתו של ספר המאמרים תרע"ח באוסף שניאורסאהן, הותירה את החוקרים החב"דיים בתדהמה: כיצד הגיעו המאמרים של שנת תרע"ח - אל האוסף שנמסר למשמרת שנתיים קודם לכן, בשנת תרע"ו?!

## השערות ושמעות

השערות ושמעות התרוצצו בין החוקרים השונים. היו שטענו כי כתבי היד מגיעים ממקום אחר לגמרי - מספריית הצבא הרוסי, שם נמצא אוסף כתבי היד של הרבי הריי"צ, שהונח למשמרת בשגרירות האמריקאית בוורשה, ובמהלך המלחמה נשדד על ידי הגרמנים. בסיום המלחמה, כאשר הצבא הרוסי ניצח את הגרמנים, נלקח גם אוסף כתבי היד אל ארכיון הצבא הרוסי ושכן שם.

אוסף זה נחשף לפני 18 שנה על ידי הרב שלום יעקב חזן, שסיפר על כך בהרחבה לעיל (נדפס לעיל).

הרב חזן, שצילם בזמנו את כל האוסף שבארכיון הצבא הרוסי, ומחזיק רשימה מדוייקת של כתבי היד שהיו באוסף ההוא - מיהר להשוות את הרשימה שבידיו עם כתבי היד החדשים שהתגלו. ההשוואה המהירה גילתה כי אף אחד מכתבי היד שפורסמו כעת לא היה באוסף שבארכיון הצבאי, וכן לאיך - אף כתב יד מהארכיון הצבאי לא הועלה כעת לרשת.

גם המספר הסידורי שהוחתם על כל כתבי היד שהתגלו, היה שונה מהמספר הסידורי שעל כתבי היד שהיו במוזיאון הצבאי. כך שדי ברור שכתבים אלו לא היו במוזיאון הצבאי.

המשמעות הייתה ברורה: כתבי היד שמתפרסמים כעת, היו שמורים כל השנים בספריית לנין, לצד 'אוסף שניאורסאהן', אך לא הוצגו לפני חברי המשלחת החב"דית. כעת, בהשגחה פרטית גלויה, החליט מאן דהו להעלות את האוצר הגדול לרשת האינטרנט.

### מה שמספר '15' יכול לגלות...

בעודו עובר על כתבי היד שעלו לרשת, הבחין הרב חזן בתכריך כתב-יד הנקרא "הא לחמא עניא", על שם המאמר הראשון שמופיע בו. בראש העמוד הראשון התנוססה הספרה 15, וזו תפסה מיד את תשומת לבו, שזיהה במספרים את כתב ידו של הרבי הריי"צ.

מספרים אלו רשם הרבי הריי"צ על הביכלאך שבארכיונו האישי, כאשר ערך קטלוג מפורט של כתבי היד שברשותו. הוא רשם על כל כתב-יד מספר, ובמקביל כתב בקטלוג את המספר, והתחלת המאמר הראשון בכתב היד.

את הרשימה הזאת, אגב, הוציא הרבי מאוצרו, בשנת תשל"ח: לאחר שהתברר שהרבה כתבים נגנבו מהספרייה בוורשה, ו-15 ביכלאך אף הגיעו לספרייה העברית בירושלים. כאשר ביקשו מהם את הביכלאך בטענה שהם שייכים לליובאוויטש, היו צריכים להוכיח שמדובר בביכלאך מארכיונו של הרבי הריי"צ, ולא של איזשהו חסיד. לצורך זה הוציא הרבי צילום מרשימה מפורטת שערך בזמנו, כאשר סידר את ארכיונו של אדמו"ר הריי"צ. רוב



הביכלאך הוחזרו מכוח הוכחה זו, לאחר שנמצאו תואמים במדויק לרשימתו של הרבי.

בזמנו, כאשר אותר רוב ארכיונו האישי של הרבי הריי"צ, בספריית הצבא הרוסי - הוא סימן לעצמו V ליד כל כתב-יד שנמצא. אחד מכתבי-היד שלא נמצאו, היה כתב-יד מספר 15, שלפי הרשימה של הרבי הריי"צ המאמר הראשון שבו מתחיל במילים "הא לחמא ענייא..."

בכך הוכח למעשה, כי כתב-יד זה הוא חלק מארכיונו האישי של הרבי הריי"צ, שהיה למראה עיני הרבי מלך המשיח בריגא או בוורשה לפני המלחמה, ובמהלך המלחמה נשדד כאמור על ידי הנאצים ימ"ש, והגיע בסופו של מסע אל חיילי הצבא הרוסי.

מסתבר, שכאשר הרוסים הובילו את ארגזי הספרים למוסקבה - העבירו את רוב הארגזים לארכיון הצבא הרוסי, וכמה מהארגזים הועברו לספריית לנין. בשלב זה אין באפשרותנו לדעת באיזה שלב נודע לרוסים כי הארגזים עם כתבי היד שנמצאים בספריית לנין, שייכים לאדמו"רי חב"ד - האם ידעו על כך כל השנים, והסתירו זאת מחברי המשלחת, או שמא רק לאחרונה הבינו בספריית לנין שכתבי היד שהגיעו שלל ממלחמת העולם השניה, שייכים אף הם לאדמו"רי חב"ד, ולכן הועלו כתבים אלו לאינטרנט תחת השם "אוסף שניאורסאהן".

[מעניין לציין, כי בשנת תשע"א חשף אתר ההדלפות ויקיליקס דו"חות של השגרירות האמריקאית במוסקבה, המדווחים למחלקת המדינה בנושא 'אוסף שניאורסאהן'. בין הדברים שנחשפו מתוארת פגישה של פקידים אמריקאים עם מנהל המוזיאון מר סרגיי קוקושקין, שצוטט כאומר ש"כמעט חצי מהמסמכים שמורים במחסן אחר בקימקי (פרבר בצפון מוסקבה)". נראה כי כבר אז ידעו בספריית לנין כי הספרים הנמצאים במחסן הצבאי שייכים אף הם לאדמו"רי חב"ד, כמו אוסף שניאורסאהן].

## התכתובת הרבי הרש"ב לגר"ח סולובייצ'יק

בין הכתבים התגלה בפירסום ראשון חילופי מכתבים בין כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע והרה"ג ר' חיים סולובייציק מבריסק.

במשך כמה שנים השקיע אדמו"ר הרש"ב נ"ע מאמצים רבים לארגן אסיפה של גדולי הרבנים אודות המצב הרוחני של היהודים ברוסיה.

בשנת תרס"ח הציע אדמו"ר נ"ע לארגן אסיפה מצומצמת של גדולי הרבנים, בה ידונו אודות המצב - כהקדמה לאסיפה הכללית.

באגרות שהתגלו מבאר אדמו"ר נ"ע את נחיצות האסיפה המקדימה, והמניעות ועיכובים לזה. על ההכנות לאסיפה ותוצאותיה ראה גם במבוא לאגרות קודש אדמו"ר הרש"ב חלק ד.

אדמו"ר הרש"ב שלח העתק ממכתבים אלו לבנו אדמו"ר הרי"צ, בצירוף אגרת אליו - מיום כ"ז מנחם אב תרס"ח (נדפסה באג"ק ח"ד ע' שטז) - וזלה"ק:

בדבר הרח"ע [= הרב חיים עוזר גרודזענסקי] צריך אתה להתראו' [ת] אתו, והנני שולח לך מוסג"פ [= מוסגר פה] העתק מכתבי להגר"ח [= להגאון ר' חיים] שי' ומכתבו שקבלתי במוצש"ק [= במוצאי שבת קודש] העבר. והנה אני אין רצוני לכתוב עוד בדבר אסיפה מוקדמת, באשר כבר החליטו על הכללית ויאמרו אח"כ [= אחר כך] שבשבילי נדחה האסיפה. ותראה לו את מכ' הר"ח ותשמע מה יאמר ע"ז [= על זה].

המכתבים נעתקו בכתב יד קדשו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע, ומונחים עדיין בשבי בספריה במוסקבה.

## מתי חילק הרש"ב את המשך תער"ב?

עד ימים אלו חשבו כולם כי חלוקת ההמשך הידוע של תער"ב לפרקים נערכה לאחר שכ"ק אדמו"ר הרש"ב עזב את ליובאוויטש, אך צילומים של ההמשך מהעתקה של ר' שמואל סופר עם חלוקת הפרקים בכת"ק אדמו"ר הרי"צ מוכיחה אחרת

מה שתפס את תשומת ליבי (מספר הרב שלום יעקב חזן) היה קובץ של ההמשך המפורסם "בשעה שהקדימו - תער"ב", וזאת בגלל הקירבה שאני חש להמשך זה, בתור אחד שזכה שעל כתפיו

הוטלה המשימה הקדושה של הכנתו לקראת ההדפסה בהוצאה לאור החדשה של שנת תשנ"ב.

כאשר עבדתי על המהדורה החדשה, היו לפני כל הכרכים בגוף כתב יד קודשו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב, כמו גם הביכלאך של המעתיקים השונים, עליהם ערך הרבי הרש"ב את חלוקת ההמשך לפרקים (כידוע כתב הרבי את ההמשך כמקשה אחת, ולאחר מכן חילק אותו לפרקים, כאשר את ההקדמות וסופי המאמרים שמר בבוך נפרד).

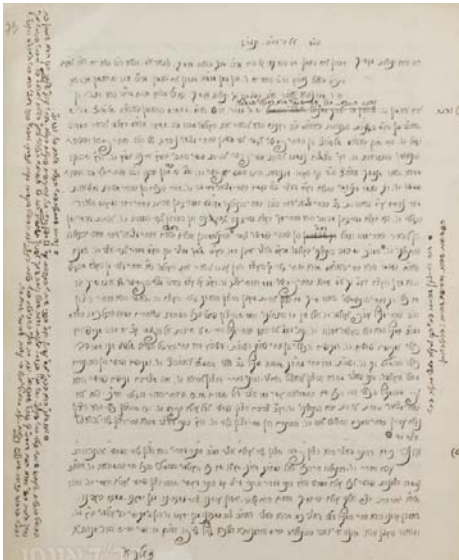
בסוף הכרך הראשון של ההמשך ערכתי סקירה ביבליוגרפית, על צורת כתיבת ההמשך, חלוקתו לפרקים ובעיקר על תקופת כתיבתו וחלוקתו על ידי הרבי. בסקירה זו הוכחתי שהרבי הרש"ב התעסק בכתיבת ההמשך עד סמוך לזמן הסתלקותו, ולכן לא הספיק להשלים את חלוקת כל ההמשך לפרקים (וכך נותרו המאמרים בכרך האחרון כשהם לא מחלוקים לפרקים).

בסקירה גם נכתב שחלוקת הפרקים של ההמשך החלה לאחר צאתו מליובאוויטש בשנת תרע"ו (זאת על פי מה שעלה מציונים במאמרים השונים).

באותו זמן ניקרה במוחי שאלה שלא מצאתי לה תשובה. כידוע המעתיק העיקרי אצל הרבי הרש"ב הי' ר' שמואל סופר (רבינוביץ), שהעתיק עבור הרבי את מאמרי רבותינו, וגם את מאמריו שלו על מנת לפרסמם בין החסידים. המאמרים האחרונים שידענו עד כה שר' שמואל סופר העתיק היו מאמרי חג הפסח תרע"ג, שאמנם נאמרו בזמן אמירת ההמשך, אך הם אינם חלק מההמשך תער"ב הידוע. למרות זאת, לא היה בנמצא שום העתקה של ר' שמואל סופר ממאמרי ההמשך תער"ב.

לאור זאת היתה השערתי שהיות ור' שמואל סופר נפטר בשנת תרע"ה, ובאותו זמן יתכן שהרבי הרש"ב עדיין לא החליט לפרסם ההמשך לרבים, לכן לא הספיק לתת לו להעתיק את ההמשך.

גם כאשר הרבי הרש"ב החל לחלק את ההמשך תער"ב לפרקים



חלוקת הפרקים ס"ח ס"ט בהמשך תרע"ב, כתי"ק כ"ק  
אדמו"ר מהור"צ נ"ע, שהתגלה לאחרונה.

הוא לקח את חלקו הראשון של ההמשך שכלל את המאמרים מחג השבועות תער"ב ועד המאמר של ש"פ ויגש תער"ג, שכבר פורסם בשכפול (הנקרא 'קופיר') בשעתו בליובאוויטש, טרם חלוקתו לפרקים, ועליו החל לחלק את הפרקים.

מעובדות אלו והוכחות נוספות באתי לידי מסקנה שהרבי רש"ב החל את חלוקת ההמשך לפרקים לאחר צאתו מליובאוויטש.

אך זה עתה זכינו לגילוי נפלא, שהתגלה עותק מהחלק הראשון של המשך תער"ב שהי' שייך לכ"ק אדמו"ר הרי"צ, ונעתק על ידי המעתיק הידוע ר' שמואל סופר! (מאמרים אחדים נעתקו על ידי החסיד ר' יהודה עבער), ולא רק זה אלא שאדמו"ר הרי"צ הוסיף עליו את חלוקת הפרקים שערך הרבי הרש"ב לעצמו.

מכך נראה שהרבי הרש"ב כבר החל לחלק את ההמשך לפרקים עוד בהיותו בליובאוויטש, כנראה בסוף שנת תרע"ה, כי חלוקת הפרקים היא רק עד אחרי המאמר של שמיני עצרת תרע"ג. ומזה נראה שלא הספיק לחלק יותר, והרבי הרי"צ העתיק את חלוקת הפרקים לעצמו, כולל הגהות נוספות שהוסיף הרבי הרש"ב בשולי הגליונות. ואח"כ שלח הרבי הרי"צ את הביכל למשמרת במחסן ביחד עם שאר הספרים.



פרק תשיעי

# לקוטי שיחות

הלקוטי-שיחות עוסקים בנושא מסוים, ולא מקיפים את כל תוכן ההתוועדויות, אולם מאידך, הנושא הנידון מוצה בצורה מלאה. הייתרון הגדול הוא בכך שהשיחות הוגהו על-ידי הרבי, שהוסיף להן ציוני מקורות והערות מאלפות וגדושות. חוברות אלו, הן, איפוא, שיחות רשמיות של הרבי שנחתמו בטבעת המלך, והן למעשה מאושרות כיוצאות מפי, בדיוק המלא

סקירה וראיון עם חברי וועד להפצת שיחות



לקוטי-שיחות. צמד מילים, שאומר כל כך הרבה לכל חסיד חב"ד, ואף למי שאינו כזה. צמד מילים, שבזיכרון הקולקטיבי החב"די מתקשר מיד עם אותן חוברות שבכל שבוע היו הציר המרכזי של חיי הרוח החב"דיים, וגם לעשרות הכרכים שנדפסו אחר-כך והפכו לאבן יסוד בבית חסידי, מעין 'ש"ס חב"די'.

לקוטי-שיחות. צמד המילים הזה, מתקשר מידית גם לעורכים ולמוציאים לאור של אותן חוברות וספרים – חברי הוועד להפצת שיחות. כל מי שלמד ב-770 בעשרות השנים האחרונות, זוכר כיצד בכל שבת היו מקיפים את הממונים על העריכה ומבקשים לבאר קטע מוקשה בליקוט השבועי, או מנסים לברר מה בדיוק נכתב בספר מסוים אשר הרבי ציין אליו בהערה ואינו נמצא בהישג יד. מפעם לפעם, כאשר הייתה איזשהי הוספה לא שיגרתית בליקוט השבועי, היו ניגשים לאחראים על ההוצאה לאור ומנסים לגלות מה בדיוק אמר הרבי.

## רקע כללי

לפני שנביא את הראיון עמם, מן הראוי להבהיר לציבור שאינו מתמצא בסדרי הופעת ה'לקוטי-שיחות' את תהליך ההוצאה לאור הכרוך בכך:

בהתוועדויותיו, מדבר הרבי על נושאים שונים ומגוונים - החל מפלפולים בהלכה ובסוגיות עמוקות בש"ס, ועד לענייני דיומא. ברוב המקרים, הועלו הדברים על הכתב, על פי זכרון השומעים, במסגרת של מה שנקרא 'הנחה בלתי מוגה'. 'הנחה' זו הייתה כעין פרוטוקול של ההתוועדות, בו מופיעים רישומי הדברים לפי סדר אמירתם, וזהו הייתרון הגדול של ההנחות, שבהם הועלה כל תוכן ההתוועדות על הכתב. אולם, יש מיגרעה מסויימת בעובדה שאין הדברים מוגהים על-ידי הרבי, כך שייתכן שחלו שיבושים במסירת הדברים ובדיוקם. מסיבה זו, אי אפשר לראות בהנחות אלו שיחות אותנטיות ומדוייקות.

לעומת ההנחות, ישנן חוברות הלקוטי-שיחות. חוברות אלו, נערכו מידי שבוע במתכונת מיוחדת, כשכל חוברת מוקדשת לנושא אחר, ומכילה את השיחות של הרבי באותו נושא - בדרך כלל, נושא הקשור לפרשת השבוע או למועד שבסמיכות לו יוצאות החוברות.

אמנם חוברות הלקוטי-שיחות הצטמצמו בנושא מסויים, ולא הקיפו את כל תוכן ההתוועדויות, אולם מאידך, הנושא הנידון מוצה בצורה מלאה.

הייתרון הגדול של החוברות הוא בכך שהן הוגהו על-ידי הרבי, שהוסיף להן ציוני מקורות והערות מאלפות וגדושות. חוברות אלו, הן, איפוא, שיחות רשמיות של הרבי שנחתמו בטבעת המלך, והן למעשה מאושרות כיוצאות מפיו, בדיוק המלא.

על מלאכת עריכת השיחות הופקד ה'וועד להפצת שיחות'. וועד זה מורכב מצוות מעולה של תלמידי חכמים, אשר את מרבית שנותיהם העבירו בלימוד מעמיק בבית חיינו, וזכו לשמוע מהרבי מאות שיחות ומאמרים.

משרדי הוועד הם, לאמיתו של דבר, בית מדרש בפני עצמו. עורכי השיחות, המכינים את ה'ליקוטים' על פי ה'הנחות' ומסדרים אותם לקראת מסירתם להגהה על-ידי הרבי, משקיעים עבודה עיונית מרובה של הבנת דברי הרבי ועריכתם המדוייקת בהתאם להוראות המדוייקות שקיבלו מהרבי במהלך השנים, תוך השוואתם

עם המקורות השונים ועם שיחות הרבי בעצמו. מובן, שכל שאלה וכל קושייה מובאת להכרעתו של הרבי תוך כדי העריכה.

כאשר עוברים הם על ה'הנחה' כדי לעבדה ל'שיחה', הרי הם יושבים בצוותא ומתעמקים בדברים ומתפלפלים בהם במטרה ללבנם היטב, ולקלוע במדויק לכוונתו של הרבי. רישום הדברים ב'הנחה', שלעיתים נעשה בחיפזון, עלול לתת מקום לטעויות בהבנת הדברים והצגתם. פעמים יש גם כפילויות, שהן טבעיות כאשר מדברים לפני ציבור, אך אין להן מקום בדברים שבכתב. מלבד זאת, הן לעיתים קרובות דן הרבי בנושא מסויים בהזדמנויות שונות, כשבכל הזדמנות מבהיר הרבי פנים אחרות של העניין, או מתייחס לשאלות שהופנו אליו בעניין זה לאחר שהשמיע את הדברים בהזדמנות קודמת. במקרים כאלה, מרכיבים חברי הוועד קטעים משיחות שונות, ו'יוצרים' שיחה אחת, אחידה.

לאחר העריכה, היו מוסרים את הליקוט להגהת לשון אחרונה אצל הרב יהושע דובראווסקי, ואצל הרב צבי הירש גנזבורג. על הרב דובראווסקי התבטא הרבי באחת ההזדמנויות "דובראווסקי מאכט א זאך איז דאס ראוי לדפוס". הוא היה גם כותב את ההנחות שהתפרסמו בבטאון החבד"י הפופולרי "די אידישע היים", ופעם אמר על כך הרבי: "אזא גוטע הנחה האב איך נאך קיינמאל ניט געזען".

לאחר ההגהה הלשונית המדוקדקת, נמסר הליקוט להגהת הרבי. הרבי היה מגיה את השיחה פעם ראשונה, ומחזיר לוועד את השיחה עם ההגהות. לא פעם היה זה בשעת לילה מאוחרת, וצוות העורכים היה צריך לרוץ לבית הדפוס ולתקן את הטעון תיקון. לאחר התיקונים – היו מוסרים להגהה חוזרת אצל הרבי. לעיתים רחוקות, הרבי היה מגיה את השיחה בפעם השלישית.

אחת לכמה שנים רוכזו חוברות ה'לקוטי-שיחות' לספרים הכוללים את השיחות שהופיעו בשנים האחרונות, לפי סדר הפרשיות והמועדים. בהזדמנות זו נוספו לחוברות גם מכתבים של הרבי שנכתבו בהזדמנויות שונות, וקשורים אל תוכן הפרשיות או המועדים שבתקופה אליה מתייחסות השיחות.

חברי הוועד עמדו בהצלחה במשימה שהוטלה עליהם, עד-כדי כך שהייתה להם הזכות ובמשך הזמן הטיל עליהם הרבי משימות אחראיות נוספות, של עיבוד ועריכת ספרי רבותינו נשיאינו, וברבות השנים אף מסר בידם את האחריות הבלעדית על הדפסת כל ספרי קה"ת - נושא שיסוקר בהרחבה בחלקה השני של הכתבה. בראש המערכת עומדים הרבנים המוכשרים, הרב נחמן שפירא והרב יעקב לייב אלטיין, ולהם מסייעים חבר מערכת של תלמידי חכמים מוכשרים הרב אלימלך צוויבל, הרב אלכסנדר סנדר פיקרסקי והרב שלום דובער ליפסקר; בכמה שנים גם עזרו הרב יוסף יצחק וילשנסקי והרב דוד אולידורט. חברים נוספים של הוועד, והממונים על ההוצאה לאור הם הרבנים שניאור זלמן חנין ושלום יעקבסון.

### לעולם לא מסיימים...

במשרדי הוועד שבקומת המשרדים של 788, הבניין הסמוך ל-770 שנמצא מעל בית הכנסת ובית המדרש של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א. מסביבנו פזורים ספרים בכל מקום אפשרי. מלבד המדפים המלאים במאות ספרים מכל גווני הקשת התורנית, כולל צילומי כתבי יד של המפרשים הראשונים - פזורים הספרים על השולחנות שכמעט כרעו תחת העומס, על עגלות ספרים שהגלגלים שלהם נראו מיותרים, על כיסאות שרותקו למקומם והפכו לנושאי ספרים, על מדפי החלונות המשקיפים אל השביל המוליך ל-770, ואפילו על מארז המחשב...

ספרי ה'לקוטי-שיחות' הם למעשה הדפסה חוזרת של השיחות שכבר הודפסו בשעתם - בשביל זה צריך שמונה שנים!?

- כבר שנים שאנחנו רגילים לשמוע את השאלה הזאת. אנשים לא מבינים מדוע חולף כל כך הרבה זמן בין הדפסת הליקוטים לבין הדפסת הספר... אני מאוד מבין ללבם של השואלים. מדובר באותן שיחות, ומי שאינו בקי ברזי ההוצאה לאור של שיחות הרבי עשוי לחשוב שאין דבר קל מזה - פשוט לקחת את השיחות המודפסות, לאגד את כולן לכרך אחד ולשלוח לבית הדפוס.

הלוואי וזה היה כך!...



לפועל, על רבות מהשיחות קיבלנו הערות והגהות מהרבי גם לאחר הדפסת השיחה והפצתה בקרב הקהל הרחב, ולעיתים היו הוספות ששינו לגמרי את השיחה. אמנם לא היו שינויים גדולים לעיתים קרובות, אבל השינויים הקטנים, התיקונים, ההוספות, ואפילו הערות חדשות - היה דרך קבע לאחר פירסום הליקוט. כמעט על כל שיחה היו כמה תיקונים והשמטות.

בנוסף לכל זה, יש לנו הוראות מהרבי בקשר לעידכון המראי-מקומות בשיחות. למשל, כאשר בעת הדפסת ה'ליקוט' היינו צריכים לציין לשיחה שעדיין לא הודפסה עדיין בספר - כתבנו 'ראה ליקוטי-שיחות לפרשת...'; אחר-כך, כאשר הכנו את הספר לדפוס, שינינו את הציון הזה בהפנייה לכרך בסידרת ה'ליקוטי שיחות' בו נדפסה אותה שיחה. זו רק דוגמא אחת. היו עוד הרבה עידכונים טכניים פשוטים, שדרשו זמן.

החל מכרך י"ח, כאשר הדפסנו את הליקוטים בספר, ערכנו תוכן מפורט לכל השיחות. גם על תוכן זה היו הגהות מהרבי.

זאת ועוד: ספרי הליקוטי שיחות אינם מורכבים מהליקוטים השבועיים בלבד. בסוף כל כרך מובאים 'הוספות', שעבודת ההכנה שלהם בלבד אורכת חודשים ארוכים. מדובר בדרך-כלל בליקוט אגרות קודש של הרבי הקשורים לתוכן הפרשיות שבכרך העומד לדפוס.

אגב, את האיגרות הללו התחלנו להדפיס שנים רבות בטרם הודפסה סידרת האגרות-קודש של הרבי, כך שספרי הליקוטי שיחות היו הספרים היחידים בהם היה ניתן למצוא תדפיס ממכתביו של הרבי.

בעוד שלמדפיסי סידרת האגרות-קודש (בראשות הרב שלום מענדל סימפסון) יש גישה ישירה לארכיון האיגרות של הרבי - אנחנו לא זכינו לזה, והיינו צריכים ללקט את האגרות אחת לאחת מהאנשים שזכו לקבל את האגרות. בהוספות לליקוטי-שיחות נדפסו אגרות משנים מאוחרות יותר, שעדיין לא ראו את אור הדפוס. איסוף האגרות, בפרט תחת הגבלה של אגרות השייכים לתוכן הפרשיות והמועדים - דורש מאמץ מיוחד ואורך זמן רב.

ראוי לציין, שחלק מהמכתבים שנדפסו בהוספות, נמסרו לנו בהוראתו של הרבי; במשך תקופה מסויימת אף הייתה הוראה לחברי המזכירות להעביר לנו העתק ממכתביו של הרבי, עבור הדפסתם ב'הוספות' ללקוטי-שיחות. בכלל, כל ההוספות עברו את הגהתו של הרבי, ופעמים רבות הואיל הרבי להגיה ולתקן את ההוספות, למרות שהמכתבים והשיחות כבר פורסמו בעבר.

למעשה, ההוראה על הדפסת סדרת האגרות-קודש של הרבי, הייתה בהמשך לבקשת חברי הוועד להפצת שיחות מהרבי שיואיל לתת להם המכתבים על-מנת להדפיס בהוספות לכרכי הלקוטי שיחות.

לאחר הדפסת כרך לט. מה התוכניות לעתיד?

קודם כול, אנחנו מלאי תקווה, שבקרוב ממש התגלה הרבי מלך המשיח וישמיענו תורה חדשה, תורתו של משיח. עוד תהיה לנו הרבה עבודה... באחת הפעמים, כאשר הרב זלמן חנין הגיש לרבי ספר לקוטי שיחות חדש, אמר לו הרבי: "אז משיח וועט קומען וועט מען ערשט אנהויבן דרוקן ספרים..."

יחד עם זאת, גם אם חס ושלום נשאר עוד זמן קצר בגלות – ידינו תהיינה מלאות עבודה. ראשית, כל הזמן עובדים על הכנת מהדורות חדשות של הלקוטי-שיחות, כאשר בכל מהדורה מגיחים שוב את הכל בדקדוק רב, ומעדכנים את המראי מקומות שהשתנו מאז הוצאה האחרונה.

שנית, לפי הוראות שקיבלנו מהרבי, הוצאנו בזמנו ספרי מפתח עניינים לליקוטי שיחות, אך מפתחות אלו נערכו רק על חלק מהספרים, וכעת אנו שוקדים על עריכת המפתחות לשאר הכרכים. בנוסף לספרים שעדיין לא נערכו עבורם 'מפתחות' - אנו עורכים מחדש את המפתחות גם לכרכים הראשונים. כך יהיו המפתחות כולם בצורה אחידה ומסודרת, שתקל על הלומד למצוא את מבוקשו. כיום, כל ספר-מפתחות מתייחס רק לחמשה כרכים מתוך קרוב לארבעים כרכים, כך שמי שרוצה לדעת היכן הרבי מתייחס לעניין מסויים - עליו לבדוק בכמה ספרים. בעזרת ה', לאחר שנשלים את

הפרוייקט הזה, יוכל כל אדם למצוא את מבוקשו בסידרת הלקוטי שיחות בצורה הקלה ביותר.

בנוסף לזה, התחלנו להוציא לאור את סדרת 'לקוטי-שיחות-מועדים', ובקרב אננו עומדים להוציא לאור כרכים נוספים מסידרה זו, שמקבצת לאכסנייה אחת את כל שיחותיו המוגהות של הרבי ואגרותיו על כל חג ומועד. כמו כן יש ספרים שונים שהרבי הורה לנו להדפיסם – כמו לדוגמא שיחות בענייני נגלה שנערכו על-יד הרב איסר זלמן ווייסברג, שכמה וכמה הוגהו על-ידי הרבי.

כל זאת - בנוסף לפרוייקט הגדול שאנו עובדים עליו בימים אלה: הדפסת החומש עם ביאורי הרבי על סדר הפסוקים, וספר התהלים עם ביאורי הרבי.

## כך זה התחיל

במעבר חד נעבור לימי הבראשית של השיחות המוגהות. הפעם הראשונה בה הגיה הרבי שיחה במסגרת הוצאה-לאור מסודרת, הייתה לקראת חג השבועות תשי"ח.

יוזמי הרעיון היו ראשי מחלקת חזרת דא"ח בבתי כנסיות שעל-ידי צא"ח המרכזית. הם פנו אל הרבי בבקשה להגיה את שיחותיו, כדי שהאברכים והתמימים ההולכים לדרוש בבתי-כנסיות יוכלו להנות את קהל שומעיהם בשיחותיו של הרבי.

לאחר שקיבלו הסכמה עקרונית מהרבי, פנו אל הרב אוריאל צימר, שיעבד את ההנחות בצורה קלילה שתהיה מתאימה לחזרה בבתי-כנסת. לאחר העיבוד, הוכנסו השיחות להגהת הרבי, ולאחר ההגהות הן הודפסו בדפים משוכפלים והופצו על-ידי צעירי חב"ד לכל אנ"ש ברחבי תבל. דפים אלו נקראו אז "תוכן עניינים בדא"ח לחזור בהבתי כנסיות". שיחות אלו הודפסו ללא השער המלווה את ספריו של הרבי, ואף לא מטעם קה"ת, אלא מטעם צא"ח.

שיחות אלו יצאו לאור במתכונת שבועית עד שנת תשי"ט, ובשנת תשכ"ב הודפסו כל החוברות בספרים כרוכים – הפעם עם השער של הרבי, על ידי צא"ח. ההחלטה על הדפסת השיחות בספר

התקבלה בהתוועדות חברים שערכו ראשי צא"ח לקראת י"ד כסלו תשי"ט, יובל השלושים לחתונת הרבי והרבנית. ביום החתונה נכנסו ליחידות אצל הרבי, ואמרו שאנ"ש מעוניינים להדפיס על חשבונם את ספר הלקוטי שיחות ולהגישם כמתנה לרבי. הרבי הביע את הסכמתו וברכתו, וכך זכינו למעשה לכרך הראשון של הלקוטי-שיחות. באותו כרך הוחלט להדפיס את השיחות המוגהות בשני טורים.

חלפו מספר שנים, ולקראת שמחת תורה תשכ"ג החל הרבי להגיה שוב את השיחות, כנראה לרגל שנת הק"ן להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן. שיחות אלו, שנערכו על-ידי הרב יואל כהן, יצאו לאור, כקודמיהן, על דפים משוכפלים. במשך שנה תמימה, עד שמחת תורה תשכ"ד הגיה הרבי את השיחות. שיחות אלו יצאו לאור בספרים תוך חודשים ספורים, והם הכרכים ג' ו-ד' בסידרת הלקוטי-שיחות.

בשנת תשכ"ה, לאחר הסתלקות אמו, הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, הקדיש הרבי חלק נכבד מההתוועדויות לפשוטו של מקרא בפירוש רש"י. אחד מהחוזרים ערך את השיחות והכניסן להגהתו של הרבי, ולשמחת כולם הסכים הרבי להגיהם לזכרון ולעילוי נשמת אמו. השיחות נדפסו כ"תוכן עניינים בדא"ח לחזור בהבתי כנסיות", ללא שער של הרבי וללא סמל של קה"ת.

שמחה זו לא ארכה זמן רב, כיוון שלאחר שבת פרשת וישלח פסק הרבי מלהגיה את השיחות. מעט השיחות שהוגהו, הודפסו אחר-כך כהוספה ללקוטי-שיחות חלק ה'.

**מתי אתם, חברי וועד להפצת שיחות, נכנסתם לתמונה?**

בתחילת שנת תשכ"ז. החסיד הרב בן-ציון שמטוב, מי שעסק בקאך בהפצת תורת הרבי, במטרה להביא את תורתו של הרבי מלך המשיח לחוגים רחבים, קרא לנו וביקש מאיתנו לקחת על עצמנו את האחריות להפצת שיחותיו של הרבי.

כאשר ניגש ר' בן-ציון למזכירו הראשי של הרבי ומנהל המל"ח, הרב חיים מרדכי אייזיק חדוקוב, הוא קיבל את הרעיון בחיוב,

אך הבהיר לו שהיות ומדובר במוסד עצמאי שאינו שייך להוצאת הספרים קה"ת, ולכן פעילותו לא תתקצב על-ידי המרכז לענייני חינוך שאחראי גם על הוצאת קה"ת. גם זכות הדפסת ארבעת הכרכים הראשונים, שבעבר הודפסו על-ידי צא"ח – ניתנה אחר-כך לוועד שהוקם. כך גם רכישת השיחות היו במשרדי הוועד, ולא בחנות קה"ת.

התחלנו לשכפל את השיחות מתוך ארבעת הכרכים הראשונים של הלקוטי-שיחות, ועל החוברות כתבנו שהן תדפיס מתוך הספר. בסמיכות לכ"ף מנחם אב תשכ"ז, הצליח ר' בן-ציון להשיג כסף מספיק כדי לרכוש מכונת דפוס – מצרך נדיר ויקר מאוד בימים ההם, ומאז היו החוברות מהודרות יותר.

כאשר הכנסנו דוגמא לדף השער של החוברת לרבי, סימן הרבי להוסיף את סמל קה"ת על שער החוברת, ואף את השער המיוחד של הרבי. כלומר, למרות שהשיחות יצאו לאור על-ידי הוועד להפצת שיחות, שהוא מוסד עצמאי, כנ"ל – בכל זאת, הורה הרבי להשתמש בחותמת קה"ת [במשך השנים זכו לכך מוסדות נוספים כמו 'וועד שיחות באנגלית' 'היכל מנחם' ועוד].

אנחנו, היינו ממונים על ההדפסה, אבל בכדי לסדר ולקפל את הדפים לחוברות – נעזרנו בתלמידי הישיבה, שבכל ליל שישי היו מתפזרים בזאל הקטן והופכים את הדפים המודפסים לחוברות מוכנות למשלוח. עבדנו בשיטת סרט-נע, כאשר בחור אחד מקפל את הדפים, השני מחבר את כל הדפים, השלישי מהדק והרביעי מכניס למעטפות.

שנה וחצי הודפסו השיחות כך, ללא שיחה חדשה מהרבי. בחורף תשכ"ט לאחר שהדפסנו מחזור וחצי מהשיחות שנדפסו בכרכים הראשונים, התברר כי לשבתות מקץ, שמות, ויקרא, אמור וואתחנן – אין שיחות להדפיס. היה תקווה חזקה שסוף סוף יסכים הרבי להגיה שיחות חדשות.

פנינו להרב יואל כהן, וביקשנו אותו להכין עבורנו את השיחות הללו. לאחר שערך ליקוט משיחות הרבי לפרשת מקץ, הכנסנו את הליקוט לרבי, וכתבנו שמכיוון שאין שיחה אחרת להדפיס – הננו

מבקשים מהרבי שיואיל להגיה את הליקוט. כעבור כמה ימים הוציא הרבי את השיחה כשהיא מוגהת. את השמחה שהייתה מנת חלקנו באותם ימים אי אפשר לתאר. עד אז, גם אם לעיתים נדירות הגיה הרבי שיחות, היה זה רק בקשר עם אירועים מיוחדים – כך שהגהת השיחה ללא קשר לתאריך מיוחד, הייתה פריצת דרך משמעותית.

**מתי החלה הגהת הליקוטים בצורה סדירה, שבוע אחרי שבוע?**

שנת תשכ"ט הסתיימה, ועמה הסתיימו רוב השיחות המוגהות שהיו תחת ידינו. כתבנו על כך לרבי, וצירפנו ליקוט לפרשת בראשית תש"ל. זה היה בליל הושענא-רבה, ומיד למחרת בבוקר מסר הרבי למזכיר, הרב יהודה לייב גרונר, את הגהותיו על השיחה.

במבט לאחור, אותו יום היה ציון הדרך החשוב ביותר בתולדות הליקוטי-שיחות – מאז, החל הרבי להגיה את שיחותיו בכל שבוע. במשך שנתיים עסקנו בהכנת ליקוטים משיחותיו של הרבי, וזכינו לאין-ספור הדרכות והוראות בנוגע לעריכת הליקוטים.

וכעבור שנתיים זה הפסיק... בשיחת שבת פרשת בראשית תשל"ב, הודיע הרבי כי מעתה ואילך יפסיק להגיה את הליקוטי-שיחות – בעקבות 'בחינה רוחנית' שערך. הרבי לא מפרט מהי אותה 'בחינה רוחנית'. אולי תוכלו לשפוף אור על אותה 'בחינה רוחנית'?

כיוון שהרבי לא מצא לנכון לשתף את הקהל במהותה של אותה 'בחינה רוחנית', אנו מעדיפים שלא להרחיב עליה את הדיבור.

בקיץ תשל"א נקראנו גם אל הרב חדקוב, שאמר לנו בשם הרבי שבמשך החדשים הקרובים עד שמחת תורה תהיה 'בחינה רוחנית', שתכריע אם הגהת הליקוטי-שיחות תימשך.

וכך אכן היה בפועל, הרבי הודיע בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים שמעתה ואילך הוא לא יגיה את הליקוטי-שיחות. בעקבות הודעתו של הרבי, שיגרו כמה מזקני החסידים איגרות לרבי, בהם תיארו את גודל ההשפעה של השיחות, ושאלו כיצד ייתכן להפסיק דבר כל-כך טוב?

בשיחה שנשא הרבי בהתוועדות שמחת תורה, התייחס הרבי לכותבי המכתבים, ואמר כי אין צורך להסביר לו עד כמה הלקוטי שיחות הן עניין טוב, שכן, כלשונו של הרבי "גם אני יודע כמה זה טוב, ואדרבא, ביכולתי להוסיף 'נופך מדילי', בפרט ש'אדם חס על מעשה ידיו', שזה אפילו בעניינים גשמיים, כל-שכן בעניינים כאלה - אשר בנוגע ללקוטי שיחות, נוהג אני לקרוא וללמוד אותן מתחילה ועד סוף עם כל המראה-מקומות לאחר שהן מודפסות - נוסף על כל מה שהיה לפני ההדפסה... יכול אני להסביר זאת יותר מכל אחד אחר, שכן אני התייגתי על זה עם המראה-מקומות, ולכן מובן ומוסכם שאצלי זהו דבר יקר".

למרות שזהו עניין כל כך טוב, אמר הרבי, "מצד כמה סיבות התעוררו אצלו ספיקות - האם בכלל צריך את זה. ובדוגמת עניינים אחרים, שאצלי היה מונח ללא ספק שהם עניינים טובים, ובאמת מיד בהתחלה ראיתי בהם הצלחה רבה - אבל מכיוון שהנני נוגע בדבר, כיוון שאת הדבר הזה חידשתי אני, לכן העמדתי את העניין הזה בפני בחינה. . הודעתי לפני כמה חודשים, שעד שבת בראשית צריך העניין להסתיים וזוהי בחינה על זה, שמזה אראה הוראה, האם להמשיך [בהגהת הלקוטי-שיחות]. בדרך הטבע היו אמורים לציית להוראה לטוב, שהרי בדרך הטבע לא היה שום מקום שלא יוכלו לפעול את העניין".

הרבי הבהיר מיד שוודאי אין לומר שהאחראים על כך לא התייחסו ברצינות המתאימה לאזהרת הרבי, אלא ש"מלמעלה לא הניחו להם לסיים את המלאכה - כדי שאפיק מכך את ההוראה".

הרבי חזר שוב ושוב שאין צורך להסביר לו את מעלת הלקוטי שיחות, כי את זאת יודע הוא יותר טוב מכל אחד אחר, ובכל זאת החליט להפסיק את הגהת השיחות. "זהו עניין של 'רוב טובה' - אבל 'רוב טובה אינם יכולים לקבל'", אמר הרבי.

השיחה הייתה מלאה בביטויים מיוחדים בשבח ומעלת הלקוטי-שיחות, אולם יחד עם זאת דברי הרבי היו החלטיים במידה שלא הותירה מקום לתקווה קלושה. את כל הטענות שרק אפשר להעלות

– הרבי עצמו העלה בהתוועדות, ואמר שלמרות הכל לא יצאו עוד שיחות מוגהות.

מעניין, שלמרות השיחה החריפה, הוציא הרבי באותו שבוע שיחה מוגהת לשבת פרשת בראשית - אך הבהיר ששיחה זו יוצאת אך ורק לכבוד האורחים, ואינה מסמנת על שינוי מהדיבורים ההחלטיים שנאמרו בשמחת-תורה.

אחרי שיחה כזאת חריפה - מה עשיתם?

מה יכולנו לעשות? לא היה לנו צל של מושג מה אפשר לעשות.

בסופו של דבר, פנינו לחדקוב ושאלנו לעצתו. הוא הציע להכין רשימה של שיחות לכל השנה, ולהכניס לרבי. לאחר שעשינו כעצתו - הכנסנו לרבי את רשימת השיחות שאנו רוצים להכין לשנה הקרובה, וכן שיחה לפרשת נח שכבר הוגהה בשנת תשכ"ה.

הרבי הוציא מענה שתוכנו היה: כמדובר בהתוועדות; ישאלו אצל הרבנים. פנינו איפוא אל המרא-דאתרא של שכונת קראון-הייטס באותם שנים, הרה"ג זלמן שמעון דבורקין, ושאלנו לדעתו. הוא פסק שעלינו להמשיך בתפקידנו בהפצת המעיינות, וכל עוד הרבי לא מגיה שיחות חדשות – עלינו להדפיס שיחות שהודפסו בעבר, ולציין שזוהי הדפסה חוזרת.

במשך החודשים הבאים התחלנו להדפיס קטעי שיחות של הרבי מתקופות שונות. חלק מהשיחות היו שיחות שהוגהו בשעתן עבור הביטאון האידישאי "די אידישע היים". לעיתים קרובות היה הרבי עובר על השיחות לאחר הדפסתן, ואת ההגהות היינו מקבלים לאחר השבת; היו גם פעמים שקיבלנו את הגהות הרבי לפני ההדפסה, והספקנו להכניס את התיקונים לפני הדפסה.

פעם הכנסנו לרבי שיחה שרק חלק ממנה היה אמור להתפרסם, אולם כאשר קיבלנו את הגהות הרבי – שמנו לב שהרבי הגיה גם את החלק שלא תכננו להדפיס. חשבנו, שהרבי מעוניין שנדפיס את כל השיחה, ושאלנו את הרבי על כך. הרבי השיב, שהוא לא התכוון שידפיסו את זה, אלא מכיוון שהשיחה הייתה תחת ידו וראה בה



עניין הטעון תיקון - והרי נאמר "לא תשכון באהלך עולה" - לכן הגיה גם חלק זה.

לקראת י"א ניסן תשל"ב, בקשר עם דברי הרבי אודות הצורך בייסוד ע"א מוסדות, הצענו לייסד מוסד שתפקידו יהיה להעלות על הכתב מידי שבת תוכן קצר מההתוועדות, ולהפיץ את התוכן בקרב אנ"ש ברחבי העולם.

הרבי קיבל את ההצעה, ומאז שבת הגדול תשל"ב, התחלנו להוציא לאור תוכן קצר מההתוועדויות. התוכן היה מורכב מעמוד פותח בו הובא תיאור מהלך ההתוועדות, ומעמודים נוספים בהם נכתב תוכן משיחות הרבי בעת ההתוועדות. דפים אלו הודפסו על נייר המכתבים הרשמי של הוועד להפצת שיחות. שיחות אלו, כמו גם קטעי השיחות שיצאו לאור במהלך הקיץ, תוקתקו במכונת תקתוק ולא במכונת דפוס כמו הליקוטים הרשמיים. גם תוכן-קצר זה עבר את הגהתו של הרבי. הדפסת החוברות במתכונת זו נמשכה עד חודש תשרי תשל"ג.

באותה שנה החלו אנ"ש והתמימים להעיר ולהאיר על המובא בליקוט השבועי. מגמה זו קיבלה תנופה ניכרת לאחר יו"ד שבט, בעקבות החלטת התמימים לקבוע סדר קבוע ללימוד הלקוטי-שיחות - לאחר סיום הסדרים מטעם הנהלת הישיבה. מאוחר יותר קובצו כל חוברות ההערות לספר אחד, שהוגש לרבי כמתנה בקשר לי"א ניסן. הרבי מאוד נהנה מהספר, ואף התבטא עליו שאפשר להחשיבו לחלק מע"א המוסדות שהחסידיים קיבלו על עצמם להקים לרגל שנת הע"א להולדת הרבי.

משנת תשל"ג אפשר לראות שוב את הליקוטי-שיחות. בעקבות מה החליט הרבי לחדש את הופעת הלקוטי-שיחות?

השנה בה הרבי לא הגיה את השיחות הייתה שנה קשה ביותר עבורנו, וכל הזמן חשבנו כיצד משיבים את המצב לקדמותו. באחת האסיפות שקיימנו, הגענו למסקנה שאם נרענן את צוות העורכים - יש סיכוי טוב שהרבי יסכים לחדש את הופעת הלקוטי-שיחות.

על הוועד החדש נימנו הרב נחמן שפירא, הרב לייבל שפירא, ולהבחל"ח הרב לייבל קפלן. לא הסתפקנו בכך, והחלטנו לערוך כמה שיחות, כדי שנוכל להגיש לרבי כמה שיחות בבת-אחת, ולהוכיח שאנו נכנסים לעבודה ברצינות. במשך כל חודש אלול ישב הצוות וערך 'ליקוטים' מפרשת בראשית עד וירא.

לפני ראש השנה הכנסנו את הליקוטים לרבי, והודענו לרבי על המינויים החדשים של חברי המערכת. לא הייתה תגובה מהרבי, לא לחיוב ולא לשלילה, והיינו שרויים במתח עצום. שאבנו מעט עידוד מהעובדה שלא הייתה תשובה שלילית, ולפני הושענא-רבה הכנסנו שלוש שיחות נוספות להגהה.

במוצאי שמחת תורה, בחלוקת כוס של ברכה, ניגשנו כולנו יחד – כולל צוות העורכים החדש – לקבל כוס של ברכה. כאשר עברנו ליד הרבי, הביט הרבי על כל אחד מאיתנו, וחיך חיוך רחב. אחר-כך נתן בקבוק משקה להרב שלום יעקבסון, ואמר "עבור הוועד החדש".

מהחיוך של הרבי, והנימה בהם נאמרו הדברים – היינו בטוחים שהרבי החליט לשוב ולהגיה את השיחות. לכן, כאשר למחרת לא קיבלנו את הגהותיו של הרבי, היינו מאוד מאוכזבים. אבל האכזבה לא ארכה זמן רב, שכן למחרת התבקשנו להכניס לרבי העתק נוסף של הליקוט לפרשת בראשית. הסתבר, שב'סדר' של חודש תשרי, נעלם הליקוט שהכנסנו כאמור לפני ראש-השנה...

יומיים אחרי שמחת-תורה זכינו לקבל מהרבי את ההגהות לליקוט שהכנו לשבת בראשית. באותו לילה, לאחר שנודע שהרבי החל שוב להגיה את השיחות – יצאו אנ"ש והתמימים בריקודי שמחה סוחפים, לפחות כמו בשמחת-תורה. זה היה ממש "הקפות שניות"...

בשנת תשל"ג הודפס הספר 'כתר שם טוב' בעריכת חברי הוועד להפצת שיחות. מה קרה שחרגתם מתפקידכם המוגדר?

מעשה שהיה כך היה: בכסלו תשל"ג התחתן אחד מחברי הוועד, הרב שלום יעקבסון, וכדי שהשמחה לא תפגע בפעילות השוטפת

של הוועד, הכינו חברי הוועד כמה שיחות לשבועות הבאים, והרבי הואיל להגיה את השיחות האלו. בתקופה זו הורה לנו הרבי – באמצעות הרב חדקוב, שאמר שהיות והרבי שבע רצון מזריזות העבודה בהכנת הליקוטים, הנה הרבי הורה שנערוך מחדש את הספר 'כתר שם טוב' עם הוספות הכולל ליקוט מתורת הבעש"ט שנדפסו בשאר ספרי רבותינו נשיאנו ועוד.

עד אז, לא היה הספר הזה בהוצאה חב"דית. כשאנחנו הכנו את הספר לדפוס, הוספנו עליו כמובן את הערות והארות רבותינו נשיאינו לדורותיהם, כולל הוספות של הרבי שניתנו לנו על מנת להדפיסם. לאחר שהתחלנו לעבוד על הספר, ביקש הרבי שנכין אותו בזריזות כדי שיהיה מוכן לקראת כ"ד טבת.

אגב, בסוף אותה שנה נסעו הרב לייבל קפלן ויבלחט"א הרב לייבל שפירא מניו-יורק, ואת מקומם מילא הרב יעקב לייב אלטיין. ראוי גם לציין כי הליקוטים שיצאו בשנים אלה נכתבו בלשון הקודש, מאחר וחשבנו שכך תהיה תפוצה רחבה יותר לשיחות.

ושוב, לאחר שנתיים של הדפסת הליקוטים – יש הפסקה בת שנה. מה קרה?

אכן, בשנת תשל"ה הודיע הרבי שוב על הפסקת ההגהות. אלא שהפעם, בשונה מהפעם הקודמת, הרבי לא הסביר זאת בהתוועדות. מכיוון שהרבי לא מצא לנכון להבהיר את העניין ברבים – איננו מרחיבים על כך את הדיבור. אנו יכולים רק לציין, שבזמנו אמרו שהרבי אינו מעוניין שתהיה 'חזקה' של שלוש שנים בהן הרבי מגיה שיחות.

בכל אופן, לאחר שהרבי הודיע לנו באופן הכי ברור שלא תהיינה הגהות על השיחות – קיבלנו רשות מהרבי להוציא ליקוטים ללא הגהותיו. ליקוטים אלה הופיעו בחוברות מודפסות באופן רשמי לחלוטין, עם שער של הרבי וחותמת של קה"ת – אולם היה מצויין עליהן כי השיחות אינן מוגהות.

כמו בשנת תשל"ב, גם בתשל"ה קיבלנו הגהות רבות מהרבי לאחר שהשיחה הודפסה והופצה. אולם גם במקרים כאלה הרבי

לא החשיב את הליקוט כשיחה מוגהת, והשארנו על שער החוברת את הכיתוב "הנחה בלתי מוגה".

כמה זמן נמשכה תקופה זו?

שנה בדיוק. בראשית שנת תשל"ו, פנו חברי הוועד לרבי, וביקשו שהרבי ישוב להגיה את השיחות, תוך שהם מציינים כי בכוונתם לחזור לעיבוד הליקוטים בשפה האידיית, בשל הקושי להעביר את לשונו הבהירה של הרבי בשפה העברית. הרבי הביע את הסכמתו, ושב להגיה את הליקוט השבועי.

שנתיים אחר-כך היה האירוע הבריאותי בשמיני עצרת תשל"ח. הרבי המשיך להגיה את השיחות?

למען האמת, היה לנו חשש כבד ששוב הרבי יפסיק להגיה את הליקוט, כדי שלא תהיה 'חזקה'. חשש זה התגבר לאחר האירוע הבריאותי בשמיני עצרת, הספק הלך והתעבה. לפועל, כמה ימים אחרי שמחת תורה, אמר הרבי למזכיר, הרב לייבל גרונר, "מדארף נאך מאכן דעם ליקוט" [=צריך עדיין לעשות את הליקוט]. הריל"ג מסר לנו את דברי הרבי, ואמרנו לו, שהיו דברים מעולם שהליקוט הודפס לאחר השבת, ולכן אפשר להכניס לרבי את הליקוט גם אחרי שבת. ואכן, אותו ליקוט של שבת בראשית תשל"ח, הודפס באמצע השבוע.

את התקופה שחלפה מאז שנת תשל"ח, ועד הליקוט האחרון שיצא לאור לקראת שבת פרשת ויקהל תשנ"ב - אפשר להגדיר כתקופה אחת ארוכה, בה הגיה הרבי את הליקוטים תמידין כסדרן, כמעט ללא שינויים מיוחדים.

שינוי מיוחד היה בשנת תשמ"ז, כאשר התחלנו לערוך את השיחות בלשון הקודש. הגענו למסקנה שכך יהיה ליותר אנשים אפשרות ללמוד את שיחותיו של הרבי - כי בעוד שבין אנ"ש והתמימים יש רבים שאינם מבינים אידיש - הרי כולם מבינים לשון הקודש.

מה הייתה ההוראה הכללית ביותר שקיבלתם מהרבי בנוגע לעריכת

## הליקוטים?

פעם, כאשר ערכנו ליקוט בנושא עמוק ביותר שהצריך ידיעה נרחבת בתורת החסידות – הרבי העיר לנו על כך, והתבטא שהלקוטי-שיחות מיועדים גם עבור יהודי שלא למד בתומכי-תמימים ואין לו הבנה עמוקה בתורת החסידות.

מאז, כאשר ניגשנו לבחור שיחה כדי לערוך את ה'ליקוטי' – השתדלנו מאוד לבחור את השיחות בהן דיבר הרבי אודות עניינים שמתאימים גם לכאלה שאינם מאנ"ש. ה

שיחות כפי שהן כיום, הן ממש כמו התורה שבכתב – כל יהודי יכול ללמוד את התורה, ולהבין את משמעות הדברים, ויחד עם זאת, אפשר להעמיק בה עוד ועוד. גם שיחותיו של הרבי מובנות לכל מי שלומד אותן, גם אם רמתו התורנית אינה גבוהה במיוחד. לצד היהודי הפשוט, הרי התלמיד חכם ימצא בשיחה עומקים חדשים, ויגלה דיוקים נפלאים בכל מילה ובכל אות.

עומק נפלא ביותר נמצא דווקא באותן מראי-מקומות שבשולי השיחה. רבים מגאוני הדור שלמדו את השיחות הביעו התפעלות מיוחדת דווקא מהמראי-מקומות. הרבי עצמו ביאר כמה פעמים את העומק הנפלא שבהערותיו.

היו גם פעמים שלומדי השיחות היו שואלים את הרבי לפרשה של הערה זו או אחרת, והרבי היה משיב להם במכתבים מבוארים היטב.

פעם הרבי כתב הערה לשיחה, ולא היינו בטוחים שהצלחנו לרדת לסוף כוונתו של הרבי. מכיוון שכך, העלנו על הכתב את מה שהבנו, וכתבנו שלכאורה הכוונה כך. הרבי השיב לנו בזה הלשון: כמה כוונות בזה...

קצרה היריעה מלהביא את מאות ההוראות והסיפורים המעניינים מהן עולה החביבות המיוחדת שהביע הרבי לחברי הוועד על עבודתם הנפלאה בהדפסת והפצת הספרים. ועוד חזון למועד.

## הדפסת ומשלוח השיחות

לאחר שחברי הוועד סיימו לערוך את השיחה, והרבי הגיה את השיחה – היו עלי ההגהה עוברים לבית הדפוס של הרב מרדכי חן והרב צבי הירש גנזבורג. שני חסידים אלה עבדו לילות כימים למען הוצאת השיחות באופן של 'זה קלי ואנווהו'.

לאחר ההגהה הראשונה, מסרו את השיחה לרבי להגהה נוספת, ושוב היו השניים עומלים לתקן את הנחוץ תיקון. מכיוון שבאותה תקופה לא היו מחשבים, הרי כל הוספת הערה היה מצריך הקלדת כל ההערות מחדש במכונת תקתוק... עבודה זו הייתה נעשית לעיתים קרובות בשעות שאינם מן היום ואינם מן הלילה...

השלב הבא בהפצת השיחות, היה המשלוחים. בשנים הראשונות לא היה מערך משלוחים מסודר, עד שבהשתדלותו של הרב יקותיאל מנחם ראפ, הוסכם עם חברת אל-על, כי החברה תוביל את השיחות לארץ הקודש, ובתמורה – ייכתב בגב הלקוטי-שיחות שהמשלוח נעשה באדיבות חברת אל-על. לאחר שקיבלו את הסכמתו של הרבי, החלו משלוחים מסודרים.

## כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

בשלהי שנת תשנ"ג יצא לאור הספר "בשורת הגאולה", ובו חידוש עצום: תוארו של הרבי כפי שהופיע בפתח-דבר היה: כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א. מאותו יום ואילך, נרשם כך תוארו של הרבי מלך המשיח בכל ספרי קה"ת – הן בפתח-דבר, והן באיזכורים שונים במקומות אחרים בספר, כמו במפתח ספרים וההקדשות.

כל מי שהתעסק בהוצאה לאור של שיחות ומאמרי הרבי, יודע איזו חשיבות מייחס הרבי לנוסח המדויק של ה'פתח-דבר'. פעמים רבות תיקן הרבי דיוקי לשון בפתח-דבר, ואת התאריך שבסיום הפתח-דבר היה הרבי רושם בעצמו. לכן, יש חשיבות רבה לעובדה שבפתח-דבר הוזכר הרבי בתוארו המלא – כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א.

על סמך מה שינו חברי הוועד מהמקובל, וכיצד התקבל השינוי בכל הספרים היוצאים לאור על-ידי קה"ת, הן בארה"ב והן בארץ הקודש?

- על כך מספרים חברי הוועד:

היה זה בשנת תשנ"ג. ביוזמת אחד האברכים בקראון-הייטס, ערכנו ספר המקבץ למקום אחד את כל חלקי השיחות מהשנים תנש"א ותשנ"ב בהן דיבר הרבי מפורשות בענייני משיח וגאולה. מכיוון שבאותה שנה עודד הרבי את שירת "יחי אדוננו" מתשרי והלאה, כמעט בכל יום, ופעילים מכל רחבי העולם קיבלו מהרבי אישור לפרסם שהוא המלך המשיח – חשבנו שמכיוון שהגיע השלב שהרבי מסכים שיפרסמו שהוא המלך המשיח – הרי גם בפירסומים הרשמיים של חב"ד צריך לכתוב את תוארו המלא של הרבי מלך המשיח.

שאלנו על כך את הרבי באמצעות אחד המזכירים, ולאחר צאתו מחדרו של הרבי, ישבנו איתו במשרדו ושמענו ממנו על מהלך הדברים:

המזכיר הודיע לרבי על הספר החדש, וקרא לפניו את השורות הראשונות של הפתח-דבר, בהם מוזכר הרבי בתואר "מלך המשיח", ושאל את הרבי: "כתוב כאן על הרבי מלך המשיח - לא אכתב לרבי?". הרבי הניד בראשו הק' לשלילה.

המזכיר שאל שוב, ואמר שזוהי הפעם הראשונה שמדפיסים על כ"ק אד"ש תואר כזה (מלך המשיח) בספר רשמי של קה"ת – האם הרבי שליט"א אינו מתנגד לזה? ושוב הניד הרבי בראשו הק' לשלילה.

המזכיר שאל לסיכום: "אז אפשר להמשיך ולכתוב כך?", והרבי הניד בראשו הק' לחיוב.

את כל זה שמענו כולנו מפי המזכיר, ובעקבות הסכמת הרבי המשכנו לכתוב כך בפתח-דבר.



ספר זה נדפס ע"י

**מערכת אוצר החסידים****לזכות**

אהרן בן קיילא

אלי בן פעסי

אלימלך בן ביילא

גבריאל בן חנה

חיים בן ציון בן פעשיא

חיים שלום דובער בן לובא אלטע טובע

יוסף יצחק בן אסתר שינדל

יצחק בן דאבא

יצחק בן בתי

יצחק שרגא פייביש בן חי שרה

יעקב יהודא ליב בן רחל דוואשע

יעקב יונתן בן חי לאה

מיכאל אהרן בן הינדא רחל

מנשה בן הדסה

מרדכי ליב בן פיגא

משה יוסף בן חנה ביילא

צבי הירש בן דאבא

שלום בן פריידא

שלום דובער בן איטא דבורה

שמואל אליעזר בן אסתר

שלמה בן חי

שניאור זלמן יצחק יהושע בן חי לאה

שנתי

דוד משה בן מלכה

אלימלך בן ביילא

נחמן בן גוסע

שניאור זלמן

על עבודתם, על עריכת הספר ועל הזריזות

ובפרט בימי סגולה אלה - ראש ותחלת חודש כסלו ודשנת

הקהל,

ודבר בעתו - הסיום וגמרה וההויל בין ימי הגאולה י"ד

כ"א - א"ט כסלו.

הרבי הוסיף את שמו הקדוש (ושם אמו) בין חברי מערכת "אוצר החסידים"

הרבי רצה ששמו הקדוש יופיע לפי סדר האל"ף בי"ת בלי שום הדגשה

(ראה לקמן עמוד ק"ד)



פרק עשירי

# באש ובמים

הסיפור המזעזעז אירע בחורף תשמ"ג ב'שכונה דליובאוויטש' • הוראה מפתיעה ליועד להפצת שיחות' - להוציא לאור את כרך כ של לקוטי-שיחות באופן שילמדו בו עוד בימי הקריאה של ספר בראשית • כמה ימים לאחר סיום ההדפסה עלה בלהבות בית הדפוס של הוועד • בשבת הבאה התברר פשר המאורעות: הרבי ניהל כל החורף מערכה שמיימית 'להצלת הבניין' של 770 • כל פרטי הסיפור המופלא



הכל החל ביום שישי חורפי של תחילת כסלו, ערב שבת קודש פרשת תולדות. באותו יום הגיעו הכרכים הראשונים של כרך י"ט בסדרת לקוטי-שיחות, בו נדפסו שיחות הרבי על ספר דברים. חברי הוועד מיהרו להכניס לרבי את העותק הראשון, ותוך שעות ספורות הוציא המזכיר את תשובת הרבי על הספר החדש:

על השוליים העליונים של המכתב שהכניסו יחד עם הספר, כתב הרבי:

נתי' [קבל] ות"ח [ותשואות חן] ת"ח וכו'. ההפתעה ציפתה בשוליים התחתונים של המכתב; הרבי רשם שם את השורות הבאות: מוכרח שהחלק דבראשית שלאח"ז יו"ל בפועל בשבועות שלו תשמ"ג. וההקדם בזה גופא ישובח. ובטח יבש"ט [יבשרו טוב].

חברי הוועד הוכו בתדהמה. הם קראו שוב ושוב את תשובת הרבי, והתקשו להבין כיצד הם אמורים לבצע את ההוראה. עד סיום ספר בראשית נותרו עוד ששה שבועות, ומנסיון העבר הם ידעו שבדרך הטבע אין אפשרות להכין ספר לדפוס בזמן כל כך קצר. גם היום, בעידן המחשב, קשה מאוד להוציא ספר בן מאות עמודים בזמן כל כך קצר. באותם ימים זה לא היה קשה - זה היה בלתי-אפשרי. ורק לחשוב שאותו צוות אמור להוציא בכל שבוע גם ליקוט שבועי שעריכתו דורשת עשרות שעות עבודה...

מעבר לבעיות הטכניות של ההדפסה, עמדה לפנייה בעייה נוספת: על פי הוראה שקיבלו מהרבי, להשתדל לרכז בכל ספר כמה שיותר שיחות - נדפסו בכרכים האחרונים חמש שיחות על כל פרשה, מתוך הליקוטים השבועיים שיצאו לאור במהלך השנים תשל"ו-תש"מ. אם ידפיסו את הכרך הבא על ספר בראשית לפני שיסיימו את מחזור הליקוטים השבועיים לפרשת בראשית - יהיו בכרך זה רק שתי שיחות על כל פרשה.

לאחר דיון מהיר, החליטו חברי הוועד להעלות את הדברים על הכתב ולשאול את הרבי. במכתב שהוכנס באותו יום לרבי נכתב, שבהתאם להוראת הרבי לרכז כמות גדולה של שיחות בכל כרך, הם שואלים אם כדאי לדחות את הדפסת הספר עד לאחר שהרבי יגיה את הליקוט לפרשת 'ויחי', כדי שלכל הפחות יהיו בספר זה שלוש שיחות על כל פרשה. הם גם ציינו, שבאם יוחלט להדפיס את הספר עם שתי שיחות בלבד לכל פרשה - הרי מספר הדפים שבספר יהיה כחצי מהספרים הקודמים, שכל אחד מהם הכיל קרוב לשש מאות עמודים.

בהמשך המכתב ניתנה סקירה קצרה על מצבו של הספר - אילו שיחות כבר מוכנות, מה תוקתק כבר וזקוק רק להגהה, ומה לא תוקתק כלל. כמו כן ציינו באילו נושאים יעסקו ההוספות.

בכרך זה של לקוטי-שיחות, היו אמורות ההוספות לתפוס מקום מכובד מאוד. כבכל הכרכים, גם בכרך זה באו אגרות-קודש של הרבי בנושאים הקשורים לשיחות שבפנים הספר - זאת, בהתאם לרצונו

Handwritten notes in Hebrew, including a circled word 'והנה' and various scribbles and signatures.

הרבי כותב את ההקדשה לזכות חברי מערכת "אוצר החסידים" (ראה לעיל עמוד קיב).

של הרבי, שבא לידי ביטוי גם בהגהת הרבי על הפתח-דבר של חלק ט"ו (פורסם בגיליון הקודם), שם כתב הרבי בכתב-יד קודשו על מי שהואיל למסור מארכיונו אגרות קודש לפירסום - "ות"ח נתונה בזה לכאו"א מהם זכות הרבים תלוי' בהם". ועל פניית הוועד בבקשה מכל מי שתחת-ידו מכתבים, מוסיף הרבי וכותב שהבקשה היא "כפולה ומכופלת" (נדפס להלן).

בתוך זמן קצר ביותר נתקבלה תשובת הרבי, שנרשמה על גליון מכתבם: על מה שהציעו לדחות את ההדפסה עד לאחר שיודפס הליקוט של פרשת 'ויחי', כדי שיוכלו להכניסו בספר, כתב הרבי - יכניסוהו אלי לא יאוחר מעש"ק ויגש או עוד מוקדם באם מוכרח לקיום [= הלקוטי שיחות]. בקשר למה שכתבו על הנושאים בהם יעסקו ההוספות של הספר, השיב הרבי - יכולים לעשות כהנ"ל (וכן השיחות לחו"כ [=לחתן וכלה] וברי מצוה [שאמר הרבי בעת היחידות הכללית לאחר י"ט כסלו, והואיל להגיהם] ומכ' לחנוכה) באם יהיה הס' [פר] מכורך עכ"פ לעש"ק ויחי, עכ"פ - מאה טופסים.

חברי הוועד נכנסו לקצב עבודה מטורף. הם עבדו יום ולילה כדי למלאות את רצונו של הרבי, ולהדפיס את הספר עוד לפני סיום ספר בראשית. באותם שבועות כמעט ולא ראו את בני משפחתם. ממוצאי שבת ועד לכניסת השבת הבאה שהו במשרדי הוועד, ויצאו משם רק למקווה ולתפילות או לתפוס שעה-שעתיים של שינה חטופה. מעט האוכל שאכלו באותם ימים טרופים, הובא להם ע"י ה"נשים צדקניות" למשרדי הוועד...

אך למרות הכל, גם הם בני אדם מוגבלים, ובשלב מסויים היה נראה כי אפסו הסיכויים להספיק להדפיס את הספר בטרם יסיימו לקרוא בציבור את ספר בראשית. על אחד המכתבים שהכניסו לרבי באותם ימים, כתב הרבי בזה הלשון:

ויכניסו הר"ד [הראשי דברים] לחו"כ [לחתן כלה] וליג"ש [ולי"ג שנה] ומכ' [ומכתב] דחנוכה כיון שמוגהים - בשינוי מהמדובר לפני זה - לא לחכות ללקו"ש דויחי שנה זו (ואולי גם לא ללקו"ש דויגש) ובמילא יוכלו להו"ל באופן שילמדו בו עוד בזמן דס' בראשית.

(להחזיר כל המצו"ב)

[אגב, באותו מכתב אישר הרבי לחברי הוועד להדפיס ב'הוספות' לספר, במדור בפני עצמו, את השיחות והמאמרים שנאמרו בחדרו של הרבי בשנת תשל"ח. כידוע, במשך כמה חודשים לאחר האירוע הבריאותי בשמחת-תורה תשל"ח, היה הרבי אומר שיחות ומאמרים בכל מוצאי שבת מחדרו הקדוש, כאשר הקהל יושב בבית המדרש למטה, ומאזין לדברים באמצעות מערכת ההגברה של מרכז שידורי חב"ד. השיחות והמאמרים שנאמרו כך מחדרו של הרבי, הוגהו אחר-כך על-ידי הרבי, ובשעתו ביקשו חברי הוועד להוציאם בספר נפרד. כאשר שאלו על כך את הרבי, שלל זאת לחלוטין והתוכנית נגנזה. כעת, עם הכנת הכרך החדש לדפוס, ביקשו חברי הוועד להדפיס שיחות אלו כהוספה לספר, וכאמור הרבי הסכים, כולל המאמרים. חברי הוועד למדו מכך, שהרבי רואה בשיחות אלו שנאמרו בחדרו הקדוש, חלק בלתי נפרד מהשיחות שנאמרו בהתוועדויות שלפני האירוע הבריאותי וגם אחריו, שנאמרו בבית המדרש הגדול].

לפועל, בדרך ניסית לחלוטין, החלו העניינים להתקדם בקצב מהיר, וכאשר הגישו להגהה את הליקוט של פרשת ויגש, כתב הרבי:

**מהיר. באם ימהרו וגם בדויחי - יוכל הכל להכנס בהכרך.**

חברי הוועד הגבירו את קצב העבודה, מעבר לקצה היכולת של בני אנוש, ובתוך זמן קצר הצליחו לערוך ליקוט לפרשת ויחי ולהכניסו להגהה הרבי. כעבור שעות ספורות יצא הליקוט מוגה מהרבי, ועלי ההגהה נשלחו מיד לבית הדפוס, שם כבר הורצו הגליונות הראשונים של הספר על מכבשי הדפוס.

בית הדפוס היה על גלגלים. חברי הוועד הודיעו למנהל הדפוס שעליו לעצור את כל העבודות האחרות שממתינות לו, ולהפעיל את כל העובדים וכל המכונות - רק על ספרי הלקוטי שיחות. הם אמרו לו שמכיוון שהרבי ביקש שיוכלו ללמוד בכרכים עוד בזמן שקוראים את ספר בראשית - הוא חייב להכין לפחות מאה כרכים עד ליום שישי, ערב שבת קודש פרשת ויגש.

להל, למרות שאינו חסיד חב"ד, ראה זכות מיוחדת בהדפסת ספריו של הרבי, ונשאר בבית הדפוס כל הלילה, כדי לפקח על משמרות הלילה שיעשו את עבודתם כראוי, ויוציאו מתחת ידם

ספרים מהודורים, למרות הלחץ האיום בו מודפסים הספרים.

מהלילה האחרון של ההדפסה זכורה לחברי הוועד אפיזודה מרגשת: באמצע הלילה, הגיעה רעייתו של מנהל הדפוס, והביאה לו כריכים שהכינה בבית. הוא סירב לאכול את הכריכים, ואמר לה שמכיוון שהלילה הוא עוסק בהדפסת ספריו של הרבי - הוא לא יכול לאכול מאכלים שאינם כשרים למהדרין. בלית ברירה נסעה רעייתו למנהטן, שם מצאה מסעדה כשרה למהדרין, והביאה לו משם ארוחת ערב. רק לאחר שראה את חותמת ה"גלאט כשר" על האריזה, הסכים להפסיק לרגע את עבודתו ולהתפנות לארוחת הערב...

בסופו של אותו לילה הוכתר המבצע הגדול בהצלחה: הלא יאומן קרה, והספר העשרים בסידרת הלקוטי שיחות היה מוכן בערב שבת קודש פרשת ויגש!

קהל לומדי התורה עמד נדהם מול קצב הוצאת ספרי הרבי. הספר הודפס גם על דפים משובחים, כך שמראהו של הספר היה מרשים ביותר. ובנוסף לכל אלו - בספר נכלל גם הליקוט לפרשת ויחי, והייתה זו הפעם הראשונה בה נדפס הליקוט השבועי בספר עוד בטרם הודפס בתור 'ליקוט שבועי'...

בכל אותם שבועות, בהם עבדו חברי הוועד בקצב מסחרר, ניקרה בראשם השאלה: מדוע הרבי כל כך מעוניין לסיים את הדפסת הספר לפני פרשת שמות?

בעבר, קרה והרבי המריץ לסיים ספרים שונים עד לתאריך מסויים ובהתראה קצרה, אולם תמיד היו אלה ספרים של נשיאי חב"ד הקודמים, ובדרך-כלל הרבי רצה להדפיס את ספריהם עד ליום ההילולא שלהם או תאריך אחר הקשור להם.

הוראת הרבי להדפיס את הלקוטי-שיחות בזמן קצר כל כך, הייתה יוצאת דופן משתי סיבות: ראשית, מדובר בתקדים - שהרבי יבקש למהר בהוצאת ספריו שלו. שנית, תאריך הסיום לא היה ביום מסוגל ומיוחד. לעיני בשר - סתם יום של חול. העיקר - שיוכלו ללמוד בזה עוד בשנה זו, בזמן שקוראים בספר בראשית...

חברי הוועד שיערו שמשהו רוחני מתרחש לנגד עיניהם, ומדובר במערכה שמיימית שלמעלה מהשגתם. אולם מעבר להשערה בעלמא - לא היה להם שום מושג מה קורה באמת.

אור ליום חמישי פרשת שמות פרצה שריפה מסתורית בבית הדפוס של הוועד, הממוקם בקומות העליונות של בניין המשרדים 788, שמעל בית הכנסת ובית המדרש הגדול של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א.

לאחר חצות הלילה הבחינו עוברי אורח בלהבות אש היוצאות מתוך בית הדפוס של הוועד. עשרות ניידות כיבוי שעטו בכל הדרכים המובילות אל זירת האירוע, הזרימו כמויות עצומות של מים לתוך הבניין בניסיון להתגבר על האש, אולם עד שהצליחו להשתלט על הלהבות האש הענקיות, כילתה האש את כל מכונות הדפוס וכל מה שהיה שם הפך לאפר.

חברי הוועד מיהרו להכנס לבית הדפוס עוד בטרם התפזר העשן הסמיך מהמקום, כדי לראות מה ניתן להציל. הם נשמו לרווחה כאשר התברר כי האש נעצרה בדיוק ליד משרדי הוועד, בהם היו מונחים מאות כרכי הלוקוטי-שיחות החדשים, ובעיקר - חומר ארכיוני רב-חשיבות.

ההפתעה הגדולה הייתה במרכז בית הדפוס. על מכונת ההדפסה, שהייתה למאכולת אש עד שחלקי המתכת שלה ניתנו והפכו לגוש אחד - היו מונחים אלפי העתקים מהליקוט השבועי, שבדרך נס לא שלטה בהם האש... הלהבות הגדולות, שהצליחו להמיס חתיכות מתכת, לא יכלו לשיחותיו של הרבי, ובקושי ליחכו את שולי הדפים....

למחרת בבוקר הודיעו חברי הוועד, הרבנים: שלום יעקבסאן שניאור זלמן חנין נחמן שפירא ולייבל אלטיין - לרבי על כל מה שהתרחש, וביקשו ברכה להצלחה בעבודת הקודש למרות הנזקים החמורים שגרמה השריפה.

על כך השיב להם הרבי בזה הלשון:

ויה"ר שיקויים בהם מאמר קדו"ע [=קדושי עליון - שאחרי שרי-

פה מתעשרים] המפורסם וכו' ויבש"ט בטוב הנר' [אה] והנג' [לה] ובפרט מהצלח[ת]ם רבה בהפצת המעינות חוצה וכו'.

קבלה. אזכיר עה"צ. להחיוב.

ימים ספורים לפני השריפה הגדולה, פרצה שריפה קטנה מתחת לבימת ההתועדויות, בדיוק במקום מושבו של הרבי. האש לא הייתה גדולה ובחורי הישיבה ששהו אותו זמן ב-770 הצליחו לכבות את הלהבות ולמנוע מהן להתפשט הלאה חס ושלום. אף אחד לא הבין כיצד פרצה האש מתחת לבימה. לא הייתה לכך שום סיבה הגיונית. ויהי לפלא.

בשבת פרשת שמות, בעת ההתועדות גילה הרבי מה עומד מאחורי ההתרחשויות האחרונות...

בשנת תש"מ החליטו עסקני שכונת קראון-הייטס לבנות מקווה חדשה למען נשות השכונה. בצעד פזיז מיהר אחד העסקנים להרוס את המבנה שסביב המקווה הישנה עוד בטרם בנו את המקווה החדשה. ואכן, אשר יגורו בא: אותו עסקן פזיז התרשל במלאכתו ובניית המקווה החדשה התעכבה למעלה משנתיים. לנשות השכונה לא הייתה ברירה אלא ללכת למקווה הנתון בעיצומם של הליכי בנייה.

מצב זה היה בעוכריהן של כמה מנשות השכונה שניזוקו קשות מפיגומים שהיו במקום.

באור ליום ועש"ק י"ב מרחשון תשמ"ג, הוציא הרבי מענה חריף ביותר לעסקני השכונה בהקשר לזה:

..המאורע המבהיל, ומבהיל עוד יותר - שאין אף אחד שם לב לזה כלל!!!  
סתרו (בממון ציבור ובזריזות) מקווה היחידה לנשים שהייתה בכל השכונה דליובאוויטש ושמבקרים בה נשי חב"ד מכמה מדינות - לפני כשנתיים!

וכיוון שכנראה לא "נודע" להם על-דבר-זה - הריני להודיע: (1) אין מקווה במקומה עד עתה, כאן, (2) על-פי שולחן-ערוך בנוגע לבית הכנסת אפילו, ואפילו כשיש עוד בית-הכנסת - צריך עיון גדול איך סתרו מלכתחילה (3) במצב שמותר לסתור (שלא היה כלל בנידון זה) - צריך להיות "לבנות במהרה ביום ובלילה" ("ל' השו"ע).

ובעיני ראיתי שמלבד ימים ספורים אין בונים כלל לא בלילה ולא ביום. וה' ירחם על כולנו בתוך כלל ישראל. ומסיימים בטוב.

בהמשך לזה, בערב שבת-קודש פרשת ויחי, הוסיף וכתב הרבי  
בחרירות רבה עוד יותר:

ידוע הפסק-דין שמוטר וכדאי למכור בית הכנסת לצורך מקווה.  
והבטיחוני שתהיה המקווה גמורה באמצע הקיץ, ואחר-כך - לפני ראש-  
השנה ואחר-כך - לחג הסוכות, ואחר-כך במשך ב' או ג' שבועות.  
י"ד טבת הייתי בבניין המקווה ובעוד ג' שבועות גם-כן לא יהיה גמור.  
ובאם באמת מעוניינים בטובת בית-המדרש - טובתו שימכרוהו וימסרו  
הכסף לאיש שאינו מליובאוויטש - ויתנו לו עשרת אלפים שכר טרחתו,  
ובלבד שיגמור המקווה במשך ג' שבועות ואיש מליובאוויטש לא יתן לו  
עצות כלל.

בשבת פרשת שמות, בעיצומה של ההתוועדות, החל הרבי לדבר  
על המקווה הלא-בנוייה:

"ישנו עניין", אמר הרבי, "עליו אני זועק עליו כבר יותר ממאה  
פעמים ואחת. כבר שלוש שנים שאני מדבר בקשר לבניית המקווה,  
ולפועל, עושים אסיפות וטוחנים את העניין שוב ושוב, אבל לסיים  
בפועל את בניית המקווה - לא סיימו.

"מכל הפעמים שהייתי במקווה - אפילו פעם אחת ויחידה לא  
מצאתי את אחד האחראים נוכח במקום! הייתי שם בכמה וכמה  
ימים, ובזמנים שונים ביום, מוקדם, מאוחר, ובהתחלת היום - על-  
כל-פנים תחילת היום שלי, שזהו גם לפני חצות - ורק פעם אחת  
ויחידה פגשתי שם את אחד האחראים! וגם זה (שמצאתי את  
ההוא) היה בשבועיים האחרונים, כך שמסתמא אותו אחד הראה  
את עצמו כיוון שרצה להבטיח שלא אדבר על כך בעת ההתוועדות.

"אמנם דברתי על כך בהתוועדות שוב ושוב, ועורכים רשימה  
ממה שדובר בהתוועדות, ושומעים מה שצריכים לעשות בפועל  
- אבל כל אחד חושב שזה לא מדבר עליו, אלא על השני..."

"לאחר שכל זה לא עזר - אירע מקרה לא טוב עם אחת הנשים,  
ואף על פי כן - לא נגע ולא פגע!

"אחר-כך אירע מקרה דומה עם אשה שנייה, ולא נגע ולא פגע!  
גם כאשר אירע מקרה כזה עם אשה שלישית - לא נגע ולא פגע!

"אחר כך פרצה שריפה קטנה, אשר שריפה זו פרצה באופן



פתאומי - אף אחד לא ידוע איך זה התחיל, ואין על זה טעם והסברה על פי טבע - אף על פי כן, לא נגע ולא פגע!

"אחר כך פרצה שריפה גדולה ר"ל, שכל העם יודעים ומדברים על כך, שגם השריפה הזאת הייתה באופן ניסי - אין שום טעם וסברה כיצד זה החל - אף על פי כן... לא נגע ולא פגע!

"ראיתי שאין לי ברירה אחרת, וחייבים להציל את הבניין - ומכרתי אותו..."

והרבי המשיך: "עושים לי טובה ומעלים על הכתב את דברי, ואומרים שזה 'כפתור ופרח' - אבל בנוגע למעשה בפועל, לא נגע ולא פגע. מהי התועלת מהדברים הללו, אם הם אינם פועלים על עיקר העניין - מעשה בפועל?! מדברים, ושואלים על זה שאלות, מפלפלים בזה ואומרים ביאורים וכו' - אבל הדברים לא יורדים למטה למעשה בפועל..."

התדהמה והזעזוע שאחזו בקהל למשמע הדברים לא ניתנים לתיאור עלי כתב.

באותו יום שישי התבצעה באופן חשאי מכירת בית המדרש של 770. באותו בוקר הוציא הרבי למזכירות דף שלם ובו ההוראה למכור עוד באותו יום את בית המדרש, והוראות עד לפרטי פרטים כיצד תתבצע המכירה. חלק מהפרטים לא ניתנים לפירסום גם כיום.

הרבי הורה כי המכירה תתבצע כדין תורה ע"י הרב זלמן שמעון דווארקין ע"ה, שכיחן אז כרב השכונה. ידוע כי הרבי התעניין לאחר מכן בכמה מהפרטים שהיו קשורים בתפקידו של הרב דווארקין.

בגלל החיפזון הרב שבה נערכה המכירה, לא הייתה לקונה שהות להשיג כסף מזומן כדמי המקח. הרבי הורה למזכירות להקנות לקונה כסף על מנת שיוכל לקנות כבר באותו יום באופן רשמי את ביהכ"ס, כולל נתינת המעות.

הקונה היה, כהוראת הרבי, יהודי שלא מאנ"ש, והרבי הורה לגבאים, כי מעתה כל שינוי משמעותי בבניין חייב להעשות ברשותו של הקונה. ומכיוון שהגבאים אינם יודעים מיהו הקונה - אמר הרבי - שלא יעשו שינויים.



פרק אחד עשרה

# הנני נזכר עליך כל הזמן

על יחסו המיוחד של הרבי לתורמים להדפסת  
הלקוטי שיחות, ועל השתתפות של הרבי בעצמו  
בהדפסה



## כסף מנלן?

הדפסת הלקוטי-שיחות בכל שבוע כרוכה בהוצאות גדולות, ומקור המימון העיקרי היה מאנשים שהיו מבקשים לרשום הקדשות בגב השיחה – לזכות או לעילוי-נשמת.

היה פעם זוג מאנ"ש שמאז חתונתם חלפו תשע שנים ועדיין לא התברכו בזרעא חיה וקיימא. עד שעלה בדעתו של הבעל לתרום את עלות ההדפסה של הלקוטי-שיחות השבועי. הוא כתב על כך לרבי, וביקש שזכות הפצת שיחותיו של הרבי תעמוד לו ויזכה לזחור"ק. ואכן, כעבור פחות משנה נולד לזוג המאושר בנם הראשון. מקרה דומה היה עם זוג ששמונה שנים אחרי החתונה היו עדיין חשוכי בנים. פחות משנה לאחר שתרמו את ההוצאה לאור של כרך י"ב בלקוטי-שיחות - נולד להם בנם הראשון.

ספר המאמרים באתי לגני חלק א שנדפס ע"י הוועד להפצת שיחות ונתרם על-ידי אחד שלא זכה להתברך בזחור"ק במשך שמונה שנים, ולאחר הדפסת הספר נולדה להם בת.

שלוש פעמים בשנה היה הליקוט מוקדש על-ידי הרבי בעצמו – בו' תשרי, לעילוי נשמת אמו; בי"ג אייר, לעילוי נשמת אחיו; בכ"ף מנחם-אב, לעילוי נשמת אביו, ומשנת תשמ"ח גם לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית חי' מושקא. הפעם הראשונה שהופיעה הקדשה של הרבי הייתה דווקא ביוזמת חברי הוועד. הם הודיעו על כך לרבי וקיבלו את רשותו. מאז, בכל שנה, בארבעת התאריכים האמורים,

מקדיש הרבי בעצמו את הליקוט השבועי.

בשנים הראשונות שילם הרבי על ההקדשות בצ'ק, אבל בשנים האחרונות החל הרבי לשלם בכסף מזומן. בכל פעם, בטרם שילם, נהג הרבי לשאול כמה משלמים אנ"ש, ושילם את הסכום שאנ"ש היו משלמים – 150 דולר. פעם, לאחר שנים בהן המחיר היה קבוע ועומד על 150 דולר – שאל הרבי מדוע לא מעלים את המחיר? הרי כולם מעלים מחירים מפעם לפעם! ואמר: אינני מחפש מציאות, וברצוני לשלם את המחיר שכל אחד מאנ"ש משלם! לפועל, הרבי שילם 250 דולר.

## לתת. לא לבקש

אחד התומכים הגדולים של הוועד פנה אליי בהצעה לארגן ערב התרמה למען הדפסת הלקוטי-שיחות, ולגבש וועד קבוע שישתתף בהוצאות הכספיות של הוועד, שהולכות וגדלות מיום ליום. הוא לקח על עצמו לארגן את הערב, וביקש שאבוא לברזיל ואסביר למשתתפי הערב החגיגי את הזכות הגדולה שבהדפסת שיחותיו של הרבי.

העברתי את ההצעה לרבי, ושאלתי אם הרבי מאשר את התוכנית. הערב החגיגי היה אמור להתקיים ביום שני, ואני שאלתי על כך את הרבי ביום חמישי שלפניו. תשובתו של הרבי הייתה חיובית.

M. SCHNEERSON		159
PAY TO THE ORDER OF		1-32/210
VAADL HAFOTZAS SICHOV		2/12 19 91
FIVE HUNDRED and 00/100		\$ 500.00
National Westminster Bank USA		DOLLARS
MEMO		M. Schneerson
02 10003221		1122 00 9020 0159

צ'ק של כ"ק אדמו"ר שליט"א מתאריך כ"ח שבט תשנ"א  
תרומה של 500 דולר עבור הקדשה

במוצאי שבת מצלצל הטלפון בביתי. על הקו היה הרב חדוקוב, והוא הודיע לי בשם הרבי כי האישור מבוטל. הוא הוסיף ואמר כי הרבי ביקש שאקבל את ההוראה החדשה 'בשמחה ובטוב לבב'. כמובן שהערב לא התקיים, ועם הזמן העניין נשכח מליבי.

כמה חודשים אחר-כך, בשעות הערב המוקדמות, עמדתי יחד עם אחד התומכים הגדולים שלנו על מדרגות היציאה מ-770 ושוחחנו. לפתע נפתחה הדלת הראשית, והרבי נראה בפתח. בתגובה אינסטינקטיבית נסוגנו אחור ופינינו את המעבר. הרבי ירד בגרם המדרגות, נעצר לרגע, הביט לעברנו וחיך חיוך רחב.

ידידי ניצל את ההזדמנות, ושאל את הרבי מדוע הרבי לא מרשה לי לנסוע לברזיל לאסוף כסף? השיב לו הרבי: להדפסת השיחות צריכים לתת; לא צריך לבקש. וזה שייך ליחידים.

כאשר הלה ניסה להתחכם ואמר כי צריך לייצר את היחידים הללו... - השיב לו הרבי: מי שצריך לייצר אותנו - אני לא צריך את הכסף שלו!

## במספר חמש

באחת הפעמים בהן הגיש ר' זאב הורביץ לרבי את הספר החדש שיצא לאור, הושיט לו הרבי חמשה דולרים, ואמר: בתורה, הכל במספר חמש. חמשה חומשי תורה; חמשה ספרים בתהילים וכו'. כשתגמור עוד חמשה ספרים - אתן לך עוד חמשה דולרים...

## ספרים משייטים...

פעם עבר ר' זלמן חאנין אצל הרבי בחלוקת הדולרים יחד עם ר' זאב הורביץ, אחד מגדולי התומכים בהדפסת הלוקוטי-שיחות, המתגורר בברזיל. לאחר שר' זאב הגיש לרבי את הכרך החדש שיצא לאור באותם ימים, פנה אליו הרבי ושאלו האם הוא יודע מדוע נקראת המטבע הברזילאית בשם 'כרוזרו'. ר' זאב לא ידע, והרבי הסביר: מילת 'כרוזרו' דומה למילה (קרוז) שפירושה בשפה האנגלית היא שייט ימי, וכשם שהספינה משייטת בים ומסתובבת

ממקום למקום, כך גם הכסף נוסע מיד ליד וממקום למקום ברחבי המדינה.

– גם הספרים הללו, שבהדפסתם אתה שותף, משייטים ונוסעים ממקום למקום, ונמצאים בכל העולם...

### **עצות מיוחדות**

על היחס המיוחד של הרבי לתורמים של הוועד, ניתן ללמוד מהסיפור הבא:

באחת השנים נקלעה הכלכלה הברזילאית לקשיים רציניים, ועתידה הכלכלי של ברזיל היה מוטל בספק. באחד מימי ראשון, בחלוקת הדולרים לצדקה, עבר סוחר אחד ושאל את הרבי האם כדאי להשקיע בברזיל. השיב לו הרבי שהוא אינו מומחה להשקעות, וכדאי שיתיעץ עם מומחים.

כחצי שעה אחר-כך עברתי יחד עם ר' זאב הורביץ. לאחר שהושיט לו הרבי דולר לצדקה ובירכו בהצלחה, שאל ר' זאב אם כדאי להשקיע בברזיל, והרבי השיב לו: כדאי שתשקיע הרבה כסף בברזיל, כי שמעתי שתהיה שם מהפכה כלכלית, והיא תהיה לטובה...

### **תזכורת**

באחת הפעמים בהן עברתי יחד עם ר' זאב הורביץ בחלוקת הדולרים, פנה אליו הרבי כשחיוך רחב על שפתיו, ואמר: יש לי הרבה ספרים שהדפסת, והנני נזכר עליך כל הזמן...

### **יהיה לי מה ללמוד**

ההתייחסות המיוחדת של הרבי לספרי הלקוטי-שיחות הייתה גם כאשר הייתה זו מהדורה שנייה ושלישית.

פעם עבר ר' ישראל זיאנץ, מהתורמים החשובים של הוועד, בחלוקת הדולרים והגיש לרבי ספר שיצא במהדורה שנייה או

שלישית. אמר לו הרבי: תודה רבה שנתת לי את הספר - יהיה לי מה ללמוד. הגם שאין זאת הוצאה ראשונה, הרי בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, ולא רק כחדשים בכ"ף הדימיון, אלא חדשים ממש! דע לך, שאני אלמד בספר הזה - וכשם שזיכית אותי, כך מוטלת עליך החובה לדאוג שגם אתה תלמד בו.

## בכל מכל כל

אירע פעם ולאחד התומכים היו כמה בעיות רציניות שנחתו עליו בזה אחר זה. זה התחיל בנפילה רצינית בעסקים, המשיך בעגמת נפש מהילדים ובנוסף לזה הייתה לו בת שנשואה כמה שנים ועדיין לא נפקדה בזרעא חייא וקיימא. לאחר שביקש מהרבי ברכה, בירכו הרבי להצלחה בכל העניינים.

כעבור זמן היינו יחד אצל הרבי. היות והוא לא ראה שום שינוי לטובה במצבו, הוא פנה אל הרבי במעין טרוניה ואמר: נו...

הרבי הרצין באחת, פניו בערו כלהבת אש, והוא אמר: "אז איך האב געזאגט - וועט אזוי זיין! נאר וואס זאל איך טאן אז איך בין ניט קיין כהן; פעלט אין 'עד מהרה ירוץ דברו' [=כאשר אני אומר - כך יהיה! רק מה אעשה שאינני כהן; חסר ב'עד מהרה ירוץ דברו']".

כעבור זמן קצר עברנו שוב יחד בחלוקת הדולרים אצל הרבי. הרבי הושיט לו דולר, ובירכו: "שיהיה בכל מכל כל". בחודשים הבאים הוא ראה את ברכתיו של הרבי מתגשמות אחת לאחת, וכעבור תשעה חודשים נולדה לבתו שלישייה, כמה שנים לאחר החתונה. אכן, "בכל מכל כל".

## הדפסה מחלימה

אחד מאנ"ש שלא חש בטוב, החליט לתרום סכום כסף גדול לוועד להפצת שיחות. כאשר כתב על כך לרבי, השיב לו הרבי בזה הלשון: זכות הדפסת הספר תמהר החלמתו.

## חודש מסוגל לשידוכים

באחת השנים, בחודש כסלו, שעבר ר' חיים לפידות והגיש

לרבי את הספר 'שידוכים ונישואין'. הרבי קיבל מידי את הספר, ואמר: חודש כסלו הוא זמן מסוגל לעשות שידוכים - "און מיין חתונה איז אויך געווען אין כסלו" [=והחתונה שלי גם הייתה בכסלו]...

## כשתלמד הרבה - לאביך יהיה הרבה כסף

פעם עבר ר' חיים לפידות עם בנו בחלוקת הדולרים. הרבי פנה אל בנו ואמר לו: אתה צריך לסייע לאביך, שידפיס הרבה לקוטי-שיחות. והסביר הרבי את כוונתו: על-ידי שתלמד טוב, יהיה לאביך הרבה כסף, והוא יוכל להדפיס הרבה לקוטי-שיחות...

## איפכא מסתברא

בכל שנה, בערב ראש השנה, היינו מגישים לרבי דו"ח מפורט על התחייבויות התורמים לשנה הקרובה. הרבי היה עובר על הדוח בעיון, ולעיתים אף היה מעיר את הערותיו על הגליון.

באחת השנים עברתי יחד עם אחד התורמים בערב ראש השנה, והגשתי את המעטפה עם הפ"נ והדו"ח.

הרבי פנה אל התורם שעמד לצדי ושאלו: האם החוזה בפנים? הלה השיב בחיוב, והרבי שאל שוב: לפי ההשגות שלי?... הלה אמר לרבי שאם יצליח השנה בעסקיו - ייתן יותר ממה שהתחייב.

כעבור כמה ימים קיבלתי את מענה הרבי על הדוח, בו התייחס הרבי גם לשיחה עם הגביר ההוא, וכך כתב הרבי:

לכאורה איפכא מסתברא. ובדיעבד ג"ז לטובה בטוב הנראה והנגלה הזכרתי עה"צ

## ממונו מעמידו על רגליו

אחד שנתן בעבר כסף עבור הדפסת הלוקטי-שיחות, הבטיח לתרום לוועד סכום מסויים, ולפועל חלף זמן רב ועדיין לא התקבלה התרומה שהובטחה.

אחרי זמן קצר, נפגעה אשתו בתאונת דרכים, ושתי רגליה

נשברו. הייתה זו תאונה קשה ביותר, ורק בנס היא יצאה בחיים. אבל הרגליים היו במצב קשה ביותר, והיא נאלצה לעבור כמה ניתוחים כדי להחזיר לעצמה את כושר ההליכה.

בעלה כתב על כך לרבי, וקיבל מענה חריף ביותר, וזה תוכנו:

"היות שלא קיים הבטחתו שהבטיח לצדקה, ואולי זוגתו היא המונעת אותו מזה, וממונו של אדם הוא המעמידו על רגליו – לכן נשברו רגליה. ולכן יתקן זה ויתן את הסכום תיכף לצדקה, ויוריד כל ההוצאות שהיו לו עבור הרופאים, והשאר ייתן לצדקה"....

### הפתח דבר להוצאה השביעית

מאז מינה הרבי הרי"צ את הרבי מלך המשיח לאחראי על הוצאת הספרים קה"ת, ייחס הרבי חשיבות מיוחדת לכתיבת הפתח-דבר לספרי קה"ת.

בשנים הראשונות כתב הרבי את הפתח-דבר בעצמו, בגוף כתב-יד-קודש; וגם בשנים מאוחרות יותר, כאשר לא היה זמנו של הרבי פנוי כל כך, הקפיד הרבי להגיה את הפתח-דבר בכל ספר היוצא מטעם קה"ת. לאחר ההגהה, היה הרבי כותב את התאריך בסוף הפתח-דבר, ובכך היה מעניק את אישורו להדפסת הספר.

גם בספרי לקוטי-שיחות היוצאים לאור על-ידי הוועד להפצת שיחות, שהוגהו מתחילתם ועד סופם על-ידי הרבי - הקפיד הרבי להגיה את הפתח-דבר, ולחתום את התאריך בשוליו.

חביבות מיוחדת ניכרת הייתה בפתח-דבר של הלקוטי-שיחות, שגם כאשר היו יוצאים לאור במהדורה נוספת, ואפילו במהדורה שישית או שביעית - הקפיד הרבי לחתום את התאריך של ההוצאה החדשה בשולי הפתח-דבר.

זאת הסיבה בשלה מקפידים חברי הוועד להדפיס בכל פעם את ה'פתח-דבר' של כל ההוצאות הקודמות, למרות שאין בהם שום חידוש מיוחד - כיוון שזהו ה'נחתום בטבעת המלך'!





פרק שנים עשרה

# לקוטי שיחות גאולה ומשיח

הדרך הישרה, הקלה והמהירה מכל דרכי התורה,  
שיבור לו 'אדם' זה - היא לימוד התורה בעניני מלך  
המשיח ובעניני הגאולה



## מהות ומעלת הלימוד "דרך ישרה, קלה ומהירה" מכל דרכי התורה

פחות משבועיים לאחר אמירת השיחה, בש"פ תזריע-מצורע, התווה הרבי את הלימוד וקישר אותו למעמד ומצב של בני ישראל בדורנו. הרבי ביאר שכללות בני ישראל נמצאים כעת בדרגתו של רבינו הקדוש, שמצד עצמו היה מושלם בעבודתו, ורק מצד הגלות היה אצלו ענין של יסורים וכו', דרגא של "האדם הזה שהוא במדרגה גדולה. . . שלימות דכולא, שמוכשרין מעשיו ותיקן כל הדברים. . . רק פסולת שבסוף לבושיו עדיין לא נתברר כו" - וכן היא דרגת בני ישראל בדורנו, לאחר שכבר נסתיימו ונשלמו עניני העבודה שהיו צריכים להעשות בזמן הגלות.

אולם, לאור זאת, נשאלת השאלה: מהי ה'דרך ישרה', שיבורו להם בני ישראל (ה'אדם' שגמר עניני העבודה), על מנת להביא את הגאולה, לאחר שכבר נסתיימו מעשינו ועבודתינו כל משך זמן הגלות?

על כך קבע הרבי, שהדרך הישרה, הקלה והמהירה מכל דרכי התורה, שיבור לו 'אדם' זה - היא לימוד התורה בעניני מלך המשיח ובעניני הגאולה.

## לחיות עם ההכרה וההרגשה שהנה זה משיח בא

כמה שבועות לאחר זה, בשיחת ש"פ בלק, הבהיר הרבי כי לבד עצם הסגוליות שבלימוד עניני גאולה ומשיח בזירוז והבאת הגאולה ('דרך ישרה' להבאת הגאולה), הרי עיקרו של הלימוד הוא בכדי שהנהגתו של כל אחד ואחד, במחשבה דיבור ומעשה, תהא מתאימה לזמן המיוחד בו אנו נמצאים ש"עומדים על סף הגאולה, ומורים באצבע שהנה זה משיח בא" – ועל כן יש: "לחיות עם משיח" – לחיות עם הזמן דימות המשיח – מתוך ידיעה והכרה ש"הנה זה בא".

וגם זאת נעשה על ידי הלימוד בעניני משיח וגאולה, שעל ידי שהשכל נעשה חדור וממולא בהבנה והשגה בעניני משיח וגאולה שבתורה, הרי זה חודר ומתפשט גם ברגש הלב ועד למעשה בפועל.

כי דווקא בכח התורה, שהיא למעלה מהעולם, ובכוחה לשנות את טבע האדם, הרי אף שישנו קושי ("עס קומט אן שווער"), לחיות עם משיח, ולהחדיר את ההכרה וההרגשה שעומדים על סף ימות המשיח ממש, הרי בכח זה, אף מי שעדיין נמצא ח"ו מחוץ לענין הגאולה – גם הוא יתעלה למעמד ומצב של גאולה, ויתחיל לחיות בעניני הגאולה.

## פוקח את העיניים

בתחילת חורף ה'תשנ"ב, בש"פ ויצא, הכריז הרבי כי סיימו את כל הבריורים, וגשמיות העולם מוכנה לקבל את אור הגאולה. וממילא הכל מוכן לגאולה: סעודת שור הבר והלויתן, כולל יושביה: הקב"ה, משיח צדקנו, ועם ישראל.

ולכן מודיע הרבי, כי הדבר היחידי שנשאר הוא שיהודי יפקח את עיניו כדבעי, ויראה איך שהכל מוכן לגאולה, וכל שנשאר הוא שיפתחו את ה"לב לדעת, עינים לראות ואזניים לשמוע", ויבינו, יראו וירגישו בפשטות ממש, בגשמיות העולם, את הגאולה האמיתית והשלימה, וללמוד תורתו של משיח באופן של ראי', שכל זה ישנו מן המוכן.

גם פקיחת עיניים לראיית הגאולה זו, אומר הרבי, היא על ידי הלימוד בעניני הגאולה.

## שטחי הלימוד בכלל ובפרט

בשיחת ש"פ תזריע מצורע, פירט הרבי את שטחי הלימוד וקבע שהלימוד צריך להיות בכל חלקי התורה כולה: בתורה שבכתב, ובפרט בדברי הנביאים ה"מלאים בדבר זה". בתורה שבעל פה: בגמרא – ובפרט בסוגיות הגאולה במסכת סנהדרין ובסוף מסכת סוטה – ובמדרשים. גם במיוחד בפנימיות התורה, החל מספר הזהר, ובפרט בתורת החסידות של רבותינו נשיאינו בכלל, ובמאמרים ולקוטי-שיחות של נשיא דורנו בפרט.

במקום אחר (הערה 120 לשיחת ש"פ אחו"ק ה'תנש"א), מדייק הרבי בלשון הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י"ב הלכה א) שכתב ש"כל הספרים מלאים" בעניני הגאולה, ומבהיר ש'מלאים' פירושו – מלא כולו. וממילא, הכוונה כאן היא שגם הענינים שאינם מדברים בגלוי אודות הגאולה ועד שתוכנם הפכי מענין הגאולה, הרי תוכנם האמיתי הוא ענין הגאולה, ועל ידי עיון והעמקה אפשר לגלות זאת – ונמצא שכל הספרים כולם בעניני גאולה ומשיח.

## מנהג ישראל – ללמוד עניני גאולה

מכיון שלימוד עניני גאולה ומשיח הוא בהתאם למצב הדור, ונוגע להבאת הגאולה וכו', מבהיר הרבי (בשיחת ש"פ תז"מ) כי הלימוד כולל את כל הסוגים בבנ"י: אנשים, נשים ואפילו טף. ובהם גופא – הן יושבי אהל והן בעלי עסק.

ועד לביטוי המיוחד (בשיחת ש"פ ויצא שם): "מנהג ישראל הולך ומתפשט ללמוד עניני גאולה".

## אופן הלימוד

נסיבות הלימוד של עניני הגאולה: בואו הקרוב של משיח צדקנו, בעקבות שלימות העבודה בזמן הגלות – מקנה ללימוד אופי מיוחד.

## הלכה למעשה

ראשית, אין הלימוד עתה באופן של "הלכתא למשיחא" – כדבר הרחוק, כי אם כהלכה למעשה בפועל ממש ברגע שלאחרי זה (שיחת ש"פ בלק ה'תנש"א).

## במנוחה ובשמחה

סיום וחיותם מעשינו ועבודתינו מורה על התחלת התקופה של תשלום שכר, ובהתאם לכך צריך להיות הלימוד באופן של מנוחה והתיישבות, שמחה וטוב לבב (ש"פ תצא תנש"א).

## ביחיד וברבים

תוספת התפעלות ושמחה ברגש הלב, המביאה להגדלת ההשתוקקות והציפיה לביאת המשיח, היא על ידי הלימוד ברבים, בעשרה.

ולכן, גם אלו שרוצים ללמוד בעיון ושקו"ט ועד לחדש חידושי תורה, בעניני משיח וגאולה, מתוך מנוחה וישוב הדעת, על ידי הלימוד לעצמו ובחברותא, ישתדלו מזמן לזמן להשתתף גם בלימוד בעשרה, כדי שיהיה אצלם גם המעלה שעל ידי הלימוד בעשרה (שיחת ש"פ תזו"מ).

## קבלת פני משיח צדקנו

לימוד עניני משיח וגאולה הוא גם הדרך והאמצעי לקיים את את השליחות העיקרית והיחידה: קבלת פני משיח צדקנו. וכפי שמבאר הרבי בשיחה של כינוס השלוחים העולמי, ש"פ חיי-שרה, ה'תשנ"ב, שתפקידו של כל שליח הוא להכין את עצמו ואת בני עירו לקבל פני משיח צדקנו, וזאת על ידי שהוא מסביר באופן המתקבל בשכלו והבנתו של כל אחד ואחד, את ענינו של משיח.

גם הסברת ענין זה, אומר הרבי, היא על ידי הלימוד בעניני גאולה ומשיח, ובפרט באופן של חכמה בינה ודעת.

## המעשה הוא העיקר

שנים עברו מאז אותה הוראה נפלאה בדבר לימוד עניני גאולה ומשיח, שהפכה כבר מהרגע הראשון לעיקרית ומרכזית, כשבראש תנופתה עומד כ"ק אדמו"ר מה"מ:

מני אז החלו שיחותיו הק' של כ"ק אדמו"ר מה"מ להיות "מלאים מדבר זה", הן בביאור ענייני הגאולה בתורה, הן בביטויים נפלאים ומיוחדים אודות גודל השעה כאשר הגאולה עומדת בפתח וכעת הוא "זמן השיא" להתגלות המשיח, ומסיים בהוראות לפועל בכל הקשור לעבודה גדולה זו של "קבלת פני משיח צדקנו".

הדבר התבטא גם ובמיוחד במעמד הנשגב והנפלא בו חילק כ"ק אדמו"ר מה"מ בידו הק' לאנשים נשים וטף את הקונטרס הי"ב של "דבר מלכות", שי"ל בהוצאה מיוחדת העוסקת בענייני גאולה ומשיח, והכיל ארבע משיחותיו הק' בענייני גאולה ומשיח.

גופא בתר רישא אזיל: החסידים יזמו פעולות רבות מספור בעניני הלימוד – שיעורים, מעגל לימוד עולמי בכל ישיבות חב"ד ברחבי תבל, עריכת קובץ מראי-מקומות בענייני משיח וגאולה, וכו', שעל כולם נתקבלו תשובות מעודדות ביותר מכ"ק אדמו"ר מה"מ.

ספרות הגאולה בעולם התורה והיהדות התפתחה אט אט וקיבלה מדף משלה. עשרות ספרים ומאות קבצים יצאו לאור המוקדשים כולם לנושא הגאולה. כך עלה הענין על הפרק, והפך – כלשון הרבי – למנהג ישראל ממש.

בתוך כלל ספרות הגאולה, תופסת מקום מרכזי תורתו של הגואל בעצמו, כ"ק אדמו"ר מה"מ. תורתו בענין זה רחבה מני ים וארוכה מארץ מידה. סוגיות, מושגים והלכות סבוכות בענייני הגאולה מוארים בתורת הרבי, ופוקחים את עיני הלומד. חלקים רבים בתורת הגאולה הפכו מ"דברים הסתומים" לדברים בהירים כשולחן ערוך ומוכן לכל.

וזאת לבד החשיבות של הלימוד בתורה זו, שהיא תורתנו של נשיא דורנו שהלימוד בה מקבל דגש מיוחד, כפי שנזכר לעיל

בהוראה: "בפרט במאמרים וליקוטי שיחות של נשיא דורנו".

ואכן, במשך השנים שלאחרי זה, יצאו לאור כמה וכמה ספרים וליקוטים מתוך תורת כ"ק אדמו"ר מה"מ בעניני גאולה ומשיח – באופנים שונים של עריכה וליקוט.

בהתאם לכל הנ"ל, החל "ועד להפצת שיחות" במלאכת איסוף שיחות הקשורות לעניני גאולה ומשיח, מתוך סדרת ה"לקוטי שיחות". באותה תקופה, בקיץ תשנ"א ובחורף תשנ"ב, יצאו לאור ב' חוברות של "לקוטי שיחות בעניני גאולה ומשיח", כאשר בקשר לחוברת הב' מורה הרבי שיכניסו בה גם מהשיחות של הזמן האחרון, תקופת ההדפסה.

אמנם, כדי לתת מענה רחב ומושלם לצורך החשוב בלימוד מסודר של ענינים אלה, הוחלט על מתכונת ההוצאה הנוכחית:

א. הסדרה כוללת את כל השיחות המוגהות בעניני גאולה ומשיח, כפי שנדפסו בסדרת לקוטי שיחות (א-טל) וספר השיחות (תשמ"ז – תשנ"ב). ובכך הופכת למעשה לסדרה המקיפה ביותר בעניני משיח וגאולה.

השיחות שב"לקוטי שיחות" נערכו והוגהו מלכתחילה על-מנת להפיץ בקרב חוגים רחבים. כמו כן השיחות שבספר השיחות אף הן נועדו במקורן לפרסום בעיתונים ("כפר חב"ד" ו"אלגעמיינער זשורנאל") – ובכך מרכזת סדרה זו את כל העניינים המיועדים ברמתם וסגנונם להפצה רבים.

בסדרה זו לא נכללו השיחות הבלתי מוגהות, עניינים ממאמרי דא"ח של כ"ק אדמו"ר מה"מ ואגרות קודש שלו. שנדפסו בספרים בפנים עצמם.

ב. כשם שבסדרת "לקוטי שיחות" עצמה נסדרו השיחות על פי פרשיות השבוע, בהקשרם או בזמן אמירתם - וכך ניתנת אפשרות "לחיות עם הזמן" של פרשת השבוע עם תורתו של נשיא הדור -

כמו כן, סדרה זו בנויה באופן הנ"ל, והשיחות מופיעות בה על פי הקשרם לפרשת השבוע. כך יוכלו ללומדן תמידין כסדרן, בבחינת

"גאולה'דיקע פרשה".

ג. יחד עם זאת, על מנת להשביע את רצון הלומדים בעיון, המעוניינים לקבל תמונה מקפת וכוללת על שיטתו של כ"ק אדמו"ר מה"מ בתחום מסויים – ישנו בנפרד מפתח השיחות לפי נושאים, בו סודרו כל השיחות בהתאם לנושאייהם המרכזיים, ומקורן בפנים הספר. המפתח נדפס בסוף כרך א', ע"ס בראשית.

ד. על מנת לשמור על סדר הרצאת הדברים וקישור העניינים, המוסיף רבות להבנת העניין כולו – הובאו השיחות בשלימותן, אף שפעמים אין השיחה כולה עוסקת מפורשות בענייני הגאולה.

במקרים בודדים בלבד – בעיקר בשיחות שנלקטו מספרי השיחות – שחלק השיחה בענייני משיח אינו קשור באופן ישיר וגלוי לשאר חלקי השיחה – הוכנסו רק החלקים העוסקים באופן ישיר בענייני גאולה ומשיח.

## אופן עריכת הספר

1. על מנת להקל על הלומד, מופיעות כל השיחות במתכונת אחידה, בלה"ק. השיחות שהו"ל במקורן באידית, תורגמו בסדרה זו ללה"ק. מלבד זאת, לא עברו השיחות כל עיבוד לשוני, והן מופיעות כבמקורן ב"לקוטי שיחות".

2. תחת שם הסדרה אליה שייכת השיחה, מופיעה כותרת המתארת את תוכן העניין בתורת הגאולה עליו סובבת השיחה.

3. מתוך השיחות העוסקות בענייני בית המקדש, – נכנסו, בדרך כלל, רק אלה הנוגעות לבית המקדש השלישי; שאר השיחות העוסקות בענייני ביהמ"ק בכלל – נלקטו בספר "חידושים וביאורים בהלכות בית הבחירה להרמב"ם".

4. מקורות השיחות מובא בראש כל שיחה, וכן באם היא תרגום.

5. באשר חלק נרחב מן השיחות שבספרי השיחות, מתקשרות בדרך כלל למועד בו הם נאמרו (היום בשבוע, התאריך בחודש,

השנה, ואירועים שונים שקרו באותו זמן) – ציינו בהערה בתחילת השיחה את תאריך אמירתה, על מנת להקל על הלומד.

## קונטרס בעניני גאולה ומשיח

בג' שבט תשנ"ב מסר כ"ק אדמו"ר מה"מ את הקונטרס השני בעניני גאולה ומשיח (למרות שהשיחות ניתנו לכ"ק אדמו"ר מה"מ כבר בקיץ תנש"א).

כמה שעות לאחר מסירת הקונטרס דיבר כ"ק אדמו"ר מה"מ (בשיחת ג' שבט תשנ"ב) אודות השלמת המניעה בעניין הדיבור של נשיא הדור ע"י הוספה בלימוד בדיבור בתורתו של נשיא הדור, הן לעצמו והן לזולת.

מכך עולה חשיבות נוספת לסדרה שלפנינו, הנותנת את האפשרות להוסיף בלימוד תורתו של נשיא דורנו בדיבור, דבר המדגיש את גודל התשוקה והגעגועים לשמוע תורה חדשה מפיו תומ"י ממ"ש.

ויה"ר, אשר ה"קול גדול" של לימוד תורת הגאולה ב"לקוטי שיחות" של נשיא דורנו – יהי גם קול תפילה וצעקה הפורצת ממעמקי לב: "עד מתי, עד מתי, עד מתי?!", ובלשון הפסוק: "מתי תבוא אלי", רצוננו לראות את מלכנו תומ"י ממש ולשמוע את תורתו "מפיהן ולא מפי כתבן".

ובודאי יפעלו פעולתו, וכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א יעמוד ויגאלנו ויולכנו קוממיות לארצנו הקדושה, ונלמוד תורה מפיו של משיח צדקנו, "תורה חדשה מאתי תצא", ומלך ביפיו תחזינה עיניך, בהתגלות מלכותו לעין כל, תיכף ומיד ממש והיתה לה' המלוכה, אמן כן יהי רצון.





פרק שלוש עשרה

# אגרות קודש

מתי הורה הרבי להתחיל להדפיס את הכרך הראשון בסדרת ה"אגרות קודש" ומה היו הוראותיו של הרבי מלך המשיח לעוסקים בעבודת העריכה? מה הקשר בין ה'דין נצח' במשפט הספרים להדפסת האגרות קודש? הוראות הרבי וההנחיות הקפדניות בעריכת הסדרה



"אגרות קודש" אינה רק סדרת ספרים שמאגדת בתוכה מעל עשר אלף מכתבים מאת הרבי מלך המשיח. בימים אלה של העלם והסתור, כאשר איננו יכולים לקבל מכתבים ישירים מהרבי – הפכה הסדרה לערוץ של קשר נפשי טמיר ומיוחד בין הרבי לחסידים, הרבה מעבר לאוצר בלום של הוראות ומכתבים.

בפרק זה נתמקד בעריכה וההוצאה לאור של כרכי "אגרות קודש", המאגדים אלפי אגרות שנכתבו על-ידי הרבי מלך המשיח, עד שנת תשל"ה. דרך כתבי-יד קודש, שחלקם נחשפים כאן לראשונה, נפתח בפנינו צוהר מרתק של הוראות הרבי בנוגע לעבודת העריכה של הסדרה, ובפרטיות יותר על ההנחיות הקפדניות ודאגתו האישית של הרבי להשמיט מכתבים או חלקי מכתבים שעלולים לפגוע בפרטיותם של הנמענים שפנו לרבי לבקש את ברכתו, עצתו והדרכתו.

## אגרותיו של הרבי – בהוספות ללקוטי שיחות

הורתה ולידתה של סדרת ה"אגרות קודש" הכללית, של כל רבותינו נשיאינו, הייתה באתערותא דלעילא, בהוראה שקיבל הרב שלום דובער לוין, הספרן בספריית ליובאוויטש, בפתק שכתב לו הרבי בשלהי טבת תש"מ, ובו הוראות לאסוף את אגרות אדמו"ר הזקן ולהוציאם לדפוס. במשך השנים הבאות זכה הרב לוין לעשרות הוראות ומענות קודש בנוגע לעריכת סדרת האגרות של רבותינו

נשיאינו, עד שבחודש טבת תשמ"ז הושלמה הסדרה, כולל כמה כרכי מילואים.

לאחר שסיים את הדפסת הסדרה, לא עלה בדעתו של הרב לוין להציע להדפיס גם את אגרותיו של הרבי בסדרת "אגרות הקודש", מכיוון שמאז שנת תשכ"ב – כאשר נדפס חלק ב' של לקוטי שיחות – נדפסו אגרות תוכניות של הרבי ב"הוספות" לכרכי הלקוטי שיחות.

את המכתבים שנדפסו בהוספות ללקוטי שיחות, קיבלו חברי הוועד להפצת שיחות מחסידים שהיה ברשותם אוסף מכתבי-קודש, או מהנמענים עצמם שהעבירו לפירסום את המכתבים שקיבלו מהרבי. היו אף פעמים בודדות שהרבי עצמו העביר העתק ממכתביו, בכדי לפרסמם בלקוטי שיחות השבועי.

לפני הדפסת כל כרך של לקוטי שיחות, כאשר הכניסו את הספר המוכן לאישורו הסופי אצל הרבי – עבר הרבי גם על המכתבים שבהוספות, ופעמים נדירות אף הוסיף ותיקן במכתבים אלו.

כאשר יצאו לאור כרכים י"ב-י"ג של לקוטי שיחות, שהיו ספרים דלי-עמודים לפי ערך, הביע הרבי את פליאתו על כך, ולאחר שחברי הוועד אמרו שאין להם מספיק מכתבים עבור ה"הוספות", הורה הרבי לחברי המזכירות להעביר להם כמה מאגרותיו, על מנת להדפיסם בסדרת הלקוטי-שיחות.

על החביבות המיוחדת שייחס הרבי להדפסת מכתביו בהוספות ללקוטי שיחות, ניתן ללמוד מהגותיו של הרבי על הפתח-דבר

חלק חשוב של ההוספות הם מכתבים לאנשים פרטים שהואילו בטובם למסור העתק המכתבים ע"מ לזכות את הרבים, ונתן נתיים שבהם הוציא את המכתבים מכ"ק אדמו"ר ובזה הננו פורנים בבקשה לכל מי שיש תח"י מכתבים מכ"ק אדמו"ר שליט"א שיש בהם משום תועלת לרבים (בעניני נגלה, חסידות, יר"ש, הפצת המעיינות וכו'), לשלחם (ע"מ להחזירם) ל"וועד להפצת שיחות", ע"מ

להדפיסם בספרי לקו"ש, ויהי' בזה ממזכי הרבים.

הרבי מוסיף בכתב ידו הק' בקשה לכל מי שיש תחת ידו מכתבים לשלוח על מנת לפרסמם.

לכרך ט"ו, בו פנו חברי הוועד בבקשה מיוחדת לציבור, בזה הלשון:  
 "חלק חשוב של ההוספות הם מכתבים לאנשים פרטיים שהואילו  
 בטובם למסור העתק המכתבים על מנת לזכות את הרבים, ובזה הננו  
 פונים בקשה נמרצה לכל מי שיש תחת ידו מכתבים מכ"ק אדמו"ר  
 שליט"א שיש בהם משום תועלת הרבים (בעניני נגלה, חסידות,  
 יראת-שמים, הפצת המעיינות וכו'), לשלחם (על מנת להחזירם)  
 ל"וועד להפצת שיחות", על מנת להדפיסם בספרי לקוטי שיחות,  
 ויהיו בזה ממזכי הרבים".

על כך הוסיף הרבי בכתב-יד-קודשו אחרי המילים "לזכות את  
 הרבים": ות"ח [ותשואות חן] נתונה בזה לכאו"א [לכל אחד ואחד]  
 מהם וזכות הרבים תלוי' בהם. ועל המילים "פונים בבקשה נמרצה",  
 תיקן הרבי והוסיף "כפולה ומכופלת".

בשנת תשמ"ג, כאשר הכינו לדפוס את כרך כ"ב של לקוטי-  
 שיחות, כתבו חברי הוועד לרבי:

"הננו באמצע שלבי הכנת כרך הבא ללקו"ש – חכ"ב על ספר  
 ויקרא. לעת עתה אין מספיק עמודים לכרך שלם, ובפרט – בערך  
 לכרכים הקודמים

. . המכתבים הנדפסים בלקו"ש אנו מקבלים מאנשים פרטיים  
 כו', ובדרך הלזו כבר קשה מאד לקבץ מספר נכון של מכתבים. כי  
 כפי הנראה רובם ככולם של מכתבי אדמו"ר שליט"א התוכניים  
 שעדיין לא נדפסו, נכתבו לאנשים שלא מאנ"ש כו', ואין אנו יודעים  
 מי ואיפה הם.

"לפי זכרוננו, שלפני כמה וכמה שנים (כשיצאו לאור כרכי  
 לקו"ש חי"ב-חי"ג שהיו ספרים קטנים לפי ערך) היתה הוראה שיותן  
 המכתבים שבמזכירות שאפשר להדפיסם. והלא עתה כבר נתהווה  
 מצב שקשה להו"ל כרך של לקו"ש בלי זה".

ועל כך ענה הרבי בכתי"ק: ילקטו מהמזכ' אלו (שבמזכירות)  
 המתאימים ויתנו להו' [להוציא לאור].

## הרבי מורה להוציא את סדרת "אגרות קודש"

לקראת הדפסת כרך כ"ה בלקוטי-שיחות, שוב נוצר מחסור במכתבים עבור ה"הוספות". בהתאם להוראת הרבי האמורה, לפנות למזכירות – פנה הרב שניאור זלמן חנין, מנהל הוועד להפצת שיחות, אל מזכירו האישי של הרבי והאחראי על ארכיון האגרות של הרבי, הרב שלום מענדל סימפסון, וביקש ממנו שיעביר לחברי הוועד מכתבים תוכניים של הרבי.

לאחר שהרב סימפסון העביר את בקשתו של הרב חנין אל הרבי, ושאל מה עליו לעשות, אמר לו הרבי לבדוק אם יש בארכיון מכתבים עם תוכן מתאים לדפוס, ולהראות לו את המכתבים. הרב סימפסון בחר חבילת מכתבים משנת תשי"ח, והכניס לחדרו הקדוש של הרבי.

באתערותא דלעילא, הורה הרבי להעביר את חבילת המכתבים לידי הרב לוין, על מנת להוציא את מכתביו בסדרת "אגרות קודש" של רבותינו נשיאינו. וכך, ביום שלישי ט"ז אדר תשמ"ז, קיבל הרב לוין לידיו את חבילת המכתבים כשאליהם מצורפת פתקה בכת"ק של הרבי:

להררשד"ב שי' לוין

כדאי לברר ובהקדם האפשרי

(1) מה כדאי להו"ל מהמצו"ב [להוציא לאור מהמצורף בזה]

(2) להגי' עוד והעיקר להוסיף מ"מ [מראי מקומות] וכו'

(3) להו"ל בפו"מ [להוציא לאור בפועל ממש].

מכיוון שכאמור, עד אז יצאו אגרותיו של הרבי במסגרת ההוספות ללקוטי שיחות, ובאחריות חברי הוועד להפצת שיחות, לא הבין הרב לוין מה הקשר שלו לעניין, ופנה לחברי הוועד לברר מה ידוע להם על חבילת המכתבים. לאחר ששמע מהם את מהלך

העניינים, ובהתאם להוראת הרבי "להוציא לאור בפועל ממש" – פנה הרב לוין אל הרבי ושאל באיזה משני האופנים להוציא לאור: בסדרת כרכים מיוחדת של "אגרות קודש", או בתור הוספות לסדרת ה"לקוטי שיחות" – כפי שהיה עד כה.

הרבי מחק את האפשרות השנייה, הדגיש את האפשרות הראשונה (להוציא כחלק מסדרת הספרים "אגרות קודש"), והוסיף: יברר אצל הררש"מ שי' סימפסון שהוא המציא חבילה זו ואצלו עוד כו"כ [כמה וכמה].

כאשר נודע לחברי הוועד להפצת שיחות על הוראתו של הרבי לרב לוין, להוציא לאור את מכתביו במסגרת סדרת "אגרות קודש" – העבירו לידי הרב לוין את כל ארכיון המכתבים שברשותם.

הוראתו של הרבי להדפיס את מכתביו בסדרת ה"אגרות קודש" של רבותינו נשיאנו שלפניו, התקבלה בהתרגשות רבה בקרב החסידים. המשפיע הרב נחמן שפירא, חבר הוועד להפצת שיחות, מספר כי זקני החסידים העלו אז סברה, שהוראתו של הרבי מגיעה על רקע הניצחון במשפט הספרים, שעיקרו היה ערעור על נשיא דור השביעי!

סימוכין לדברים מצאו זקני החסידים בעובדה שסמוך להתחלת המשפט, בכסלו תשמ"ו, הורה הרבי, כמה וכמה פעמים, להדפיס את כל מאמרי רבותינו נשיאינו שטרם הודפסו, וכן הורה להדפיס אלבומים מפעילות השלוחים במבצע חנוכה. הרבי הסביר אז, שהדפסות אלו נועדו לדחות את טענותיו של הצד שכנגד, שליובאוויטש אינה פעילה ר"ל.

ובחודש אדר תשמ"ז, כאשר הצד שכנגד הכין ערעור על פסק הדין – הורה הרבי בפתאומיות להוציא את אגרותיו בתוך סדרת ה"אגרות קודש" של רבותינו נשיאינו!

כדי להבין עד כמה מיוחדת הייתה אותה הוראה באתערותא דלעילא, חשוב לציין שרוב שיחותיו ומאמריו של הרבי שנדפסו עד אז – הן המוגהים והן הבלתי-מוגהים – קיבלו את אישורו של

הרבי רק לאחר בקשות והשתדלויות רבות של החסידים. ואילו כאן, לראשונה, מורה הרבי בעצמו להדפיס את כל אגרותיו במסגרת "אגרות קודש". היה ברור שזה קשור עם דברי הרבי אודות "תקופה חדשה" – הכנה לבנין בית המקדש השלישי, הכוללת גם שלב חדש בהפצת המעיינות – כולל ובמיוחד של הרבי מלך המשיח בעצמו, בבחינת המלך מבזבז את כל אוצרותיו לניצחון מלחמת בית דוד.

### המכתבים מהשנים הראשונות – בחדרו של הרבי

באותם ימים נקרא הרב סימפסון אל הקודש פנימה, והרבי הורה לו להדפיס את כל המכתבים, כולל המכתבים מהתקופה שלפני קבלת הנשיאות. כמו כן מסר לו הרבי כללים איזה מכתבים להדפיס. בין השאר אמר לו הרבי שלא להדפיס מכתבים שיש בהם פגיעה בחוגים אחרים או עסקנים. הרבי גם הורה לו שלפני שיעביר את המכתבים להדפסה – יכניס את המכתבים אל הקודש פנימה, לאישורו של הרבי.

בהמשך, פנה הרב לוין אל הרב שלום מענדל סימפסון, וביקשו לחפש בארכיון את אגרותיו של הרבי מהשנים הראשונות, כדי שיוכל לסדר את אגרותיו של הרבי בדומה לסדרת ה'אגרות קודש' מאת רבותינו נשיאינו – שסודרו לפי סדר כרונולוגי.

בארכיונו של הרב סימפסון היו מכתבים רק משנת תשי"א ואילך. אבל לפי זכרונו היו מכתבים אלו בחדרו של הרבי. משום כך כתב לרבי כדלהלן:

בא אלי הרב שד"ב לוין והראה לי מענה כ"ק אד"ש בנוגע למכתבים.

ישנם איזה שאלות באופן העברת המכתבים אליו:

א) נמצאים אצלי המכתבים רק משנת תשי"א ואילך – אבל מקודם לכן אינם נמצאים אצלי וכמדומני (בשעה שעבדתי בשנת תש"י בקשר להפיילס [מסמכים]) עבדתי בחדר כ"ק אד"ש, ולפי זה – כמדומני שנמצאים המכתבים משנת תש"י ולפני זה – בחדר כ"ק

אד"ש. ובאם אפשר להשיגם שם?

(ב) להיות שמענת כ"ק אד"ש בתחילה היתה "להראני" המכתבים, על כן שאלתי אם להעביר המכתבים בתוכן ישר להרב שד"ב לוין שי' או בתחלה להראותם לכ"ק אד"ש.

(ג) אם להוציא רק מכתבים בתוכן (כאלו שנמסרו כבר לכ"ק אד"ש) – או גם מכתבים פרטיים ואחר כך עליו להחליט איזה מהם להדפיס וכו'

בנוגע לשאלה אם להעביר את תוכן המכתבים ישירות לידי הרב לוין או להראותם לרבי קודם לכן, הקיף הרבי בעיגול את המילים: "בתחלה להראותם לכ"ק אד"ש". וכך גם בדבר בקשת הרב לוין למסור לידיו גם מכתבים פרטיים שכתבו אנשים לרבי. השיב הרבי: כנ"ל ב. היינו, להוציא גם מכתבים פרטיים מהארכיון, אך להעבירם תחילה אל הרבי, שהוא יחליט מה מתאים להדפסה.

כפי השערותו של הרב סימפסון, המכתבים שלפני תש"י אכן היו בחדרו של הרבי. הרבי עבר על המכתבים, והעביר את הראוי להדפסה לעריכתו של הרב לוין.

### הרבי רומז: הספר צריך להיות מוכן לי"א ניסן

לאחר שקיבל לידיו את המכתבים, שאל הרב לוין את הרבי האם לערוך אותם בסדר כרונולוגי, כמו כל הסדרה, או לחלקם לפי עניינים. תשובתו של הרבי הייתה: קדימה לאופן – שתוקדם יותר ההו"ל [ההוצאה לאור]. מכיוון שקל יותר לערוך את הסדרה בסדר כרונולוגי, כתב הרב לוין שכך עדיף, והרבי ענה: וה"ז [והרי זה] שייך להכנות לפסח – חפזון וכו'.

מתשובותיו של הרבי הבין הרב לוין שהרבי מעוניין שהספר יהיה מוכן לקראת יום הולדתו בי"א ניסן. הוא השקיע את כל מרצו בהכנת הספר יחד עם צוות עוזרים, וכעבור תשעה ימים בלבד, ביום חמישי כ"ה אדר, הצליח להפיק עלי הגהה ראשונים מתוך הספר, בו קיבץ את המכתבים עד שנת תש"ד.

הרב לוין העביר את עלי ההגהה לרבי, תוך שהוא מציין שהכין ספר קטן כדי שיוכל להספיק להדפיסו בהקדם. עוד כתב הרב לוין באותו הפתק, שבאם יצרף לספר גם אגרות משנת תש"ה, לא יספיקו להדפיסו ולכרכו לפני י"א ניסן. והרבי השיב: א"כ [אם כן] לא כדאי.

באותו פתק הוסיף הרב לוין ושאל אם ימסרו לו אגרות נוספות מתקופה זו, והרבי השיב: יברר במז' [במזכירות]. כבר למחרת קיבל מהמזכירות חבילת אגרות נוספות – שנכתבו לאורך השנים תרפ"ט-תש"ד.

במבוא לספר, סקר הרב לוין את התכתבויות הרבי בתקופה ההיא, ובין השאר כתב: בשעה שאביו היה מרבה לכתוב לו ביאורים בקבלה, היה כ"ק אדמו"ר שליט"א משיב לו בין בענייני קבלה ובין בתורת הנגלה". הרבי מחק את זה ותיקן: ואביו היה מרבה לכתוב לו ביאורים בקבלה.

מכיוון שבכרכי הלקוטי-שיחות נדפסו גם מפתחות לפסוקים ומאמרי חז"ל, חשב הרב לוין שאולי כדאי שגם בכרכי האגרות של הרבי יהיה מפתח כזה. אלא שעריכת מפתח כזה דורשת זמן רב, והספר לא יהיה מוכן לי"א ניסן. מכיוון שכך, שאל את הרבי האם להסתפק רק במפתח עניינים, כדי שיוכלו להדפיס את הספר לפני י"א ניסן. במענה, הדגיש הרבי את המילים "לערוך רק מפתח עניינים וכו'".

בשילוב של עבודה מאומצת וזריזות, הצליח הרב לוין למלא את רצונו הק' של הרבי, ולרגל יום הולדתו של הרבי י"א ניסן תשמ"ז, ראה אור עולם הכרך הראשון בסדרת "אגרות קודש מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א".

## להדפיס גם מכתבים בעלי אופי פרטי

במהלך החודשים הבאים הוסיף הרבי לזרז את הרב לוין להוציא את הכרכים הבאים. לאחר חג הפסח שאל הרבי האם הכרך השני יכול להיות מוכן עד ל"ג בעומר. מכיוון שהרב לוין היה טרוד באותם ימים עם הערעור על משפט הספרים – כתב לרבי כי כדי להוציא את



הכרך השני עד ל"ג בעומר יהיה צורך לצמצם את הכרך הזה לאגרות מהשנים תש"ה-תש"ז. וכמו כן, מפאת קוצר הזמן, יאלץ להסתפק בעזרתו לענייני המשפט רק בהמוכרח.

הרבי סימן את המילים "רק בהמוכרח", והוסיף: אינו מספיק, כמובן. וידחה (אגרות קודש) וכל עכבה לטובה (ויהי' כרך גדול).

בכרך השלישי נדפסו האגרות שנדפסו במשך השנים תש"ט-תש"י. אחרי הסתלקות הרבי הריי"צ, היו כמה מכתבים שנחתמו על ידי הרבי יחד עם חדב"נ הרש"ג ע"ה. במענה לשאלת הרב לוין אם לכלול את האגרות הללו בכרך הבא, השיב הרבי: בהוספה לכרכי אגה"ק דכ"ק מו"ח אדמו"ר.

לאחר שסיים את עריכת האגרות עד תש"י, שרובם התקבלו ישירות מהרבי, מחדרו הקדוש או מביתו, וכן מעט מכתבים שנמצאו באוספים פרטיים – פנה הרב לוין אל הרב שלום מענדל סימפסון, וביקשו להתחיל להעביר לו את המכתבים משנת תש"י ואילך.

מכיוון שבארכיון היו מונחים אגרותיו של הרבי לצד מכתבי השאלות ששוגרו אל הרבי – ביקש הרב סימפסון מהרבי להדריך אותו כיצד לנהוג במכתבים בעלי אופי אישי או לחילופין בענייני מחלוקת:

בנוגע לכמה מכתבים משנת תש"י ולהלן, ישנם כמה מהם שקשורים בעניינים פרטים ביותר, או בענייני מחלוקת במוסדות או באנשים פרטים וכו' ויש במכתבים הנ"ל גם ענייני הוראה וכו' נוסף על הענין הפרטי ומתוצאה מענייני פרטי. מוסג"ב [מוסיף גם בזה] חבילה קטנה ממכתבים מסוג זה.

והשאלה אם להכניס מכתבים אלו בכדי להדפיס, באפשר להסיר השמות או לא להכניסם כלל.

בראש העמוד כתב הרבי: נת' ות"ח

ועל השאלה אם להכניס מכתבים "באפשר להסיר השמות", משך הרבי קו על המילה 'באפשר' והוסיף בכתב-יד: ולהשמיט הענין שאינו מתאים.

## הרבי מזרז את הרב סימפסון בעבודתו

אחרי מיון קפדני, דלה הרב סימפסון את האגרות שאפשר להדפיסם, ולאחר-מכן צילם את המכתבים ומחק מהצילומים את הקטעים שאינם לפרסום, כמו קטעים בעלי אופי אישי או קטעים הקשורים לענייני מחלוקת. לעיתים מחק גם את שם מקבל המכתב.

הרב לוין, שקיבל את המכתבים המצונזרים – התקשה מאוד בעבודת העריכה, ומכיוון שביקש שהעריכה תהיה מושלמת, ולכל מכתב יהיה הסבר על איזה שאלה נסוב מענה הרבי, כתב על כך לרבי בראש חודש מנחם-אב:

כבר עברו כמה שבועות מאז סיימתי עריכת ח"ג של אגרות קודש אדמו"ר שליט"א. במשך זמן זה התעסקתי בעריכת ספרי התולדות ועוד.

הכרך הרביעי יכלול, לפי התוכנית, את אגרות שנת תשי"א. אצלי מצוי חלק קטן מאגרות שנה זו. חלק הארי של אגרות שנה זו נמצא בארכיון. שאלתי אודותם ואמרו לי שכבר צילמו אותם מהארכיון, אך עדיין לא עברו עליהם כדי להשמיט השמות והקטעים הפרטיים, וזה יקח עוד משך זמן.

יש אם כן שתי אפשרויות: א) שאקבל את הצילומים כמו שהם ואתחיל לעבוד עליהם (כולל השמטת הקטעים הנ"ל). ב) שאמשיך לעבוד על ספרי התולדות וכיו"ב, עד שתוגמר עבודת מיון צילומי המכתבים.

בעקבות מכתבו של הרב לוין, הורה הרבי לרב שלום מענדל סימפסון להזדרז במיון המכתבים, ואף הורה לו לקחת אברך שיסייע לו בעבודת המיון. ואכן, כעבור כמה ימים העביר הרבי אל הרב לוין חבילת מכתבים נוספת, וכתב:

מצו"ב [מצורף בזאת] עוד.

ועל הקטע האחרון במכתבו של הרב לוין, השיב:

יתעסק ב(שתי אפשרויות).

## הרב סימפסון מבקש הנחיות. הרבי: בהתאם לשו"ע

כעבור שבועיים, שוב כתב הרב לוין מכתב ובו נימק את כל הקשיים בעבודת העריכה על חומר שמועבר אליו אחרי שהוא כבר מצונזר. "הריני רואה חובה לעצמי להודיע, שלעניות-דעתי, הסדר החדש שנקבע להכנת המכתבים לעריכת האגרות קודש, בהכרח ישפיע על טיב אפשרות העריכה, למרות המאמצים שלי".

והרבי השיב: בכהנ"ל יתדבר עם הררש"מ שי' סימפסון.

בי"ז מנחם-אב, הכניס הרב סימפסון את חבילת המכתבים האחרונה משנת תשי"א להגהת הרבי, ועל זה השיב הרבי:

נת' ות"ח,

יש הערות מהרשד"ב שי' לוין ובקשתיו – שיתדברו ביניהם

בהתאם למענה הרבי לשניהם, נועדו הרב סימפסון והרב לוין לשיחה בקשר לארכיון המכתבים. הרב לוין טען שלא יוכל לערוך את האגרות באופן שערך הכרכים הקודמים, מבלי שתיתן לו גישה חופשית לבדוק בארכיון עצמו, ואילו הרב סימפסון טען שמדובר בחומר מסווג מאוד, עם אופי פרטי, וללא אישור מפורש מהרבי – אינו יכול למסור את המכתבים המקוריים, ובוודאי שלא את מכתבי השאלות שאנשים שיגרו אל הרבי.

לאחר שהשיחה ביניהם הסתיימה ללא הסכמות, כתב הרב סימפסון לרבי את תוכן השיחה, וביקש שהרבי יורה לו כיצד להעביר את המכתבים לעריכה:

אין ברצוני ח"ו להטריח כ"ק אדמו"ר שליט"א בכל פעם ופעם בשאלות בנוגע להאגרות כו'

אבל להיות שמקבל אני בקשות מרשד"ב שי' לוין – ובהוספה המכ' המוסג"ב – וכמובן שאני בעצמי כבר אמרתי שאין ברשותי ליתן לו מכתבים מהכותבים וכו'

ע"כ שאלתי לקבל הוראות כ"ק אד"ש בכלל בנתינת מכתבים

מהכותבים כאלה שמבקש [הרב לוין] – ובפרט בענין מכתבים המצורף בזה שבוודאי יבקש עוד להבא – איך להתנהג בזה.

הרבי סימן את שמו של הרב לוין וכתב:

ככתבי מאז (ומובן מעצמו)

1. כדאי לסייעו וכו' וכו'

2. ובמילא אם מותר ע"פ שו"ע [על פי שולחן ערוך] למלאות בקשתו.

הרב סימפסון הבין מתשובת הרבי, שעליו לעשות ככל יכולתו כדי לסייע לרב לוין בעבודתו, אולם רק במסגרת הדברים המותרים על פי שולחן ערוך. מכיוון שנפסק להלכה כחרם דרבנו גרשום שלא לקרוא מכתבי חבירו שלא מדעתו – הודיע הרב סימפסון לרב לוין כי עם כל הרצון הטוב לסייע לו בעבודת העריכה, הוא לא יוכל להעביר לו את מכתבים אישיים שאנשים שלחו לרבי.

הרב סימפסון עדכן על כך את הרבי, וכתב:

על-פי הוראת כ"ק אד"ש דברתי עם ר' שלום דובער שי' לוין – והסברתי לו שאי אפשר לי ליתן לו כל המכתבים ביחד עם המענות (ההעתיקות) – ובפרט משנת תשי"א והלאה – ולהיות שעלי האחריות של הפייל [הארכיון], ומשנת תשי"א ישנם כמה וכמה ענינים פרטים שכתבו לכ"ק אד"ש ואין לי רשות ליתן הנ"ל.

הרבי הגיב: א"כ [אם כן] מה השאלה!?

במקביל, הרב לוין כתב לרבי על שיחתו עם הרב סימפסון, וכי הסביר לו כי לא יוכל לערוך את האגרות, באותו אופן שערך את הכרכים הקודמים, באם לא תינתן לו גישה חפשית לארכיון.

תשובתו של הרבי הייתה: אינו מובן כלל איך מותר ליתן (גישה חפשית) כשכותב המכתב (או כיו"ב) אסר זה!?

ועל מה שכתב הרב לוין "באופן שערכתי הכרכים הקודמים" השיב הרבי: א"כ יהי' באופן אחר.

באם יתמעטו ההערות אי אפשר להו"ל המכ"י? [להוציא לאור המכתבים].

הרב לוין הדפיס את הכרך הרביעי בסדרה עם צילומי המכתבים המצונזרים שקיבל מהרב סימפסון. אולם לקראת הכנת הכרך החמישי, כתב שוב לרבי:

סוף כל סוף סיימתי עריכת הכרך הרביעי. ובקשר לכרך החמישי אני שואל שוב: אולי אפשר, שאלו המכתבים שנמסרים לי להדפיס אקבלם במילואם, כדי שאוכל לקבוע בעת העריכה איזה קטעים ואיזה שמות להשמיט... בכל אופן מחובתי להודיע, שהעבודה הזאת נעשית על ידי לאחרונה באופן כפיה, שאני כופה את עצמי לעבודה זו, וזה גורם לטמטום הלב.

ואבקש ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א שאוכל לעמוד בכל הנ"ל ובהצלחה.

והרבי מה"מ השיב על הבשורה שבשורה הראשונה:

וגודל ת"ח ודבר בעתו וכו' וא"צ [ואין צריך] לחכות על הגהתי כו' (שאינן הזמ"ג [הזמן גרמא] כלל) כי הזמ"ג להוסיף בחזקתו שיו"ל [שיוציא לאור] דבר מתוקן וכו'.

ועל המשך המכתב, בו מבקש לקבל לידי את המכתבים ללא צנזור, השיב הרבי: כבר ענית.

•

בצורה זאת נקבע אופי וסגנון העריכה בשאר הכרכים שיצאו לאור: המזכיר הרב שלום מענדל סימפסון ליקט שורת מכתבים מתוך הארכיון של הרבי, צילם את כולם, ולאחר שהשמיט מהצילומים את מה שאינו ראוי לפירסום – מסרם בחבילות להגהת ואישור הרבי.

הרבי העביר הלאה את חבילת המכתבים אל הרב לוין, וכאשר הספר היה מוכן לדפוס, היה מאשרו בנתינת תאריך ל"פתח דבר", ובד בבד מזרז את ההוצאה לאור.

במהלך השנים השתתף בעריכת האגרות קודש גם הרה"ח ר' שלום יעקב חזן, ובחורף תשנ"ד, לקראת הכנתו לדפוס של כרך כ"ב, העביר הרב לוין את האחריות על עריכת הסדרה לידי הרב חזן, ששידרג את העריכה, בהוספת מראי מקומות וציונים ומפתחות מפורטים יותר.

ראוי לסיים בדברים שכתב הרב לוין במבוא לאגרות קודש חלק י"ב, על הייחודיות של סדרת אגרות הקודש של הרבי, והעיתוי בו ניתנו על ידי הרבי לפירסום. באותן שנים הפסיק הרבי לקבל אנשים ליחידויות ומיעט במענות מפורטים. על רקע זה, אפשר לומר שבפרסום סדרת אגרות הקודש מאפשר הרבי לחסידים לקבל את דעתו בכל פרט בחייהם.

חשוב לציין כי מבוא זה נכתב בהתאם להוראת הרבי, והרבי אף אישר אותו בטרם הדפסתו. כך שלדברים שנכתבו שם יש משמעות רבה, עם חותם המלך.

וכך נכתב במבוא:

מאז שאדמו"ר הזקן נ"ע קיבל על עצמו את נשיאות עדת חסידי חב"ד החל, כידוע, מושג ה"יחידות". החסיד היה נכנס אל הרבי ומקבל את הוראותיו והדרכותיו איך ומה לעשות בכל פרטי חייו. במשך השנים הלך וגדל מספר החסידים, כך שקבלת כל חסיד ליחידות פרטית הפכה לבלתי אפשרית. אז נקבעו "תקנות ליאזנא" שהגבילו את הנסיעה לאדמו"ר הזקן וכו'. כעבור שנים אחדות נכתב ונדפס ספר התניא, שבהקדמתו כתב כ"ק אדמו"ר הזקן שספר זה כולל: תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנ"ש דמדינתנו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם בעבודת ה', להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות וגם השכחה מצויה, על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות, להיות לכל אחד וא' לזכרון בין עיניו, ולא ידחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה'. ונכון יהיה לבו בטוח בה' גומר בעדינו.

ומעין זה ניתן לומר, אולי, ביחס להופעת אגרות הקודש של כ"ק אדמו"ר שליט"א:

במשך עשרות שנים קיבל כ"ק אדמו"ר שליט"א אלפים ורבבות אנשים ל"יחידות" והעניק להם עצות והדרכות בעבודת ה', בעסקנות הכלל, בבעיות הפרט וכו'.

בד בבד עם ה"יחידות" – לאלו המסתופפים בצל קדושתו, השקיע כ"ק אדמו"ר שליט"א עבודה רבה בכתיבת אגרות לכל קצוין תבל. וכמו ה"יחידויות" אף הן מקיפות את כל שטחי החיים והמעין באגרות הקודש ימצא בהן שפע של הוראות והדרכות בהלכה ומנהג, בעבודת ה', בעסקנות הכלל, בחיי הפרט וכו'.

בשנים האחרונות כאשר מספר החסידים הולך וגדל, כ"י, נפסקה, כידוע קבלת אנשים ליחידות פרטית וגם כתיבת האגרות המפורטות איננה כבשנים שעברו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר לא אחת בשיחות הק' כי בתקופה זו אין להרבות בשאלות פרטיות אלא להתייעץ ב"עשה לך רב" וכו'.

והנה, בדיוק בתקופה זו זוכים אנו להופעת כרכי אגרות הקודש בדפוס, כך שהמבקש לדעת את דעתו הק' של כ"ק אדמו"ר שליט"א, כמעט בכל נושא בכל שטחי החיים יכול למצוא זאת באגרות הקודש.

בכל אחד מהכרכים ישנו מפתח של תוכן האגרות לפי הסדר, בתחילת הספר, ובסופו – מפתח ענינים, שמות מוסדות, אנשים ומקומות לפי א-ב, ועל ידם אפשר למצוא את עצותיו והדרכתיו הקדושות בכל נושא שיהיה.

[הוספת המו"ל: בשיחת ט"ו בשבט תשמ"ח אמר הרבי שאפשר למצוא בתורתו של נשיא הדור תשובות לכל השאלות, ושם מחדש ש"גם בעניני הרשות יש הוראות בתורת החסידות דנשיא הדור, ובפרט על פי הידוע. . שגילוי היחידה הוא בד' אמות שמחוץ להאדם", זאת אומרת שדווקא בענייני חולין אלו מתגלה עצמותו של הרבי].

כשחושבים על כך, שמסידרה זו ניתן לדעת מהי דעתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א כמעט בכל שאלה שעשויה להתעורר, מובן, עד כמה חשוב ללמוד בספרים אלו ולעיין בהם בכל הזדמנות.

מובן מאליו שהכוונה היא לא רק לכל אחד ביחס לעצמו אלא גם ביחס לאחרים, וכפי שכ"ק אדמו"ר הזקן מסיים בהקדמתו הנ"ל לס' התניא:

ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו יפרש שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננוהו. ואליהם בקשתי שלא לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר ח"ו וכנודע עונש המר על מונע בר וגודל השבר ממאמר רז"ל ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים.

כל זה מתאים גם להוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א הנזכרת, שבכל דבר שאלה יש להתייעץ עם המשפיע - "עשה לך רב". חובתו של ה"רב" היא אם כן, ליעץ לתלמידו על פי ההוראות, העצות וההדרכות של כ"ק אדמו"ר שליט"א המפוזרות בסדרת "אגרות-קודש" שלפנינו.

עדי נזכה לסיום דברי כ"ק אדמו"ר הזקן בהקדמתו האמורה: ומחיה חיים יזכנו ויחינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' אכ"ר.

או אז ילמדו ה"רב" וה"תלמיד" יחדיו מתורתו ומפיו של משיח צדקנו יבא ויגאלנו בגאולה האמתית והשלימה במהרה בימינו ממש.





פרק ארבעה עשרה

# המעשה הוא העיקר

לקט מהוראות מהשיחות משנת תשמ"ח ואילך



א. הימים האלה נזכרים ונעשים מידי שנה בשנה, "נזכרים"<sup>4</sup> ועל ידי זה "נעשים" אותם הענינים שהיו בפעם הראשונה – להקבע ל"יום סגולה" ו"עת רצון" בכל הקשור לנצחונם של הספרים<sup>5</sup>.

ב. מכאן ולהבא צריך להיות חיזוק והוספה בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז, וזהו "אבן הבוחן" לנצחונם האמיתי של הספרים, "דין – דהספרים – נצח"<sup>6</sup>.

(4) "כפי שכבר הכריזו ובאופן של פירסום – פרסומי ניסא".

(5) ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדות ע' 164-5. ושם ע' 174: "ויהי רצון ש"יום סגולה" ו"עת רצון" זה, – ובפרט ביום השבת לאחרי חצות, "עת רצון", "רעוא דרעוין", והמשכו במוצאי שבת קודש זה, סעודת מלוה מלכא, "סעודתא דרוד מלכא משיחא", כפי שהכריזו על התוועדות חסידיים בקשר להספרים – ינוצל באופן המתאים, ובתכלית השלימות וכו'". ושם ע' 164: "ומכיון שמדובר אודות ספר" בקנה-מדה עולמי, המהוה אוצר בלום עבור היהדות התורנית כולה – מובן, שנצחונם וגאולתם של ספרים אלה (בה' טבת) הו"ע של נצחון וגאולה עבור היהדות התורנית כולה, כולל ובמיוחד – נצחון וגאולה להמשך והרחבת הפעולות והפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, עד לתורת החסידות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, באופן ד"מוסיף והולך", תוך כדי התגברות על כל המניעות והעיכובים, בדרכי נועם ודרכי שלום, ובאופן "רפדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדי", שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחונם של דוד". ועיין בשיחת אור לה' טבת תשנ"ב – התוועדות ע' 61: "ה' טבת הוא יום שקשור עם ענין ה"גאולה" – הגאולה והפדין דספרי רבותינו נשיאינו. ותיכף בסמיכת לה"גאולה" קיימת ה"תפלה" ובקשה כו' על הספרים שעדיין מחכים לפדינום, ועוד ועיקר – התפלה על הפדין הכללי בגאולה האמיתית והשלימה".

(6) שם עמ' 168: "הספר תורה עצמו מדגיש ששלימותו ע"י הלימוד והיגיעה כו' בשאר ספרים שמשתמשים בהם ללימוד יום-יומי, ונמצא, שנצחונם של הספרים ע"פ התורה – כמפורש בהספרים עצמם – הוא (לא בכך שמכאן ולהבא ישמרו עליהם בכבוד גדול, שלא ליגע בהם וכו', ע"ד וברוגמת השמירה על ס"ת בארון הקודש כו', אלא אדרבה) שמוסיפים עוד יותר בהשימוש והלימוד בהספרים, ואדרבה – ככל שמוסיפים יותר ללמוד בהספרים, ניתוסף יותר בכבודם של הספרים (גם אם יבלה ויקרע הספר מרוב לימוד), ועד שע"ז ניתוסף גם בכבוד והשלימות דה"ס" (שחייבים לשומרה בארון הקודש וכו'), שעיקרה ותכליתה, כאמור, "ולמדה גו' שימה בפיהם", ע"י הלימוד בהספרים הנרפסים . . . ודוגמתו בנדוד", שהספרים עצמם מכריזים שתכליתם ומטרתם (ובמילא, גם כבודם) – הלימוד בהם, אפילו על חשבון שלימותם של הספרים, שיבלו ויקרעו מרוב הלימוד".

ג. בפשטות – להוסיף בקביעות עתים לתורה, כולל ובמיוחד – לימוד ברבים, "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", מתוך "דיבוק חברים" ו"פלפול התלמידים".<sup>7</sup>

ד. ולכל ראש [לימוד המשניות, ועל דרך זה ללמוד בספרים אלו שנפדו]<sup>8</sup> לימוד המביא לידי מעשה, עד ללימוד ההלכות,<sup>9</sup> בספר הרמב"ם, בשולחן ערוך ונושאי כליו כו', ובפנימיות התורה, תורת החסידות, שעל ידי זה יכולים לקיים המצוות שחיוכן תמידי בכל רגע, אמונת ה', יחודו אהבתו ויראתו כו'.<sup>10</sup>

ה. ועוד וגם זה עיקר – שהלימוד עצמו הוא באופן שחודר כל המציאות שלו, "כל עצמותי תאמרנה", "ערוכה בכל רמ"ח אברים", מהמוח שבראש עד להעקב שברגל, בכל החיות וההתלהבות כו'.<sup>11</sup>

ו. [וכן] לעורר רבים מישראל להוסיף בלימוד התורה, עפ"י הציווי "ואהבת לרעך כמוך", שהיא "כלל גדול בתורה", ויתירה מזה "זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא"<sup>12</sup>.

(7) ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדות ע' 168. ושם הערה 45: "לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה", ולא באופן ש"יושבים בד בבד (ביחיד) ועוסקים בתורה... שמטפשים כו'" (ברכות בסופה).

(8) משיחת אור לה' טבת תשנ"ב – התוועדות עמ' 60: "מה"ספר" הראשון בתורה שבע"פ – ספר המשניות. ועפ"י מובן עוד יותר כיצד פדיון הספרים מביא להפדיון הכללי והגאולה – כמפורש בפסוק "ציון במשפט תפדה גר", "היינו ש"ע" לימוד התורה [שבוזה מתבטא כנ"ל הנצחון ופדיון האמיתי של הספרים] – נפעלת הפד" של "ציון", ובפרט ע"י לימוד הספרים, מתחיל מספר המשניות – כאמר חז"ל "אין הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות המשניות".

וה"ציון במשפט תפדה" הוא בהדגשה יותר – ע"י הלימוד בספרים אלו שנפדו [הערה 18: ויש לומר, שגם כינוס הגליות שנעשה "בזכות המשניות" הוא בהדגשה יתירה ע"י לימוד המשניות וע"ד זה בספרי פס"ד שנפדו משי"ב – כי, טעם הדבר שבזכות המשניות הגליות מתכנסות הוא לפי שעל ידה נפעל בירור הניצוצות שבעולם. ונת"ל ש"ע" פדיון ספרים בתורה נתוסף בהכח לפדיון ניצוצות שבעולם]... וע"י עצם ההחלטות בזה – הרי מכיון שהקב"ה רואה שהחלטות הן אמיתיות ובודאי יקיימו אותו [הערה 21: ובפרט שהחלטות מתקבלות במקום קדוש, וב"בית המשולש" – בית תפלה, בית תורה ובית מעשים טובים (כמדובר כמ"פ)].

(9) וראה שם הערה 15: "ראה ה' ת"ת לאדה"ז רפ"ב, ש"בזמן הזה גם הלכות פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים כמו הטור והשו"ע והגהותיו בכלל משנה יחשבו". ועפ"י אולי י"ל שכ"ה גם ביחס לנדר"ד. ועצ"ע".

(10) ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדות ע' 168: "כמ"ש "דע את אלוך אביך ועבדהו בלבב שלם".

(11) שם ע' 168-9: "ובלשון חז"ל "מה להלן באימה ובראה וברת ובויעה אף כן כו" היינו, ש"עסק התורה שבכ"א ובכל זמן (גם בזמן הגלות, גם בחושך כפול ומכופל דגלות זה האחרון) הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה בסניי... כאלו קבלה היום מהר סיני", כמודגש בנוסח דברכת התורה שבכל יום – "נותן התורה", לשון הוה".

(12) שם ע' 169.

ז. בכל בית פרטי<sup>13</sup> [וגם בחדר האוכל<sup>14</sup>] של כל אחד ואחד מישראל צריכים להיות ספרי היסוד של יהדות (נוסף לחומש, סידור, תהילים, ובבית חסידי – גם ספר התניא וכו'), כולל ובמיוחד ספרי הלכה בענינים הנוגעים לחיי היום-יום, שילמדו בהם לעתים קרובות, כדי לדעת את המעשה אשר יעשו<sup>15</sup>.

ח. וכן בנוגע לחתן-כלה שמתכוונים לבנות בית יהודי – שביחד עם ההשתדלות להכין כלי הבית, "מטה וכסא ושולחן ומנורה" יש להשתדל (ואדרבה – לכל ראש) שבבית יהיו ספרי קודש, שילמדו בהם כו', ועד שנעשה "בית מלא ספרים"<sup>16</sup>.

ט. לכל ילד וילדה (גם הקטנים ביותר, שהגיעו לכלל הבנה, משהתינוק מתחיל לדבר כו') יהיו ספרי קודש משלהם, כמו: סידור,

13 ראה שיחת מוצאי ה' טבת תשמ"ט – התוועדויות ע' 103: "יום זה קשור עם ענין הספרים, וממילא מובן שכעת הוא זמן המתאים להזכיר עוה"פ אודות גודל ענין הספרים: מבואר בפוסקים ובפרט ברא"ש (וכמדובר פעם בארוכה) . . . שבזמנינו, קניית ספרי-קודש היא בכלל קיום המצוה דכתיבת ספר תורה מדאורייתא. זאת ועוד: מצות כתיבת ס"ת היא (לרוב מוני המצוות) המצוה האחרונה שבתרי"ג מצוות. ומכיון שכל עניני התורה הם בדיוק ובתכלית הדיוק, ובפרט הענינים שבתחילת או בסיום התורה, מובן אפוא גודל הענין שבמצוה זו – להיותה האחרונה שבמנין המצוות.

ואפ' לדעת אלו החולקים וסוברים שבקניית ספרי קודש אין קיום מצוה עשה דאורייתא, הרי, גם לשיטתם מקיימים בזה (לכה"פ) מצוה מדברי-סופרים, אשר, "חביבין עלי דברי סופרים" ו"חמורין עלי דברי סופרים".

נמצא, (ש"כר"ע) ישנה חשיבות מיוחדת בקניית ספרי קודש (בזמן הזה).

ותירה מזו: בקניית ספרי קודש יש את ב' העילויים יחד, הן העילוי דמצוה עשה מדאורייתא (כדעת הרא"ש), והן העילוי דמצוה מד"ס (לשיטה הב').

ויש להוסיף, שכמו"כ הוא גם בנוגע ל"כתבים" בכלל, ובמיוחד כתבים של פנימיות התורה – שיש להם הענין והתוקף דספרי קודש".

14 עיין ש"פ ויגש תנש"א – התוועדויות ע' 103: "ועד"ז בנוגע לספרי-קודש שצריכים להיות גם בחדר האוכל, כיון שבעת הסעודה צריכים לומר דברי תורה, וכשמתעורר איזה ספק כו' יכולים לעיין בתוך הספר שנמצא בסמיכות מקום".

15 ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדויות ע' 171.

16 שם ע' 171-2: "כולל הפי" – שכל מציאות הבית וכלי תשמישו חדורים בתוכנם של ה"ספרים", ובלשון חז"ל "בית ועד לחכמים". ובהערה 84: "להעיר גם ממ"ש בפרשתנו "ואת יהודה שלח לפניו גו' להורות לפניו גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", היינו, שלפני ההתיישבות במקום מסויים צריכים לעשות שם "בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ודוגמתו גם בנוגע להתיישבות בבית פרטי, שנתחילה יש לעשות בו "בית תלמוד", "בית ועד לחכמים". ועיין ש"פ ויגש תנש"א – התוועדויות ע' 103: "ויש להוסיף בדיוק הלשון "בית מלא ספרים" – ש"מלא" לאמיתתו פירושו שא"א למלא עוד יותר, כי, כל זמן שיכולים למלא עוד יותר, אינו "מלא" בשלימות. ובנרוד' – שכל זמן שישנו ספר בעולם ששייך לבית זה ולעת-עתה ה"ה מחוץ להבית, אין זה עדיין "בית מלא ספרים" לאמיתתו. ולכן, יש להמשיך בכתב"ל באופן ד"המתחיל במצוה אומרים לו גמור", עד לגמר ושלמות הענין".

חומש, ותהלים, [תניא קטן]<sup>17</sup>], ספרים שיהיו ברשותם ואחריותם, ויניחום בחדרם<sup>18</sup>.

י. ובודאי יסבירו להילדים שלא יחששו מלהרבות בשימוש הספרים מחשש שיתקלקלו ויקרעו [ועל דרך זה בנוגע להקטנים ביותר, שגדול יותר החשש<sup>19</sup>] – מכיון שיבטיחו להם שיקנו להם ספרים חדשים ומהודרים עוד יותר<sup>20</sup>.

יא. בתשמ"ח נתן כ"ק אדמו"ר מה"מ דולר נוסף – כהשתתפות בקניית ספרים חדשים, או בתיקון ספרים ישנים, או לתת ליהודי אחר שהוא יקנה או יתקן ספרים, כולל – ספרי פנימיות התורה, כפי שהונהג לאחרונה שישתדלו לקנות ספרים של פנימיות התורה שבכתב או בדפוס<sup>21</sup>.

יב. הצעתי, שיתדברו עם מוכרי הספרים והמוציאים לאור – להכריז על הנחה מיוחדת על ספרי קודש בכל מקצועות התורה, מתוך מטרה להקל ולעודד את רכישת הספרים, ועל ידי זה – הלימוד בהספרים<sup>22</sup>.

(17) משיחת כ"ב שבט תשנ"ב – התוועדויות עמ' 265.

(18) ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדויות ע' 172: "שבודאי יעשוהו חדר של תורה ותפלה, ע"ז שיתפללו וילמדו בהם, וכן חדר של צדקה, ע"ז שתהי' בחדרם קופת צדקה שבה יתנו צדקה בכל יום חול (כמדובר כמ"פ שכל בית פרטי, וכל חדר פרטי, צ"ל בית תורה תפלה וצדקה, שיקויים בו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בדוגמת "מקדש מעט")." ועיין שיחת מוצאי ה' טבת תשמ"ט – התוועדויות ע' 103: "ובפרט שלאחרונה נהוג שלקטנים יש ספרי קודש משלהם (ולא רק מאכלים ולבושים משלהם), שזה מוסיף חיזוק ונועם בחייהם".

(19) תשמ"ח שם הערה 89: "ועד"ז בנוגע להקטנים ביותר, שגדול יותר החשש שיקלקלו ויקרעו הספרים – כמארז"ל על הפסוק "ודלגו עלי אהבה", "אפילו התינוק מדלג על האזכרה . . ודילגו עלי אהבה", וטעם הדבר – מכיון שמציאות התורה (ספרים) היא בשביל ישראל, "צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל".

(20) שם ע' 172-3.

(21) שיחת מוצאי ה' טבת תשמ"ט – התוועדויות ע' 4-103: "וע"פ המנהג לאחרונה לקשר עם ענין הצדקה, נקשר גם ענין זה (דהספרים), ובאופן של חידוש, דבר שלא היה דוגמתו בעבר: כרגיל, הסיום הוא בחלוקת שטר לצדקה, לכאור"א מהאנשים הנשים והטף, ועכשיו נוסף עוד שטר אחד – כהשתתפות בקניית ספרים חדשים . . לקנות ספרים של פנימיות התורה שבכתב או בדפוס (ולא רק ללמוד את הענינים באופן שזוכרים אותם בע"פ)". ולהעיר משיחת אור ליום הבהיר ה' טבת תשנ"ב – שיחות קודש ע' 479-477: "כפי שנלך כעת לעשות כאור"א מכס שליח לצדקה, ע"י נתינת ב' שטרות: האחד – לעשות בו כטוב בעיניו, והשני – לענין הצדקה . . [אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאור"א מהנאספים ש"ב שטרות של דולר: האחד – לעשות בו כטוב בעיניו, והשני – לצדקה, ובהוספה מדיליין]."

(22) ש"פ ויגש ה' טבת תשמ"ח – התוועדויות ע' 171: "על ה"שולחן ערוך" ושאר ספריו של הב"י,

יג. כל אחד ואחת, אנשים נשים וטף, יכולים לזרז את הפדיון וההשבה של הספרים והכתבים [הנמצאים בשבי' במדינה היא] על ידי זה שיעשה ענין דוגמתו – על ידי שיביא [או יקנה<sup>23</sup>] לביתו ולספרייתו וכיוצא בזה, ספרי (וכתבי) קודש חדשים<sup>24</sup> בדברי תורה, בהוספה על הספרים שיש לו מקודם<sup>25</sup>.

יד. וכל הזרזי הרי זה משובח – שיתחילו לקבל את ההחלטות בזה כבר עתה, ולקיים זאת בהקדם האפשרי<sup>26</sup>.

טו. הנ"ל כולל גם על ידי עשיית הזמנה מראש (וכן לשלם) על המינוי לקבלת ספרים חדשים שיוצאים לאור אחר כך (בלשון הידוע הנדפס בכמה ספרים – "פרענומער אנטן"), ובשעת ההוצאה

---

לרגל שנת החמש מאות להולדתו . . ו"מצוה גוררת מצוה" . . ככל מקצועות התורה, בקשר ובשייכות עם שנת הקהל".

(23) ראה ש"פ ויגש תשנ"ב – שיחות קודש ע' 488: "וכפי שנהוג, שרכישת הספרים והכתבים היא דוקא תמורת תשלום מסויים, בכדי שהקונה ייחס חשיבות לדבר, מכיון ששילם עבורו. שאלתי פעם את כ"ק מו"ח אדמו"ר – שהי' מוציא לאור מזמון לזמן קונטרסים, וצוה שידפיסו על-גבי הקונטרס את מחירו (כך וכך אגורות, במטבע מסויים שהי' שוה-כסף) – מהו הצורך להדפיס על הקונטרס את מחירו, וכי לו די בזה שאומרים ותובעים זאת?!

כ"ק מו"ח אדמו"ר ענה לי – שמכיון שנמצאים (ומתעסקים) בעולם ("אז מ'האט צו טאן מיט אן עולם") מלשון העלם והסתור, צריכים לשלול את כל הענינים המסוגלים להגרם מצד העלם והסתור שבעולם. וכיון שאמרו חז"ל "אסא דמגן במגן (שמרפא בחינם) – מגן שוה", הרי מזה מובן גם לענינו, אשר התורה מביאה רפואה לעולם, שבאם מישוה יחשוב שרכישת הקונטרס יכולה להיות בחינם, "במגן" – אע"פ שהוא מביא רפואה לעולם – הרי הוא יכול להסיק מכך, ש"מגן שוה". ולכן צריכים לשלול זאת

עד כדי כך, שמדפיסים על הקונטרס עצמו את מחירו. אבל על התשלום כשלעצמו לא היתה הקפדה מיוחדת, וממילא מובן שלפעמים התשלום לא הי' מעכב וכו'".

(24) ראה ש"פ ויגש תשנ"ב – שיחות קודש עמ' 487: "כלומר, כאו"א יחליט תיכף ומיד עתה, עוד ביום השבת, להוסיף ספרים וכתבים על מה שיש לו מכבר, כולל גם – שאינו מסתפק בספרים שרכש בערב שבת קודש אחר הצהריים, אפי' לא בכמות הספרים שהיתה לו בערב ש"ק קודם הדלקת הנרות, ואפילו לא בספרים שניתוספו אצלו ביום הש"ק עד-עתה באופן המותר, כמו ע"י מתנה וכו"ב – אלא הוא מוסיף בזה עוד ועוד".

(25) התוועדות תשנ"ב עמ' 75. וראה שם בשיחות קודש ע' 487-8: "זוהי ההוראה לפועל שיש לקחת מהתוועדות – שכאו"א ירכוש ספרים וכתבים נוספים לספרייתו, שע"יז מיתוסף גם ככל הספרים שיש לו כבר. וכפי שרואים גם בפשטות, שע"י כל ספר וכתביד שמתווסף, נפעלת הוספה גם בהבנה והשגה בשאר הספרים והכתבים, עכ"פ – ביכולת ההבנה והשגה.

ובהוספה זו נכלל, שאין לו להסתפק בכך שבכל שבוע ושבוע מופיעים ענינים חדשים – ספרים ישנים שהודפסו מחדש, או ענינים חדשים ממש (קונטרסים חדשים וכו'), אלא הוא רוכש בנוסף לזה עוד ספרים וכתבים חדשים. וזה גופא פועל הוספה אצל המוציאים-לאור והמדפיסים, בידיעם שהספרים מגיעים לעוד יהודים וכו'".

(26) ש"פ ויגש, התוועדות תשנ"ב עמ' 76.

לאור של הספר מקבלים אותו המנויים תיכף ומיד<sup>23</sup>.

טז. נוסף על זה שכל אחד ואחת יוסיף בהספרי' שלו – יש לפרסם זאת גם בסביבתו, ולבאר את גודל הענין שבזה וכו'<sup>27</sup>.

יז. ידוע מנהג ישראל שנותנים מתנה לחתן – ש"ס, ולכלה נותנים סידור קרבן מנחה<sup>28</sup>, (ובימינו אלה, יתנו להן ספרי הלכה בענינים השייכים להנהגת הבית "בלשון ברורה ודרך קצרה", בלשון הקודש, או מתורגם לשפת המדינה וכו'), וכל המרבה הרי זה משובח<sup>29</sup>.

יח. ראוי ונכון לנצל את מנהג ישראל, לתת ספרי קודש הנדפסים כמתנה לאחרים, כולל ילדים קטנים, לקראת שמחה שלהם או לפני חג וכיוצא בזה<sup>30</sup>.

יט. בכל מקום ומקום שהקימו ויקימו בית ציבורי לתורה תפילה וצדקה, וכיוצא בזה – יש להשתדל להקים ספרי' תורנית, שתכלול ספרים בכל מקצועות התורה (או להרחיב את הספרי' הקיימת) לתועלת הציבור כולו<sup>31</sup>.

כ. מבקשים<sup>32</sup> מכבוד הרבנים, מחברי ספרים, והמוציאים לאור, שיואלו מטובם לשלוח העתק בתור תשורה לספרי' הגדולה של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש – להוסיף ולהרחיב הספרי'<sup>33</sup>.

כא. וכן מבקשים מאספני ספרים שיש ברשותם ספרים מיוחדים,

(27) ש"פ ויגש תשנ"ב – שיחות קודש ע' 489.

(28) ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדויות ע' 172: "סידור עם עברי-טייטש, שהובאו בו כמה דינים השייכים לנשי ישראל בשפה המדוברת (ובימינו אלה, שהנשים לומדות ויודעות וכו', ואינן זקוקות ל"עברי-טייטש", ואולי יתכן שיתביישו במתנה כזו – יתנו להם וכו')."  
(29) שם.

(30) ש"פ ויגש תשנ"ב – התוועדויות ע' 76. וראה גם ש"פ ויגש תשנ"ב – שיחות קודש ע' 487: "וכנהוג, שנותנים מתנה – ספרים וכתבים של חסידות, הן כתבים ישנים שהודפסו כבר, אלא שמדפיסים אותם שוב, והן ענינים המופיעים לראשונה, ונותנים אותם בעין יפה, לכל אחד ואחת, לאנשים נשים וטף, כולל תינוקות. ומזה יש ללמוד, שנתנת ספרים וכו"ב צריכה להיות בעין יפה וכו'".  
(31) ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדויות ע' 173: "...שנוסף להספרים המוכרחים, סידורים, חומשים, ספרי תהילים וכו'". ובהערה 90: "להעיר ממארו"ל "צדקתו עומדת לעד, זה הכותב ספרים ומשאלן לאחרים".

(32) תשמ"ח שם ע' 173: "כפי שפורסם בשעתה בהוראת מייסדה ומנהלה של הספרי', כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, לאחר העתקת הספרי' למדינה זו" (ראה לדוגמא: אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ חי"א ע' שצה. ועוד).

(33) ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדויות ע' 173.

מדפוסים נדירים כו', מעזבון קרובי משפחה וכיוצא בזה (שאין זקוקים להם ללימוד כו') – לתרמם לספרי' הגדולה של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, לטובת הציבור והכלל<sup>30</sup>.

כג. הכוונה [בהנ"ל] היא לספרים בכל מקצועות התורה, גם לספרים וכתבי-עת בשאר מקצועות כו'<sup>34</sup>, ויתרה מזה – אפי' לספרים שבניגוד לתורה, שלפעמים יש צורך להסתכל גם בהם, בבחי' "ודע מה שתשיב לאפיקורס"<sup>35</sup>.

כג. והתודה [להנ"ל אות כב] – תודת הציבור והכלל – נתונה מלמפרע, כך, שהמנדבים לא ימתינו למכתב אישור ותודה על משלוח הספרים, מכיון שאין הזמן גרמא כלל להשיב ולאשר לכל אחד ואחת<sup>36</sup>.

כד. כדי לבטל החשש שהספרים יבלו מרוב שימוש – העצה לזה, שיש לו ספרים כפולים, שעל ידי זה ישמר גם הנוי דהספרים<sup>37</sup>.

כה. יש להשתדל ביותר להגי' גם טעויות דמוכח, כדי שלא יהי' בבחי' "ספר שאינו מוגה", עליו אמרו "אל תשכן באהליך גו"<sup>38</sup>.

כו. אשרי חלקם וגודל זכותם של כל אלו ושל יוצאי חלציהם שי' שהתעסקו וממשיכים להתעסק בהדפסת הספרים, [מאמרי חסידות] על ידי סיוע בממונם, או טירחא בגופם וכיוצא בזה<sup>39</sup>.



34 שם: כ"י, גם ספרים אלה יכולים להוסיף בעבודת ה' (כמאמר המשנה "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו").

35 ש"פ ויגש תשמ"ח – התוועדות ע' 173: "אם כ"י, השימוש בסוגי ספרים אלה אינו אלא אותם הראויים לכך, שיודעים "להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו". וראה שיחות קודש שם ע' 489: "וכידוע השאלה ששאלו את נשיא דורנו, כשמצאו שבספרי' היו ג"כ ספרים כאלה, דלכאורה הרי זו שאלה של איסור עבודה-זרה, ואם כן הרי זה ב"שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו"; אלא שגם ענינים אלה מוכרחים לעניני קדושה, כדי לידע "מה שתשיב לאפיקורוס", וכמדובר כמ"פ".

36 שם: "ולהעיר שתרומת ספרים וכיו"ב לספרי' חשובה – יש בזה ע"ד שמצינו בידי קדושינ ש"באדם חשוב . . בההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא לי' נפשה".

37 ש"פ מקץ, זאת חנוכה תש"נ – התוועדות ע' 90.

38 ש"פ האזינו, שבת שובה תש"נ – התוועדות ע' 88-9: "שנוכר בתואר ושם שלא כדאי להזכירו

בפירוש (היפך הענין ד"צדק")".

39 ש"פ חוקת תנש"א – התוועדות ע' 419.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

לזכות

הרה"ח הרה"ת הרב ירחמיאל שי' וזוגתו מ' חנה תחי'

וב"ב: חי' מושקא, דבורה לאה, שיינא,  
חווה רבקה, דוד, שיינדל גיטל,  
מנוחה סימא, צבי הירש, יקותיאל דובער שיחיו

**בעלינאָוו**

שלוחי כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בס. פאולו - ברזיל  
להצלחה רבה ומופלגה בעבודת השליחות

ולזכות בנם

הת' **מנחם מענדל שי'**

לרגל התחלת הנחת תפילין בי"ג טבת תשע"ז  
יה"ר שיגדל להיות חסיד, ירא שמים ולמדן  
כרצון ולנח"ר לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

\*

נתרם ע"י זקניהם

הרה"ח הרה"ת ר' **שמואל שי'**  
וזוגתו מרת **שטערנא שרה** שתי'

**שפריצער**